

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
2021-YL-059

GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK ANALİZİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ

HAZIRLAYAN
Tuğçe EKER

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Aziz BOSTAN

AYDIN- 2021

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz bir şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

.../.../2021

Tuğçe EKER

ÖZET

GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK ANALİZİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Tuğçe EKER

Yüksek Lisans Tezi, İktisat Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Aziz BOSTAN

2021, XV+ 107 sayfa

Ülkelerin temel amaçları yoksulluk düzeylerini azaltmak, gelir dağılımında adaleti sağlamak, ülkenin ve bireylerin refah düzeyini artırarak eşit ve huzurlu bir ortam sağlamaktır. Ancak bu amaçlar doğrultusunda ülkelerin karşısına çıkan en önemli sorunlar arasında bulunan iki olgu gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksulluktur. Milli gelirin adaletsiz paylaşımı ile beraber yoksulluk ortaya çıkmakta ve toplum refahı düşerek sosyolojik, ekonomik ve toplumsal sıkıntılar ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada öncelikle gelir dağılımı ve yoksulluk olgusunun temel kavramları, türleri ele alınarak incelenmiş sonrasında ise 2010-2019 yılları arasında dünyada ve Türkiye’de ki yoksulluk durumu incelenerek uygulanan politikalar ortaya konmuştur. İncelemeler gelir eşitsizlikleri oranları, insani gelişme endeksleri ve yoksulluk sınırları ile gerçekleştirilmiştir. Tüm bu incelemeler doğrultusunda ülkelerin gelişmiş, gelişmekte olan veya az gelişmiş ülke olması ayrılmaksızın yoksulluk ve gelir dağılımı adaletsizliği ortak sorun olarak saptanmıştır. Gelir dağılımı ve yoksulluk olguları ile ilgili uygulanan politikalar dünyada ve Türkiye’de yetersiz kalmak ile beraber ilerlemenin sınırlı olduğu görülmektedir. Tüm bulunan sonuçlar doğrultusunda yoksulluk ve gelir dağılımı sorunları çözümünde yeni, güvenilir, etkili ve istikrarlı olabilecek politikalar uygulanmalıdır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Gelir Dağılımı, Yoksulluk, Dünya, Türkiye, Gelir Dağılımı Adaletsizliği, Mücadele Politikaları.

ABSTRACT

INCOME DISTRIBUTION AND POVERTY ANALYSIS: THE CASE OF TURKEY

Tuğçe EKER

Master Thesis, Department of Economics

Supervisor: Doç. Dr. Aziz BOSTAN

2021, XV+ 107 pages

The main objectives of countries are to minimize poverty, ensure income distribution justice, improve the country's and individuals' health, and provide a fair and peaceful environment. However, income inequality and poverty are two of the most critical matters confronting countries pursuing these objectives. Poverty develops as a result of an unequal share of national income, and sociological, economic, and social issues develop as social security declines. The basic concepts and types of income distribution and poverty were discussed in this paper, and then policies were proposed by analyzing the poverty situation in the world and Turkey between 2010 and 2019. Income inequality rates, human development indices, and poverty lines have also been studied. Poverty and unequal income distribution have been defined as common problems in both of these studies, regardless of whether the countries are developed, developing, or underdeveloped. It is observed that progress is limited, even though the policies implemented regarding the distribution of income and poverty are inadequate in the world and in Turkey. In line with all the results found, new, reliable, effective, and consistent policies should be applied in solving poverty and income distribution problems.

KEYWORDS: Income Distribution, Poverty, World, Turkey, Income Distribution Injustice, Struggle Policies

ÖNSÖZ

Gelir dağılımı adaletsizliği ve beraberinde gelen yoksulluk sorunu ülkelerin kaderi haline bürünmüştür ve bu sorunlar sonucunda toplumun, bireylerin yaşam standartları, refah düzeyleri kötüleşmektedir. Bireylerin refahı, huzuru ve güvenliği için bu sorunların en aza indirilmesi mümkünse ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Bu çalışmada gelir dağılımı adaleti ve yoksulluk konuları öncelikle teorik olarak incelenmiş ve seçilmiş gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin analizleri ile beraber Türkiye analizi gerçekleştirilmiştir. Son olarak bu sorunlarda uygulanan ve uygulanabilecek olan politikalar ele alınmıştır.

Tez çalışmamın oluşmasında bana yol gösteren, görüşlerini ve bilgilerini benimle paylaşarak desteğini esirgemeyen değerli tez danışmanım Doç. Dr. Aziz Bostan'a teşekkürü borç bilirim. Tüm üniversite hayatım boyunca yanımda bulunan, desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, bana çok şey öğreten değerli hocam Doç. Dr. Ahmet Oğuz'a teşekkür ve şükranlarımı sunarım.

Akademik başarımlarım ve eğitim hayatım için maddi manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen her zaman anlayışı ve yardımcı olan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Tuğçe EKER

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ.....	x
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	3
1. GELİR DAĞILIMI KAVRAMLARI, TÜRLERİ VE ÖLÇÜMLERİ	3
1.1. Gelir Dağılımı Kavramları ve Tanımı	3
1.2. Gelir Dağılımı Türleri.....	4
1.2.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı	4
1.2.2. Sektörel Gelir Dağılımı.....	5
1.2.3. Bireysel (Hane Halkı) Gelir Dağılımı.....	5
1.2.4. Bölgesel Gelir Dağılımı	6
1.2.5. Gelirin İkincil (Yeniden) Dağılımı	7
1.3. Gelir Dağılımı Ölçüm Yöntemleri	8
1.3.1. Gini Katsayısı	8
1.3.2. Lorenz Eğrisi	9
1.3.3. Yüzde Paylar Analizi (P80/P40).....	10
1.3.4. Kuznets Katsayısı	10
1.4. Gelir Dağılımını Etkileyen Faktörler	10
1.4.1. Küreselleşme.....	11
1.4.2. Gelişmişlik Düzeyi	11

1.4.3. Kayıt dışı Ekonomi	12
1.4.4. Eğitim Düzeyi	13
1.4.5. Nüfus Yapısı	13
1.4.6. Vergiler	14
1.4.7. Enflasyon	14
2. BÖLÜM	16
2. YOKSULLUK KAVRAMLARI, TÜRLERİ VE ENDEKSLERİ	16
2.1. Yoksulluk Kavramları	16
2.2. Yoksulluğun Türleri	18
2.2.1. Mutlak Yoksulluk	18
2.2.2. Göreli Yoksulluk	18
2.2.3. İnsani Yoksulluk	19
2.2.4. Gelir Yoksulluğu	20
2.2.5. Objektif Yoksulluk	21
2.2.6. Subjektif Yoksulluk	21
2.2.7. Geçici Yoksulluk – Kronik Yoksulluk	22
2.3. Yoksulluğun Ölçümü ve Endeksleri	22
2.3.1. İnsani Yoksulluk Endeksi	23
2.3.2. Kafa Sayısı Endeksi	24
2.3.3. Yoksulluk Açığı Endeksi	25
2.3.4. Sen Endeksi	25
2.3.5. Foster-Greer-Thorbecke Endeksi	27
2.3.6. İnsani Gelişme Endeksi	28
2.4. Yoksulluğun Nedenleri	29
2.4.1. Büyüme ve Gelir Dağılımı	30
2.4.2. Hızlı Nüfus Artışı	30
2.4.3. Hane Halkı Tür ve Özellikleri	31

2.4.5. İşsizlik ve İşgücü Piyasaları.....	32
2.4.6. Eğitim	33
2.4.7. Küreselleşme.....	34
3. BÖLÜM	36
3. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK	36
3.1. Dünya'da Gelir Dağılımı ve Yoksulluk.....	36
3.1.1. Gelişmiş Ülkelerde Gelir Dağılımı ve Yoksulluk	36
3.1.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Dağılımı ve Yoksulluk.....	40
3.1.3. Az Gelişmiş Ülkelerde Gelir Dağılımı ve Yoksulluk.....	42
3.2. Türkiye'de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk.....	45
3.2.1. Türkiye' de Gelir Dağılımı	46
3.2.1.1. Türkiye'de bireysel gelir dağılımı	46
3.2.1.2. Türkiye'de bölgesel gelir dağılımı	48
3.2.1.3. Türkiye'de fonksiyonel gelir dağılımı.....	51
3.2.2. Türkiye'de Yoksulluk.....	53
3.3. Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Konusunda Yapılan Çalışmalar	60
4. BÖLÜM	64
4. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİ VE YOKSULLUKLA İLGİLİ MÜCADELE VE İYİLEŞTİRME POLİTİKALARI	64
4.1. Dolaylı Mücadele Yaklaşımı	64
4.2. Doğrudan Mücadele Yaklaşımı	65
4.3. Dünya'da Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Yoksullukla İlgili Mücadele ve İyileştirme Politikaları	66
4.3.1. Dünya Bankasının Uygulamış Olduğu Mücadele Politikaları.....	67
4.3.2. Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD) 'nin Uygulamış Olduğu Mücadele Politikaları	69
4.3.3. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)'nin Uygulamış olduğu Mücadele Politikaları	71

4.4. Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Yoksullukla İlgili Mücadele ve İyileştirme Politikaları	75
4.4.1. Maliye Politikası	76
4.4.2. Para Politikası	77
4.4.3. Eğitim Politikası	79
4.4.4. Sosyal Güvenlik Politikası.....	81
4.4.5. İstihdam Arttırıcı Politikalar	82
4.4.6. Ücret Politikası	83
4.4.7. Fiyat Politikası	84
4.4.8. Enflasyon Önleme Uygulaması	86
4.4.9. Kayıt Dışı Ekonomi Önleme Uygulaması	87
5. BÖLÜM	90
5. TÜRKİYE’DE GELİR DAĞILIMINA ETKİ EDEN FAKTÖRLERİN EKK YÖNTEMİ İLE ANALİZİ.....	90
5.1. Veri Seti	90
5.2. Ekonometrik Yöntem ve İstatistiksel Analiz	90
6. TARTIŞMA VE SONUÇ	93
7. KAYNAKLAR	97
ÖZGEÇMİŞ	106

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Lorenz Eğrisi	10
--------------------------------	----

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı Oranları (%) 2010-2019	4
Tablo 1.2. Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Yüzde Yirmilik Gruplara Göre Fert Gelirinin Dağılımı 2010-2019.....	6
Tablo 1.3. Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre İBBS (P80/P20) 2010-2019	7
Tablo 1.4. Yıllar İtibariyle Türkiye Gini Katsayıları.....	9
Tablo 3.1. Seçilmiş Gelişmiş Ülkeler Kişi Başına Düşen Milli Gelir 2010-2018 (ABD\$) ..	36
Tablo 3.2. Seçilmiş Gelişmiş Ülkeler 2010-2017 En Düşük %20'lik Gelir Payı	37
Tablo 3.3. Seçilmiş Gelişmiş Ülkeler 2010-2017 İkinci %20'lik Gelir Payı.....	37
Tablo 3.4. Seçilmiş Gelişmiş Ülkeler 2010-2017 Üçüncü %20'lik Gelir Payı.....	38
Tablo 3.5. Seçilmiş Gelişmiş Ülkeler 2010-2017 Dördüncü %20'lik Gelir Payı	38
Tablo 3.6. Seçilmiş Gelişmiş Ülkeler 2010-2017 En Yüksek %20'lik Gelir Payı.....	38
Tablo 3.7. Seçilmiş Gelişmiş Ülkeler 2010-2019 İnsani Gelişmişlik Endeksi	39
Tablo 3.8. Seçilmiş Gelişmiş Ülkelerde Ulusal Yoksulluk Sınırında Yoksul İnsan Sayısı (Nüfusun Yüzdesi) 2010-2017	39
Tablo 3.9. Seçilmiş Gelişmiş Ülkelerde Gini Katsayısı 2010-2018.....	40
Tablo 3.10. Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler Kişi Başına Düşen Milli Gelir 2010-2018 (ABD\$)	40
Tablo 3.11. Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler 2010-2018 En Düşük %20'lik Gelir Payı... 41	
Tablo 3.12. Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler 2010-2018 İkinci %20'lik Gelir Payı	41
Tablo 3.13. Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler 2010-2018 Üçüncü %20'lik Gelir Payı	41
Tablo 3.15. Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler 2010-2018 En Yüksek %20'lik Gelir Payı. 42	
Tablo 3.16. Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler 2010-2018 İnsani Gelişmişlik Endeksi.....	42
Tablo 3.17. Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkelerde Gini Katsayısı 2010-2017	42
Tablo 3.18. Bölgesel Dağılımlarına Göre Azgelişmiş Ülkeler.....	43
Tablo 3.19. Azgelişmiş Ülkelerde Kişi Başına Düşen Milli Gelir 2018 (ABD\$).....	44
Tablo 3.20. Azgelişmiş Ülkelerde İnsani Gelişmişlik Endeksi 2015-2018.....	45
Tablo 3.21. %20'lik Nüfus Dilimlerine Göre Bireysel Gelir Dağılımı 2010-2019.....	47

Tablo 3.22. Eşdeğer Hane halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Yüzde 20'lik Dilimler İtibariyle Yıllık Fert Gelirinin Dağılımı 2010.	49
Tablo 3.23. Eşdeğer Hane halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Yüzde 20'lik Dilimler İtibariyle Yıllık Fert Gelirinin Dağılımı 2019.	50
Tablo 3.24. Eşdeğer Hane halkı Yıllık Kullanılabilir Gelirlerinin Türlerine Göre Dağılımı (%) 2010-2019.	51
Tablo 3.25. Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, Türkiye, 2005-2015.	54
Tablo 3.26. Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, Kent, 2003-2013.	54
Tablo 3.27: Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, Kır, 2003-2013.	55
Tablo 3.28. Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, Türkiye, Kent, Kır, 2002-2009.	56
Tablo 3.29. Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, Türkiye, 2010-2019.	56
Tablo 3.30. Hane halkı Tipine Göre Yoksulluk Oranları, Türkiye, 2010-2019.	58
Tablo 3.31. Hane halkı Fertlerinin İşteki Durumuna Göre Yoksulluk Oranları, Türkiye, 2002-2009.	59
Tablo 3.32. Hane halkı Fertlerinin Çalıştığı Sektöre Göre Yoksulluk Oranları, Türkiye, 2002-2009.	60
Tablo 3.33. Dolayısıyla, gelir dağılımının iyileştirilerek yoksulların yaşam standartlarının yükseltilmesi	61
Tablo 4.1. Milenyum Gelişme Amaçları ve Hedefleri	73

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
DB	: Dünya Bankası
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
FGT	: Foster-Greer-Thorbecke Endeksi
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İGR	: İnsani Gelişme Raporu
İYE-HPI	: İnsani Yoksulluk Endeksi
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KSE	: Kafa Sayısı Endeksi
OECD	: Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

GİRİŞ

Ülkelerin tarihin başlangıcından itibaren uygulamış ve uygulamaya devam etmiş oldukları ekonomi politikalarının en temel amacı, ülkede ki tüm bireylerin ekonomik refah düzeyinin iyileştirilmesi ve yükseltilmesidir. Ülkeler uyguladıkları politikalar doğrultusunda ekonomilerini büyütmeyi ve ekonomik refah düzeyini arttırırken, bunu analiz etmenin en temel yolu olarak gelir dağılımındaki adaleti ve yoksulluğu esas almaktadırlar. Bunların neticesinde gelişmiş ülke, gelişmekte olan ülke veya az gelişmiş ülke olması fark etmeksizin gelir dağılımındaki adaletsizlik ve yoksulluk tüm ülkelerin ekonomik, sosyolojik ve politik temel problemi arasında görülmektedir.

Ülkelerin ekonomik gelişmişlik seviyeleri milli gelirlerin miktarına ve artış hızına doğrudan etki yapmaktadır. Ama milli gelirin miktarında ve artışında önemli olan ekonomik gelişmenin yükselişi ile artan milli gelirin kişilere yansımada ortaya çıkan dengedir. Gelir dağılımı bir ülkenin gelişmişliğini gösteren en önemli ekonomik kavramlardan bir tanesidir. Ülkenin gelir dağılımı verileri, o ülkenin gelişmişlik düzeyi yanında sosyal ve siyasi anlamda da bilgilerin alınmasını sağlamaktadır. Gelir dağılımı tanım olarak bir ülke ekonomisinde bir senelik zaman diliminde ortaya çıkmış olan gelirin fertler, aileler veya üretim faktörleri arasında ne şekilde dağılım sağladığını gösteren ekonomik bir araçtır.

Yoksulluk, insanlık tarihi boyunca ülkelerin, toplumların ve bireylerin en önemli iktisadi sorunlarından bir tanesidir. Genel olarak bakıldığında yoksulluk sorunu, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin ekonomik bir sorunu olduğu düşünülse de birçok gelişmiş ülkede de temel sorun olarak ortaya çıkmaya devam etmektedir. Yoksulluk çok boyutlu ve göreceli bir kavram olmakla birlikte ekonomik ve ekonomik olmayan temel yaşam ihtiyaçlarını; giyim, barınma, temel gıda, sağlık ihtiyaçları vs. yeterince karşılayamama durumudur. Gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksulluk olguları, özellikle son dönemlerde tüm düzeydeki ülkeler için çözüme kavuşturulması gereken öncelikli sorun haline gelmiş ve Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşların bu doğrultuda çalışmalar yapmasına neden olmuştur. Ülkede ki gelir dağılımındaki adaletin sağlanması ve yoksullukla mücadele edebilmek adına devlet, çeşitli politikalar uygulamaktadır. Bunların en başında ise yalnızca kısa dönemde çözüm olabilecek çeşitli sosyal yardımlar gelmektedir. Türkiye çeşitli kuruluşlar ve kamu birimleri ile beraber yardım transferlerini sağlayarak yoksullukla doğrudan mücadele etmeye çalışmaktadır. Ancak bu yardımlar daha önce de belirtildiği üzere kısa vadede etkili olmakta ve kalıcı bir çözüm sunmamaktadır.

Ülkede ki gelir dağılımındaki adaletin sağlanması ve yoksullukla mücadele edebilmek adına devlet, çeşitli politikalar uygulamaktadır. Bunların en başında ise yalnızca kısa dönemde çözüm olabilecek çeşitli sosyal yardımlar gelmektedir. Türkiye çeşitli kuruluşlar ve kamu birimleri ile beraber yardım transferlerini sağlayarak yoksullukla doğrudan mücadele etmeye çalışmaktadır. Ancak bu yardımlar daha önce de belirtildiği üzere kısa vadede etkili olmakta ve kalıcı bir çözüm sunmamaktadır.

Yoksulluğun giderilmesi ve gelir dağılımındaki adaletin sağlanabilmesi için uzun vadede geçerli olabilecek, çözüme kavuşturulabilecek politikalar uygulanmalıdır. Bu bağlamda “Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Analizi: Türkiye Örneği” adlı çalışmamızın temel amacı; dünyada ve Türkiye’de ki gelir dağılımı adaletinin ve yoksulluğun boyutlarını, sebeplerini, sonuçlarını ve bunları iyileştirebilmek adına uygulanan politikaları detaylı incelemektir. Çalışma altı temel bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde giriş kısmı ile beraber gelir dağılımı ve yoksulluk konusunda temel bilgiler verilmektedir.

İkinci ve üçüncü bölümünde konuya teori bazında yaklaşılrken, ikinci bölümde gelir dağılımının temel analizleri gerçekleştirilecektir. Gelir dağılımı kavramının temel anlamı, türleri, ölçüm yöntemleri ve etkilendiği faktörler incelenmektedir.

Üçüncü bölümde ise yoksulluk konusunun teori kısmı ve temel analizleri ele alınacaktır. Yoksulluk kavramının tanımı, türleri, endeksleri ve nedenleri incelenerek temel bilgilendirme gerçekleştirilmektedir.

Tezin dördüncü ve beşinci bölümünde gelir dağılımı ve yoksulluk konularının dünyada ve Türkiye’de ki durumları ele alınmaktadır. Dünya’da gelir dağılımı ve yoksulluk konuları ele alınırken ülkeler gelişmişlik düzeylerine göre ayrıştırılmış ve o şekilde incelenmiştir. Öncelikle dördüncü bölümde gelir dağılımı ve yoksulluğun durumu analiz edilirken beşinci bölümde ise bu konularda uygulanan politikalar ve iyileştirme süreçleri incelenmektedir.

Tezin altıncı ve son bölümünde ise, beş bölümün tümünde elde edilen bilgiler ve çıkarımlar ışığında gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksulluk sorunlarından çıkış yolları ortaya koyulmakta ve sonuç bölümü olmaktadır.

1. BÖLÜM

1. GELİR DAĞILIMI KAVRAMLARI, TÜRLERİ VE ÖLÇÜMLERİ

İktisat biliminin varoluşundan bu yana her zaman ekonomik alanda politikalar uygulanmıştır. Uygulanan politikaların en temel amaçları; ülkeleri kalkındırmak, ekonomik ve sosyal anlamda refahı yükseltmek ve bireyler arası sosyal barış ve refahın sağlanmasıdır. Belirtilen bu amaçların ise sağlanmasının başlıca durumlarından bir tanesi ülke gelirinin adil dağılımıyla ilgilidir.

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle gelir ve gelir dağılımı tanımı açıklanmaktadır. Bu kavramlar ve tanımlar ile beraber gelir dağılımının var olan türleri ve bu türlerle beraber ortaya çıkan ölçüm yöntemleri incelenmektedir.

1.1. Gelir Dağılımı Kavramları ve Tanımı

Ülke içerisindeki bireyler, yaşam için gerekli olan temel ihtiyaçlarının ve farklı ihtiyaç gruplarının karşılanabilmesi için üretim sürecinin içerisinde bulunmaktadır. Bir ülke içerisinde gerçekleştirilen her ekonomik faaliyetin ilk ve temel amacı üretim sonucunda gelir sağlayabilecek mal ve hizmetler oluşturmaktır. Üretilen mal ve hizmet sınıfları ne kadar önemli ise bunların sonucunda elde edilen gelir de o kadar önemlidir.

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyinin belirlenmesinde gelir dağılımı önemli bir faktördür. Gelir dağılımına bağlı olarak ülkenin, refah seviyesi, sağlık, eğitim gibi unsurların niteliği değişmektedir. Bu unsurlar yaşam şartlarını doğrudan etkilediği için, toplumların gelir seviyesi yaşam şartlarını belirlemeye yardımcı bir ekonomik unsur diyebiliriz. Gelir dağılımına yönelik yapılan çalışmaların amacı toplumun farklı kesimleri arasındaki gelir eşitsizliklerini incelemek, bireylerin sosyal ve politik yapısını anlamak, sermaye birikimi ve iş gücü potansiyeli ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi araştırıp, kaynak dağılımını ortaya koymaktır (DPT, 2001:3).

Adaletsiz gelir dağılımı ülkelerde ekonomik bir problem olmanın dışında sosyal bir problem olarak da ele alınmalıdır. Gelir dağılımının adil olmaması eğitim, barınma, sağlık, beslenme gibi temel ihtiyaçların bireyler arasında eşit karşılanmamasını sorununu beraberinde getirmektedir.

Bir ülkede yaratılan gelirin dağılımı konusunda birbirinden farklı sınıflandırmalar bulunmaktadır. Milli gelirin kimler arasında ve ne şekilde dağılım göstermesi gerektiğine dair yapılan araştırmalar sonucunda dört temel gelir dağılımı türü ortaya konmaktadır. Bunlar; fonksiyonel gelir dağılımı, sektörel gelir dağılımı, bireysel (hane) gelir dağılımı ve bölgesel gelir dağılımı. Tüm bu gelir türlerinin dağılımını incelerken, gelirin yeniden dağılımını incelemek önemlidir. (Uysal, 2007: 250).

1.2. Gelir Dağılımı Türleri

İktisat bilimi tarihi boyunca gelir dağılımını ölçmek amacıyla farklı yöntemlere başvurulmuştur. İlk olarak ücret, kira ve rant konuları dikkate alınarak fonksiyonel gelir dağılımı ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ancak sonrasında diğer türler ortaya çıkmıştır. Gelir dağılımı türleri, ülkenin gelir dağılımı yapısının, oranlarının ve ücret gelirleri arasındaki farkların ortaya konulmasında etkilidir. Dağılım bireyler, sektörler ve sosyal gruplar açısından incelendiği için çeşitli gelir dağılımı türleri ortaya çıkmıştır.

1.2.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Milli gelirin artırılmasında etkili olan üretim etmenlerinin, milli gelirden hangi oranda nasıl pay aldıklarını gösteren gelir dağılımı türüdür. Bu gelir dağılımı türünde bahsedilen üretim faktörleri; emek, sermaye, toprak ve girişim olarak temel alınmaktadır. Başka bir ifadeyle milli gelirin, ücret, faiz, rant ve kar faktörleri arasında nasıl ve hangi oranda paylaşıldığını gösteren gelir dağılımı türüdür. Bu tür gelir dağılımı, çalışanlara ne kadar üretim ödendiğini, mülk sahiplerine ne kadar faiz bölündüğünü, kiraya verene ne kadarının mal sahiplerine dağıtıldığını ve ne kadarının kâr olarak kaldığını incelemektedir.

Tablo 1.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı Oranları (%) 2010-2019

Yıl	Ücret	Kar	Rant	Faiz	Sosyal Transferler	Diğer
2010	47,4	20,2	4,2	4,5	20,5	3,3
2011	48,4	21,4	3,9	3,8	19,4	3,2
2012	49,9	20,4	3,5	3,3	20,1	2,9
2013	51,5	19,6	3,3	3,1	19,7	2,7
2014	52,4	18,5	3,3	2,9	20,1	2,8
2015	52,5	18,8	3,3	2,6	20	2,8
2016	52,2	19,8	3,1	2,5	19,6	2,7
2017	48,9	19,6	3,4	3,2	19,7	2,6
2018	48,5	18,8	3,4	3,6	20,1	2,9
2019	46,7	17,7	3,6	4,3	21,9	2,8

Kaynak: <https://www.tuik.gov.tr>, TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması.

Tablo 1.1’de görüldüğü üzere son 10 yıllık Türkiye ekonomisi sürecinde gelir dağılımından en büyük payı ücretler almaktadır. Bunun en büyük göstergesi ise ücretli çalışan kesimin ülkede sayıca çok olma durumudur. Ancak bunun yanı sıra son 4 yılda ücretin toplam gelirden aldığı pay azalış göstermektedir. 2015 yılında ücretlerin almış olduğu pay %52,5 iken bu oran 2019 yılında %46,7 ye kadar gerilemiştir. Ücret payının azalması ile birlikte aynı dönemden itibaren faizin toplam gelirden aldığı pay artış göstermektedir. Bu iki üretim faktörlerinin dışında olanların ise milli gelirden aldıkları pay çokta değişim göstermemiştir. Bu Tablo ya bakarak gelir dağılımındaki paylaşımın dengesiz olduğu söylenebilmektedir.

1.2.2. Sektörel Gelir Dağılımı

Sektörel gelir dağılımı, ülke içerisinde var olan sektörlerin milli gelirden aldıkları payların hangi oranda dağılım gösterdiğini inceleyen gelir dağılımı türüdür. İncelenen sektörler tarım sektörü, sanayi sektörü ve hizmet sektörüdür. Sektörlerin milli gelirden aldığı payların incelenmesi doğrultusunda uzun vadede devletin hangi sektöre ne kadar pay ayırdığını ve sektörlerin bu paylardan olumlu ya da olumsuz etkilendiklerini görmek mümkündür.

Sektörlerin milli gelirden aldıkları paya göre ülkelerin gelişmişlik seviyesi hakkında yorum yapılabilmektedir. Gelişmiş ülkelerde sanayi ve hizmet sektörü en fazla payı alırken az gelişmiş ülkelerde tarım sektörü ön plana çıkmaktadır (Altınışık ve Peker, 2008: 103).

1.2.3. Bireysel (Hane Halkı) Gelir Dağılımı

Bireysel gelir dağılımı, ülkede yaşayan bireylerin, toplumun ve grupların milli geliri ne şekilde paylaştıklarını ifade eden gelir dağılımı türüdür. Bir başka deyişle kişilerin milli gelirden aldıkları payı ifade etmektedir. Bireysel gelir dağılımı, ülke nüfusunun %20’lik dilimlerle beş eşit parçaya ayrılması ile belirlenmektedir.

Ülke nüfusu gelir oranlarına göre beş gruba ayrılarak en az gelire sahip olan gruptan en yüksek gelire sahip gruba doğru sıralanmakta ve her gruba ait milli gelir hesaplanmaktadır. Her bir gruba denk gelen milli gelir yüzdesel olarak hesaplanmakta ve gruplar arası karşılaştırma yapılmaktadır. (Kuştepelı ve Halaç, 2004: 147) Böylece en yüksek gelir grubu ile en düşük gelir grubu arasındaki gelir farkı ortaya konmaktadır. Yüzdelik dilimler kişisel gelir dağılımını göstermektedir. Toplum emekçi, çiftçi ya da

sermaye sahibi olarak ayrılmadığından dolayı bireyler arasında yansız bir dağılım öngörülmektedir. (Aktan ve Vural, 2002: 2) Bu dağılımda her birey eşittir ve sosyal sınıf farklılıkları göz ardı edilmektedir. Gelir dağılımındaki eşitsizliği en önemli göstergeleri arasında, en az gelire sahip %20'lik grup ile en yüksek gelire sahip %20'lik grubun milli gelirden almakta oldukları payların arasında büyük farklılığın olmasıdır. (Kuştepe ve Halaç, 2004: 147)

Tablo 1.2. Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Yüzde Yirmilik Gruplara Göre Fert Gelirinin Dağılımı 2010-2019

Yıl	İlk %20 (En Yüksek)	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	Beşinci %20 (En Düşük)
2010	46,4	21,9	15,3	10,6	5,8
2011	46,7	21,7	15,2	10,6	5,8
2012	46,6	21,7	15,3	10,6	5,9
2013	46,6	21,4	15,2	10,7	6,1
2014	45,9	21,7	15,3	10,9	6,2
2015	46,6	21,5	15,2	10,7	6,1
2016	47,2	21,1	15,0	10,6	6,2
2017	47,4	20,9	14,8	10,7	6,3
2018	47,6	20,9	14,8	10,6	6,1
2019	46,3	21,4	15,2	10,9	6,2

Kaynak: <https://www.tuik.gov.tr>, TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması.

Tablo 1.2'de görüldüğü üzere Türkiye'nin kişisel gelir dağılımında 2019 yılında en yüksek %20'lik kısım ile en düşük %20'lik kısım arasındaki fark oldukça fazladır. 2010 yılından itibaren bakıldığında bu fark azda olsa düşmüş durumdadır ancak buna rağmen genel olarak iyi bir oranda değildir. Bu veriler doğrultusunda gelir dağılımı adaletini incelemek oldukça mümkündür.

1.2.4. Bölgesel Gelir Dağılımı

Bölgesel gelir dağılımı, toplam gelirin ülkedeki bölgeler arasındaki dağılımını ifade etmektedir. Bir bölgede yaşayan insanların gelirden ne oranda pay aldıklarının yanı sıra bölgeler arası gelişmişlik farkını da ortaya koymaktadır (Aktan ve Vural, 2002a: 2). Bir ülkede var olan sektörlerin üretimleri ve ekonomik alanları bölgelere göre farklılıklar gösterebilmektedir. Bunun nedenleri arasında iklim, coğrafi koşullar, arazi özellikler veya bölgelerin gelişmişlik düzeyi etkili olabilmektedir.

Bölgesel gelir dağılımı ülkedeki bölgelerin gelişmişlik düzeyini anlamakta ve bunun doğrultusunda politikalar ya da üretim faktörleri uygulanmasında önemli rol oynamaktadır. Bölgeler arasındaki ortaya çıkan sosyo-ekonomik farklılıkların sebebi, bölgeler arasında

ekonomik, demografik ve sosyal göstergelerin farklı olması sebep olmaktadır. Tüm bu farklılıklar sonucunda bölgeler arasında gelir dağılımının da farklılıklar saptanması kaçınılmaz olmaktadır (Karluk, 1999: 77).

Tablo 1.3. Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre İBBS (P80/P20) 2010-2019

Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
TR1 İstanbul	6,4	6,2	6,4	7,7	6,1	7,1	7,4	8,2	8,6	7,8
TR2 Batı Marmara	6,5	6,3	6,2	6,6	5,4	6,1	6,3	6,5	7,2	6,6
TR3 Ege	6,9	7,1	6,7	5,4	5,9	6,1	6,0	5,8	5,7	5,7
TR4 Doğu Marmara	5,5	5,0	5,6	6,3	5,2	5,4	5,1	5,3	5,2	4,6
TR5 Batı Anadolu	6,6	6,7	6,5	5,0	7,2	6,7	7,0	6,3	6,7	6,0
TR6 Akdeniz	7,1	7,2	7,5	7,1	7,4	7,2	7,5	6,9	6,9	6,7
TR7 Orta Anadolu	6,2	6,3	6,2	7,1	5,9	5,5	6,0	5,1	5,5	5,6
TR8 Batı Karadeniz	6,1	5,7	5,7	5,4	5,5	5,8	5,5	5,4	5,6	5,5
TR9 Doğu Karadeniz	5,3	5,1	4,8	4,7	4,9	5,3	5,5	4,7	5,2	5,9
TRA Kuzeydoğu Anadolu	7,6	7,0	7,2	7,3	7,3	6,7	6,0	5,2	5,7	5,8
TRB Ortadoğu Anadolu	7,6	8,3	7,0	6,4	6,8	6,5	6,9	6,2	6,1	5,6
TRC Güneydoğu Anadolu	7,3	7,5	6,7	6,7	6,4	6,9	6,3	5,9	6,4	6,5

Kaynak: <https://www.tuik.gov.tr>, TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması.

1.2.5. Gelirin İkincil (Yeniden) Dağılımı

Devlet piyasa mekanizmasıyla oluşmuş olan birincil gelir dağılımına vergi, transfer harcamaları gibi araçlarla müdahale ederek, gelirin toplumun farklı grupları arasında daha dengeli bir şekilde yeniden dağılımına ikincil gelir dağılımı denir. (Seymen, 2009: 4) Devlet yüksek gelirli gruplara yüksek oranda vergi uygularken, düşük gelirli gruplara daha düşük oranda vergi uygular ya da hiç uygulamaz. Aldığı vergileri de düşük gelirli gruplara yönelik harcamalarda bulunarak gelir dağılımında adaletsizliğe müdahale etmektedir. Buna ek olarak transfer harcamaları ile (emekli maaşları, işsizlik sigorta maaşları, sağlık ve eğitim harcamaları, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları) gelir dağılımında adaleti sağlamak için piyasaya müdahale etmektedir. (Akın, 2015: 20)

Devletin elde etmiş olduğu gelir, yapılan harcamalar ve alınan her konudaki karar gelir dağılımını etkilemektedir. Bir nevi gelir dağılımına yapılan müdahaleler gibi görülebilmektedir. Uygulamaya konulan vergi politikaları, oluşturulan yeni vergi gelirleri, kamusal anlamda yapılan harcamalar, ülkede oluşturulan taban fiyat uygulamaları, tarımsal destekleme politikaları gibi gerçekleştirilen uygulamalar gelir dağılımında farklılıklar ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu uygulamalar doğrultusunda ülkedeki yoksul bireylerin yaşam standartları dikkate alınarak, gelir dağılımında ortaya çıkan eşitsizliği azaltma amaçlı çalışmalar yapılması gerektiği söylenmektedir (Çalışkan, 2010:94)

Kamusal uygulamalar ve politikalar ile vergiler yoluyla gelirin yeniden dağılımı sağlanabilirken, sosyal anlamda gerçekleştirilen kamu harcamaları ile bireylerin ve grupların ekonomik alanda elde ettikleri gelir paylarına müdahale edilebilmektedir. Yöntemleri belirtildiği üzere devlet müdahale ederek dağılımı iyileştirebilme gücüne sahiptir. Uygulanabilecek birinci müdahale şekli, bireylerin gelir düzeylerine göre vergilendirme yapılmasıdır. İkinci müdahale şekli ise elde edilen vergi gelirlerinin bireyler ve toplum arasında karşılıksız ve adaletli şekilde dağıtılması olmaktadır. Devletin piyasaya ve gelir dağılımına müdahalede bulunmaması, yüksek gelire sahip olan bireylerin tasarruf oranlarını arttırarak daha fazla gelire sahip olmasına ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin günden güne daha da yükselmesine neden olmaktadır (Çelik, 2004:78-79).

1.3. Gelir Dağılımı Ölçüm Yöntemleri

Gelir dağılımının adaletli olup olmadığına karar verebilmek, analiz edebilmek ve zaman içerisinde bunlara uygun politikalar uygulayabilmek adına gelir dağılımının ölçümü fazlasıyla önem arz etmektedir. Bu uygulamalara olan ihtiyaçlar doğrultusunda çeşitli ölçüm yöntemleri geliştirilmiştir. Bu ölçüm yöntemleri arasında; Gini katsayısı, Lorenz eğrisi, yüzdelik dilimleme yöntemi, yüzde paylar analizi(P80/P40) ve Kuznets katsayısı bulunmaktadır.

1.3.1. Gini Katsayısı

1912'de Carrado Gini tarafından geliştirilen Gini katsayısı, bir başka gelir dağılımı ölçüsü olan Lorentz eğrisi ile ilgilidir. Aslında Gini katsayısı, Lorenz eğrisi ile Lorenz eğrisi arasındaki alanın, mutlak eşitlik çizgisinin veya mutlak eşitlik çizgisinin altındaki üçgenin alanına oranıdır (Bellu, 2006:2). Gini endeksi gelirin hane halkları üzerinde dağılımını gösteren en önemli araç olmasının yanı sıra ekonomik verileri özetleyen bir yöntemdir. Gelir ve zenginliğin toplumlar arası karşılaştırılmasında da kullanılmaktadır (Farris, 2010: 851). Gini katsayısı ülkeler arasında karşılaştırma yaparken kullanılan bir veri olmasının yanı sıra bir ülkenin gelir dağılımındaki dengesizliğin zaman içerisindeki seyrini izlemek üzere de kullanılmaktadır (Kubar, 2014: 231). Matematiksel bir gösterge olmakla birlikte gelir adaletsizliğini tanımlama da ve belirleme de kullanılan en temel yöntemlerden biridir. Gini Katsayısı, 0 ile 1 arasında değer alan bir ondalık değere denk gelir. Bu değer 0'a doğru yaklaştıkça gelir adaletsizliğinin az olduğunu gösterirken, 1'e doğru yaklaştıkça gelir adaletsizliğinin fazla olduğunu göstermektedir.

Tablo 1.4. Yıllar İtibariyle Türkiye Gini Katsayıları

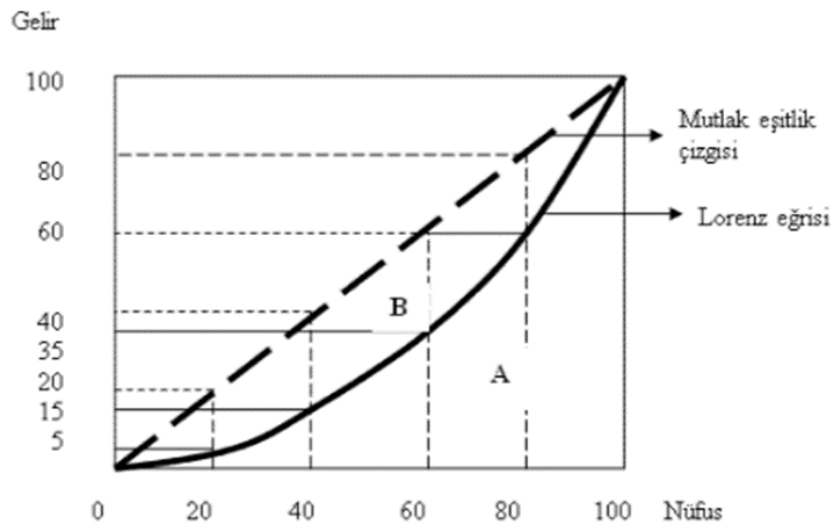
Yıllar	Gini Katsayısı
2010	0,402
2011	0,404
2012	0,402
2013	0,400
2014	0,391
2015	0,397
2016	0,404
2017	0,405
2018	0,408
2019	0,395

Kaynak: <https://www.tuik.gov.tr>, TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması.

Tablo 1.4'te görüleceği üzere Türkiye'nin Gini katsayısı oranı oldukça yüksektir. 2019 yılında bir düzelme göstermiş olmasına karşın 2016, 2017 ve 2018 yıllarında gelir dağılımı adaletinde sürekli bir bozulma gerçekleşmektedir.

1.3.2. Lorenz Eğrisi

Lorenz eğrisi, gelir dağılımı eşitliğinin ya da eşitsizliğinin şekil veya grafiksel olarak gösterilmesi yöntemidir. Lorenz eğrisi, bir grafik yardımıyla belirli bir dönemde yaratılan toplam reel gelirin yüzde olarak kişisel dağılımı ile gelir dağılımındaki adaletsizliğin gösterilmesinde kullanılır. Daha net bir ifade ile gelirin ne kadarını kaç kişinin aldığının yüzdesel olarak gösterimidir. (Ülgen, 2010: 202) Lorenz eğrisinin yoğunlaşma eğrisi, 0'dan 100'e kadar yatay eksende kümülatif gelir yüzdesini gösterirken, dikey eksende toplam gelirin kümülatif yüzdesi çizilir (Kubar, 2009: 231).

Kaynak: <https://www.mahfiertilmez.com/2016/09/gelir-dagilmnda-son-durum.html>, Gelir Dağılımında Son Durumu, 2016

Şekil 1.1. Lorenz Eğrisi

Lorenz Eğrisi yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bunun iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi, kişisel gelir dağılımını toplam milli gelirden ve zaman içinde değeri değişen bir para biriminden bağımsız olarak göstermesidir. İkinci neden ise, toplumun tamamının ya da belli bir kesiminin ele alınması durumunda bile ortaya çıkan sonucun bir anlam ifade etmesidir. Bu nedenler dolayısıyla ki Lorenz eğrisi, diğer çözümlere göre kolay anlaşılabilen ve yaygın bir kullanım alanı bulan bir yöntem olmaktadır. (Kurtipek, 2011: 12)

1.3.3. Yüzde Paylar Analizi (P80/P40)

Yüzdeler paylar analizi yöntemi, bireyler arasındaki adaletsiz gelir dağılımının gösteriminde kullanılan iyi bir ölçüttür. Bu yöntem, adaletsiz gelir dağılımının zaman içindeki değişiminin analizinde ve ülkelerarası karşılaştırmalarda yaygın olarak kullanılır. (Çalışkan, 2010: 97) Hisse senedi analizi, en yüksek gelir yüzdesini belirlemek için bir süre boyunca kazanılan toplam gelirden eşit oranlarda (%20, %10, %5, %1 vb.) pay almış tüm bireyleri veya haneleri bölmektedir (Yar, 2015: 12). Yüzde paylar analizinde, karşılaştırma yapılarak dilimler arasındaki farka ve gelir dağılımındaki eşitsizliğe ulaşmak oldukça mümkündür. Gini katsayısına göre daha detaylı inceleme olanağı sağlayan yöntemdir.

1.3.4. Kuznets Katsayısı

Kuznets katsayısı, Gini katsayısına benzer sektörlere göre sınıflandırılmış bir Lorenz eğrisi ölçütüdür. Katsayı 0 ile 1 arasında bir değer alır. Bu sektör ekonomisi için yapıyor. Sektör ortalaması ulusal ortalamaya eşitse oran sıfırdır. Toplam çıktı bir sektör tarafından üretiliyorsa veya bu sektördeki istihdam payı önemli değilse katsayı değeri "1" dir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1994: 8). Kuznets katsayısı, her sektördeki işgücünün yüzdesi olarak her sektördeki emeğin ve üretim farklılıklarının mutlak değerini değerlendirmek için kullanılır. Bu oran, endüstrinin ortalama ürünleri arasındaki eşitsizliğin bir ölçüsü olarak kullanılmaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1994: 8).

Kuznets'e göre, sanayi sektöründe gelir tarım sektörüne göre oldukça fazla fakat daha eşitsiz dağılmaktadır. Tarım sektöründeki gelir sanayi sektörüne göre daha adaletli bir şekilde dağılmıştır (Bükey ve Çetin, 2017: 105).

1.4. Gelir Dağılımını Etkileyen Faktörler

Gelir dağılımı aslında ülkede üretilen mal ve hizmetlerin sonucunda elde edilen gelir ile beraber ortaya çıkmış bir konudur. Üretimi etkileyen her faktör geliri etkilemekte ve

dolayısıyla sonucunda gelir dağılımı etkilenmektedir. Gelir dağılımının prensiplerini ve içeriğini anlamak adına bunu olumlu ya da olumsuz şekilde etkileyen faktörleri bilmek ve incelemek gerekmektedir. Bu faktörleri, küreselleşme, gelişmişlik düzeyi, kayıt dışı ekonomi, eğitim düzeyi, demografik yapı, vergiler ve enflasyon olarak sıralamak mümkündür.

1.4.1. Küreselleşme

Küreselleşme, ticaretin ve sermayenin serbest dolaşımı olarak tanımlanabilir. Ulaştırma, iletişim ve bilgi sektörlerinin gelişimi, dünya çapında malların, sermayenin ve emeğin hareketini kolaylaştırmıştır (Danışoğlu, 2004: 218). Globalleşme ile birlikte dünya genelinde bulunan milyonlarca insan için yeni olanaklar oluşturarak, iletişim kanallarının kullanarak, online platformlarının genişlemesine, Ar-ge ve yatırım ile ticari hacmin artmasına, yabancı sermayenin ilgisini artırmasına, yeni gelişen teknolojilerin elde edilmesini sağlamaktır. Bununla beraber olumsuz yönü ise ülke sınırlarını ortadan kalkmasına ve ticari faaliyetlerin daralan dünya ölçeğinde oluşturduğu tahribatlar olarak nitelendirilmektedir. (UNDP, 1999:1-3).

Küreselleşme ile birlikte yüksek vasıflı işçilerin, sermaye sahiplerinin veya kaynaklarını talebe göre arz edebilen birimlerin ya da olguların gelir dağılımındaki payları veya ekonomik refahları dolayısıyla da sosyal refahları tümüyle artabilir. Bunun yanında çalışan nüfusun, küçük işletmelerin veya vasıfsız işçilerin üretimde buldukları mal ve hizmetler kolayca ve fazlasıyla ikame edilebildiği için bu kesimlerin refahlarında bir düşüş yaşaması kaçınılmaz son olabilmektedir. Sonuç olarak, küreselleşme genellikle dış ticaretle birlikte büyümeyi yönlendirir. Sonra gelir artar. Bununla birlikte, yetersiz gelir fırsatlarına sahip düşük gelirli kişiler, artan gelirin yeterli bir yüzdesini alamamaktadır. Dolayısıyla küreselleşme, gelir eşitsizliğini artırma potansiyeline sahiptir. Küreselleşme doğru yönetilirse, elde edilen zenginlik ve gelir yoluyla adil bir gelir dağılımı sağlanabilir (Aktan ve Vural, 2002a, s.11).

1.4.2. Gelişmişlik Düzeyi

Ülkelerin ekonomik, sosyolojik, teknolojik ya da politik anlamda gelişmişlik düzeyi her zaman bireylerin ve toplumların refahını etkilemektedir. Bugün bu gelişmede üç önemli faktör var. İlk olarak; Artan gelirlerle paralel olarak, sağlık hizmetleri, gıda tüketimi, eğitim ve diğer koşullar ekonomik büyümenin bir parçası olarak iyileşiyor. İkincisi, ekonomik

sistemler, politik kurumlar ve sosyal ve kültürel yapılar aracılığıyla insan öz saygısı artar. Üçüncüsü, insanların seçenekleri genişledikçe, çeşitli mallar, hizmetler ve özgürlükler de arttırmaktadır (Günsoy, 2005:36-37).

Gelişmişlik düzeyi incelenirken iki tür düzey ortaya çıkmaktadır; ekonomik gelişme ve insani gelişme olarak söylenebilir. Ekonomik gelişme, gelir ve tüketim unsurları ile beraber, ülkenin büyüme, kalkınma ve kişi başına düşen milli gelir ölçütleri olarak söylenebilmektedir. İnsani gelişme ise bireylerin kalkınma sonucunda elde etmiş oldukları refah düzeyi ile belirlenebilmektedir. İnsani gelişme, bireylerin; sosyal kültürel ve diğer tüm olgularda var olan haklarının genişlemesi ve tercihlerinin artırılması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu yaklaşım, gerçek refahın ve huzurun sağlanmasında gelir artışının yeterli olmadığını ancak bunun yanı sıra gelir artışının gelişmenin temel gerekliliklerinden biri olduğunu belirtmektedir. Bu nedenlerle, ülke yönetiminin uygulamakta olduğu politikalarda yalnızca gelir artışı amaçlanmamalı ve bireylerin, hanelerin toplumsal refahı ve yaşam kalitesi de önemsenmelidir (Gürses, 2009:340).

1.4.3. Kayıt dışı Ekonomi

Gelişmekte olan ülkelerin sosyo-ekonomik alanlarda belirli bir noktaya gelebilmesi veya daha da iyileştirilebilmesi için bazı desteklere ihtiyaç duyduğu bilinmektedir. Bu ihtiyaçların en önemlisi olarak görülen, devlet düzenini sağlamaya ve ülke ekonomisine en yüksek düzeyde katkıda bulunan vergilerin, eksiksiz ve adaletli bir şekilde toplanabilmesidir. Devletler, toplumun üzerine düşen vergilerin eksiksiz bir şekilde toplanabilmesi için bazı düzenlemeler ve yaptırımlar uygulamaktadır. Bu uygulamalar ve yaptırımların arasında usulsüzlük cezaları, vergi afları gibi hukuki anlamda düzenlemeler bulunmaktadır. Bu tarz düzenlemeler ve yaptırımlar uygulanmasına rağmen, bireyler veyahut ticari faaliyetle uğraşan kimseler elde etmiş oldukları gelirlerin bir kısmının beyanından kaçınmaktadırlar ve dolayısıyla var olan vergi ödeme yükümlülükleri daha düşük miktarlarda görünmektedir. Tüm bu nedenlerle milli hasıla dışında gelir getiren bir ekonomik faaliyet olarak tanımlanan bu kavram, yasadışı ekonomi olarak adlandırılmaktadır. Kural dışı ekonominin sebep olduğu olumsuzlukların en başında gelir dağılımının adaletsiz dağılımı gelmektedir. Bunun yanı sıra köyden kene göç sonucunda ortaya çıkan işsizlik, enflasyon oranında yükselme, vergi oranlarının yüksek belirlenmesi gibi sorunları da doğurmaktadır (Akkoç ve Demir, 2011:2).

Kayıt dışı ekonomi ile beraber vergi gelirlerinde bir azalma olacağı için kamu gelirleri de düşüş gösterecektir. Var olan kamu gelirlerindeki düşüş ile beraber devlet yatırımları azalacaktır. Devlet yatırımlarının azaltılması vergileri artıracak ve bu da vatandaşlar üzerinde olumsuz etki yaratacaktır. Artan vergi yükleri ve azalan transfer maliyetleri, düşük gelirli kişilerin gelirlerini düşürecek ve gelir dağılımlarını artıracaktır (Şengür ve Taban, 2015: 60)

1.4.4. Eğitim Düzeyi

Eğitim, bireylerin sosyolojik ve ekonomik açıdan refah düzeylerini, gelişmişlik düzeylerini belirleyen en önemli unsurlardan bir tanesi olarak görülmektedir. Eğitim düzeyinin gelir dağılımı ile arasındaki ilişki bireyde var olan bilgi ve beceriye dayanmaktadır. Bireyler bilgi, beceri, eğitim düzeylerine göre statü sahibi olmakta ve gelirleri bu yönde değişmektedir. Ancak bunun yanı sıra iyi bir eğitim alabilmek ya da gelişim sağlayabilmek iyi bir gelirin olmasıyla doğru orantılıdır.

Eğitim politikalarının gelir dağılımını üzerinde etkisi mevcuttur. Öncelikle farklı gelir düzeyindeki aile bireylerini arasında eşitlik yaratmaktadır. Eğitim ve gelir politikası arasında işlevsel bir bağ vardır. Eğitimde oluşabilecek bir tekelleşme gelir dağılımını olumsuz etkilemenin yanında haksız rekabet meydana gelecektir. Devlet bu haksız rekabeti ortadan kaldırmak için bazı önlemler almaktadır. Öncelikle öğretim aşamaları için bazı zorunluluklar koymakta ve herkese eşit şans vermektedir. İkincisi eğitimle ilgili gerekli materyalleri sağlayarak imkanları arttırmaktadır. Üçüncüsü ise devlet eğitim masraflarının bir kısmını karşılayarak bu eşit rekabete fırsat sunmaktadır. (Aksu, 1993:54).

Bireylerin insan sermayelerine yapmış olduğu tüm yatırımlar, statülerine etki etmektedir. İnsan sermayesinin gelişmesinde veya artırılmasında yapılan en büyük ve en önemli yatırım eğitimidir. Sermayenin eğitim ile geliştirilmesi sonucunda bireylerin statüleri, işteki durumları ve sonuç olarak maddi gelirleri yükseliş gösterecektir. Gregorio ve diğerleri. 1960 ile 1990 yılları arasında yapılan bir araştırma, eğitim eşitsizliğinin gelir eşitsizliğini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Palaz, Şenergin ve Öksüzler, 2013: 121).

1.4.5. Nüfus Yapısı

Nüfus artış hızının yüksek olduğu ülkelerde yaşamakta olan düşük gelirli bireyler artan milli gelirden yüksek oranda pay alamamaktadırlar bunun sebebi ise hızlı artış

gösteren nüfus oranları neticesinde işsizlik sorunu da artış göstermektedir. Gelir dağılımı sorununun giderilebilmesi için nüfus artış hızı kontrol altına alınmalı ve genç işsizliğin önüne geçilmelidir (DPT, 2001: 58).

Bir ülkedeki gelir dağılımına hane halkı büyüklüğü etki göstermektedir, hane halkı büyüklüğünü ise nüfus artış oranının düşüş göstermesi etkilemektedir. Alt gelir düzeyinde bulunan hane halkları daha büyüklükleri, daha üst gruptaki hane halkı büyüklüğüne göre daha fazla olduğu görülmektedir. Hane halklarının büyüklüklerinde oluşabilecek ya da sağlanabilecek bir düşüş neticesinde, bireylerin gelirlerinde zaman itibarıyla bir artış gözlenebilecek ve gelir dağılımı konusunda eşitlik sağlanabilecektir (Selim, Günçavdı ve Ayşe, 2014, s:86-87).

1.4.6. Vergiler

Bir ülkenin ekonomik birimleri için en büyük maliyet unsurlarından bir tanesi vergilerdir. Vergiyi ödeyen kişi veya kurum, bir fiyat mekanizmasıyla vergiyi devredebilmektedir. Buna ise yansıma etkisi denir. Bunun dışında ekonomik birimin ödemesi gereken vergiler mal ve hizmet arzında gerçekleştirilebilecek fiyat artışlarıyla beraber tüketiciye devredilebilir. Bu nedenler doğrultusunda vergide yansıma işlemi gerçekleştirilmişse gelir oranlarına göre uygulanmakta olan vergi politikaları ve artırılan vergi oranları adaletli dağılım açısından etkisiz kalabilmektedir (Boratav, 1965:191).

Yüksek gelirli gruplardan alınan vergiler kamu harcamaları ile beraber düşük gelirli gruplar için hizmet olarak değerlendirilse eşit dağılım sağlanabilir. Kamu harcamaları ve transferler, düşük gelirli veya istihdamı sağlanamamış gruplar arasında dağılım gösteriyorsa dağılım eşitliğini pozitif yönde etkileyecektir. Bölgesel dağılım olarak bakıldığında ise yatırım harcamaları, üretim konusunda geri kalmış bölgelerde, istihdam oranının düşük olduğu bölgelerde gerçekleştirilirse eşit dağılım olumlu yönde etkilenecektir. Karşılığı olmadan yapılan ödemeler transfer giderleri kategorisinde yer almaktadır. Emekli, dul, işsizlik ödemeleri, sosyal sigorta ödemeleri gibi transfer harcamaları gelir dağılımındaki eşitsizliği iyileştirebilecek araçlardandır (Tuncer, 1970: 59-61).

1.4.7. Enflasyon

Ülkelerin tarihten bu yana süre gelen ve sağlıklı bir ekonominin göstergesi olan enflasyon sorunu gelir dağılımı konusunda oldukça etkilidir. Bireylerin enflasyon

neticesinde harcamalarında artış, dolayısıyla gelirlerinde düşüş görülmektedir. Bu etkiyi yaşayan gruplar genellikle sabit gelirlili ya da düşük gelirlili gruplar olmaktadır (Dişbudak ve Süslü, 2007: 5). Yüksek gelirlili gruplar enflasyon oranlarındaki artışlardan çok fazla etkilenmiyor ve gelirlerini koruyabiliyorken, sabit gelirlili gruplar bunu gerçekleştirememektedirler (Altınışık ve Peker, 2008: 106). Bu durumda ülkedeki düşük gelir sahibi grupların gelirleri, enflasyon ile beraber düşüş gösterecek ve artan fiyatlar sonucunda alım güçleri düşecektir. Sonuç olarak enflasyon oranlarındaki artış neticesinde düşük ve sabit gelirlili bireyler zaten düşük olan gelirlerini koruyamayacak ve olumsuz olarak etkilenecektir, yüksek gelir düzeyine sahip olan gruplar ise bu durumdan çok etkilenmeyecektir ve gelir dağılımının adaletinde bozulmalar meydana gelecektir.

2. BÖLÜM

2. YOKSULLUK KAVRAMLARI, TÜRLERİ VE ENDEKSLERİ

Çalışmanın bu bölümünde yoksulluk konusu ele alınacaktır. Öncelikle yoksulluğun tanımları, var oluş biçimi ve yoksulluğa ait kavramlar incelenmeye çalışılacaktır. Ardından yoksulluğun anlaşılabilmesi için türleri ve boyutlarının anlaşılabilmesi için endeksleri incelenerek, yoksulluk kavramı bir çerçevede irdelenecektir ve son olarak yoksulluğun nedenleri araştırılacaktır.

2.1. Yoksulluk Kavramları

Yoksulluk, bireylerin doğuşundan itibaren içine var oldukları bir olgu olmakla birlikte ülkeler içinde tarihin tüm dönemlerinde en büyük sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Her ülkenin, toplumun, bireyin yoksulluk kavramını farklı değerlendirmesi sonucunda literatürde bu kavramı dar ve kesin kalıp tanımın içine sığdırmak oldukça güçtür. Kimi insanlar için yoksulluk olarak değerlendirilen bir durum farklı bir kesim için tam zıttı olarak zenginlik için değerlendirilebilmektedir. Bu nedenlerle yoksulluğun göreceli olduğu inkâr edilememekte ve bir tanımın içine içerisine sığdırılması mümkün olmamaktadır.

Genel anlamda yoksulluk olgusu; bireyin, ailenin ya da bir grubun temel yaşam faaliyetleri dışında sosyo-kültürel olarak da ihtiyaçlarını karşılayamaması olarak kabul edilebilmektedir (Şenses, 2014: 62). Başta John Locke olmak üzere 17. yüzyıl düşünürleri tarafından başlatılan mülkiyet hakları tartışmaları aslında yoksulluk teorisinin gelişimi için önemli bir temel oluşturmuştur. 18. yüzyıla gelindiğinde, sanayi devrimi ile beraber belirli bir kesimin zenginleşmesi ve buna karşı oluşarak sürekli artık gösteren yoksul kesiminin varlığı, yoksulluğun toplumsal bir sorun olarak çözüm aranması gerektiğini göstermiştir (Şenses, 2014: 32-34). 19. yüzyılın ikinci yarısında bu fenomene yol açan yoksullar hukuku konusundaki tartışmalar, başta Birleşik Krallık olmak üzere tüm Avrupa ülkeleri üzerinde yıkıcı bir etki yarattı ve sadece siyasi değil sosyal olarak da ön planda kalmıştır (Şahin, 2010: 75).

Günümüze bakıldığında ise yoksulluk konusunda pek çok çalışma yapılmış ve yapılan bu çalışmalarda uluslararası kuruluşların yoksulluğa dair girişimleri fazlasıyla önem arz etmektedir. Yoksulluk konusunda etkili olan kuruluşlar; Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Ekonomik İş

birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Avrupa Birliği şeklinde söylenebilir. Bu kuruluşlar arasında yoksulluğa yönelik en çok etkiye ve çalışmaya sahip olan kuruluşlar; Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Avrupa Birliği olmuştur (Arpacioğlu ve Yıldırım, 2011: 61). Yoksullukla mücadele girişimlerinde ciddi olarak bir yol kat eden bu kuruluşların temel ve öncelikli amaçları, yoksulluk sorununu ortadan kaldırmak ya da en az seviyeye indirmektir.

Dünya Bankası'nın 1990'lı yıllarda yoksulluk için oluşturduğu Kalkınma Raporunda, yoksulluğu parasal açıdan değerlendirmiştir (Arpacioğlu ve Yıldırım, 2011: 61). Kalkınma Raporu'nun belirlemiş olduğu tanıma göre yoksulluk, bireylerin temel yaşam ihtiyaçlarını karşılayamamaları ve belirlenen bir gelir seviyelerine ulaşamamaları olarak belirtilmiştir (Uzun, 2003: 164; Coşkun, 2005: 182; Kaya, 2012: 31).

1997 BM Kalkınma Raporu, yoksulluğu insani gelişme için “sadece gelir olarak değil, aynı zamanda eksi” olarak tanımlamıştır (Uzun, 2003: 157; Gündoğan, 2008: 43). Ne de olsa Birleşmiş Milletler, yoksulluk kavramını salt mali bir mesele olarak reddetmiştir (Kaya, 2012: 33).

Avrupa Komisyonu'nun 2004 tarihli Ortak Sosyal İçerme Raporu, içinde yaşadıkları toplumda yeterli yaşam standardına sahip olmayan bireylerin yoksul olarak kabul edildiğini belirtmektedir (Bildirici, 2011: 117-118).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) belirlemiş olduğu tanıma göre yoksulluk, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayamadıkları durum olarak kabul edilmektedir. TÜİK bu genel tanımdan sonra yoksulluk kavramını, dar yoksulluk ve geniş yoksulluk olarak iki farklı şekilde tanımlamıştır. Dar yoksulluk; gıda ve barınma ihtiyaçını karşılayamama yani açlıktan ölme ve barınacak yeri olmama durumu iken geniş yoksulluk; gıda, giyim ve barınma gibi temel gereksinimlerin karşılayamama durumu olması olarak tanımlamıştır (Öztürk ve Çetin, 2009: 2661-2662).

Yukarıda belirtilen tüm tanımlar doğrultusunda genel anlamıyla yoksulluk, bireysel ve temel ihtiyaçları karşılayabilecek ekonomik imkanlara sahip olamamak ya da o imkanlardan mahrum olmak şeklinde tanımlanmaktadır. Ancak yoksulluk bu kadar az kriterlere sahip olmamakla birlikte, bireylerin sosyal yaşam, toplumda yer edinememe, istihdam edilememe, yeterli eğitime erişememe gibi sorunlarını da kapsamaktadır (Aktan,

2002: 43). Sonuç olarak yoksulluk olgusu yalnızca parasal ihtiyaçlara göre değil, sosyal ve kültürel ihtiyaçlara göre şekillenmelidir (Erdoğan, 2007: 67).

2.2. Yoksulluğun Türleri

Yoksulluk kavramı incelenirken farklı tanımlar ve kriterler ortaya çıkmaktadır. Farklı tanımlara sahip olan yoksulluk dolayısıyla farklı türlere de sahiptir. Literatüre bakıldığında zaman mutlak yoksulluk, göreceli yoksulluk ve insani yoksulluk başlıca türler olarak ifade edilmektedir.

2.2.1. Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, yoksulluk türlerinden en bilineni olarak yoksulluğun açıklanmasında önemli sınırlar çizmektedir. Bu kavram, yoksulluğun ölçülebilmesi için Dünya Bankası tarafından geliştirilmiştir (Özgüler, 2014: 138). Mutlak yoksulluk, bireylerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri için en temel ihtiyaçlarını karşılayacak duruma ulaşamamasıdır. Bu, sınırlı bağımsız gıda ihtiyaçlarından oluşan toplam gıda maliyeti altında gerçekleşir, ancak amaç kişi başına günlük kalori alımını toplam nüfus içinde tutmaktır (Kaya, 2012: 53-54). Bu miktar ülkenin sosyal ve ekonomik yapısına, coğrafi konumuna, yaşına, cinsiyetine ve mesleğine bağlı olarak değişmektedir (Dansuk, 1997: 36).

Günümüzde ülkeler arası fiyat farklılıklarından dolayı bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanması durumunda kişi başına günlük tüketim yapılması gereken değer dolar cinsinden belirlenmiştir ve mutlak yoksulluk sınırı olarak kabul edilmiştir (Kaya, 2012: 55). Dünya Bankası yoksulluk oranını az gelişmiş ülkelerde kişi başına 1 dolar, Latin Amerika ve Karayipler'de 2 dolar, Türkiye gibi Doğu Avrupa'da 4 dolar ve sanayileşmiş ülkelerde 14,40 dolar olarak tahmin etmektedir (DPT, 2001: 104).

2.2.2. Göreceli Yoksulluk

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), 2000 raporunda göreceli yoksulluğu şu şekilde tanımladı; “Gıda dışında giyim, barınma, ısınma, enerji gibi temel ihtiyaçları karşılayacak bir gelirin olmaması durumudur” (UNDP, 2000:20). Göreceli yoksulluk bireylerin ya da hane halklarının kendilerinden daha iyi gelir ya da refah düzeyindeki referans gruplarıyla karşılaştırılması sonucu ortaya çıkan bir olgudur. Yani göreceli yoksulluk temel ihtiyaçlarını mutlak olarak karşılayabilirken, kişisel imkanların yetersizliği nedeniyle

toplumun genel refah düzeyinin altında kalan kişileri ifade eder (Banerjee, Benabou ve Mookherjee, 2006: 11).

Görelî yoksulluk sınırı hesaplanırken başlangıçta yapılacak ilk şey araştırmanın yapılacağı kesimin refah seviyesinin ortalamasının belirlenmesidir. Belirli bir refah düzeyi yoksulluk sınırı olarak kabul edilir ve toplam geliri bu sınırın altında olan kişi veya hane halkı yoksul olarak kabul edilir. Görelî yoksullukta, yoksulluk sınırı hesaplamalarında ortalama gelir düzeyinin (aritmetik ortalama) %50'si standart olarak alınır. Yoksulluk araştırmalarında, aritmetik ortalamaya göre medyan (geliri en düşükten en büyüğe sıralarken ortalama gelir değeri) tercih edilir. Elde edilen ortalama gelirin yarısı yoksulluk sınırı olarak tanınır. Geliri bunun altında olan insanlar yoksul kabul edilir (TÜSİAD, 2000: 97-98).

Ülkeler arası veya ülke içerisindeki gelir düzeyleri hesaplanarak sınırlar belirlenmektedir. Bireyler ya da ülkeler gelir düzeylerine göre yüksek gelirli, orta gelirli ve düşük gelirli olarak nitelendirilmektedir. Bir ülkenin gelirinin yüksek olması yoksulluk açısından bildirici özelliğe sahip değildir. Yani yüksek gelirli bir ülkede yoksulluk yoktur ya da düşük orandadır gibi bir saptama yapılamamaktadır. Ülkelerin yoksulluk açısından en önemli belirleyicisi bireylerin gelirden aldığı yüzdelerdir.

2.2.3. İnsani Yoksulluk

İlk olarak Birleşmiş Milletler (BM) tarafından ortaya çıkarılan insani yoksulluk kavramı mutlak ve görelî yoksulluğa göre daha geniş kapsamlıdır. İnsani yoksulluk önceki kavramlara göre daha farklı noktaların altını çizmektedir. Mutlak yoksulluğun, temel ihtiyaçların karşılanamaması ve görelî yoksulluğun sosyal ihtiyaçların yanı sıra temel ihtiyaçlardan yoksun kalmaya yol açtığı iyi bilinmektedir. İnsan yoksulluğunun temelinde, bireylerin insanca hayatlar yaşamasını engelleyen yoksulluk vardır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012:85-86).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), yoksulluk bilinci ve yoksulluğu ölçmeye yönelik yaklaşımlar konusundaki tartışmaları genişleterek yoksulluğu görselleştirme çabalarına katkıda bulunmuştur. UNDP 1997 yılında yayınlamış olduğu İnsani Gelişme Raporu ile ilk kez “İnsani Yoksulluk” (Human Poverty) kavramı ortaya çıkarmıştır. İnsani yoksulluk ile gelir yoksulluğu bağlantılı olmasına rağmen birbirinden farklı iki kavramdır. Gelir yoksulluğu ölçümleri genel olarak mutlak geliri baz alırken, “insani yoksulluk” daha çok, sağlık yetersizliği, eğitim, yetersiz beslenme, yaşam süresi,

önlenebilir hastalıklara yakalanmak gibi temel insani ihtiyaçlardan yoksun olma biçiminde tanımlanabilir (Taş ve Özcan, 2012: 425).

UNDP; “insani yoksulluğu” gelir düzeyi ile ilişkilendirilmeden yaşam koşulları için gerekli olan imkanlara sahip olamama durumu olarak tanımlanmaktadır ve bireyin ihtiyaç duyduğu düzeyde eğitim olanaklarına, sağlık ihtiyaçlarına ve sürdürülebilir bir yaşam için gerekli olan olanaklara sahip olması gerektiğini belirtmektedir (Kaynak, 2011:101).

İnsani Yoksulluk Endeksi (HPII) gelişmekte olan ülkeler için bazı kriterleri benimseyerek hesaplanmaktadır. Bu kriterler:

1. Yaşam süresi
2. Eğitim
3. Makul bir yaşam standardı

Yaşam beklentisi, 40 yaşın altındaki nüfusun yüzdesi, okuma yazma bilmeyenlerin yüzdesi, güvenli içme suyuna erişimi olmayan nüfusun yüzdesi ve erişimi olmayan nüfusun yüzdesi olarak tanımlanır.

Gelişmiş ülkeler için hesaplanan İnsani Yoksulluk Endeksi’ni (HPIII) oluşturan kriterler ise şunlardır:

1. Yaşam süresi
2. Eğitim
3. Makul bir yaşam standardı
4. Gelir yoksulluğu sınırı altında bulunan nüfus yüzdesi
5. Sosyal dışlanma (Kaynak, 2011:102).

Yaşam beklentisi, 60 yaşın altındaki nüfusun yüzdesi, okuma yazma bilmeyenlerin eğitimdeki payı, yoksulluk sınırının altında yaşayan insanların yüzdesi ve uzun süreli işsizlik nedeniyle sosyal olarak dışlanmışların yüzdesi ile belirlenir.

2.2.4. Gelir Yoksulluğu

Gelir yoksulluğu, temel yaşam ihtiyaçlarını karşılayabilmek için gerekli olan temel ihtiyaçların karşılanabilmesi için gerekli olan asgari gelir düzeyinin altında gelire sahip olanların durumunu ifade etmektedir (Aktan, 1992:81). Gelir yoksulluğu parasal gelir ile belirlenmektedir. Bu yoksulluğu olmenin temel yolu bireyler gerekli olan ve tükettikleri mal ve hizmet miktarı ile bu miktarı karşılayabilecek yeterli gelirlerinin olup olmamasıdır.

Ülkelerarası karşılaştırmaların yapılabilmesi için küresel bir yoksulluk sınırı ortaya konulabilir ancak belirlenmiş olan küresel yoksulluk sınırı ülke içerisinde var olan yoksulluğun analizi için başarılı olamamaktadır. Ülkenin kendi içerisindeki yoksulluğu yansıtabilecek bir yoksulluk sınırı belirlemek için ülkenin sosyo-ekonomik koşullarının göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, ülke içindeki farklı bölgelerde dahi farklı yoksulluk sınırları oluşturulabilir. Bunun için ise bölgelerin mal ve hizmet fiyatlarına, bunlara erişimdeki farklılıklara dikkat edilmesi gerekmektedir. Yoksullar yalnızca gelir ve kaynaklardan mahrum kalmazlar; bunun yanı sıra, fırsatlardan da yoksun kalırlar (Aktan ve Vural, 2002:6).

2.2.5. Objektif Yoksulluk

Yoksulluğun bir türü olan yoksulluğa nesnel bir yaklaşım, yoksulluğa neyin sebep olduğu ve gelir, tüketim maliyetleri ve günlük kalori alımı gibi insanları yoksulluktan kurtarmak için neyin gerekli olduğuna dair normatif bir değerlendirme gibi kriterleri içermektedir (Aktan ve Vural, 2002:43; Erol, 2006:11). Bu tip oltler, bireylerin yoksulluk sorunlarını zmek için oluşturulan yöntemlerin belirlenmesinde kullanılmaktadır (Okumuş, 2010:74). Bu yoksulluk türünde, öngörülen ihtiyaçlar, uzmanlar tarafından belirlenen minimum mal ve hizmet satın alma maliyetini yansıtan minimum talep düzeyi tarafından belirlenir (Kaya, 2012:34).

2.2.6. Subjektif Yoksulluk

Bu yaklaşım, bireylerin, özellikle de bireysel özlemlerin gerçek yoksulluk üzerindeki değerini vurgular. Bununla birlikte, haneler, kendileri için en yararlı olanı belirleyemeyebilecekleri için ankete dahil edilmiştir (Beken, 2006:13). Yapılmış olan anket çalışmalarına verilmiş olan cevaplara bakıldığında insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak için gereken asgari gelir belirlendi. Bu sonuçlar, benzer refah düzeyine sahip hanelerin

kendilerini yoksul olarak tanımladığını, diğerlerinin ise kendilerini yoksulluk sınırının üzerinde gördüğünü göstermektedir (Aktan ve Vural, 2002: 6; Şenses, 2014:93). Bu tanıma dayalı dış programlar, insanların yoksulluk düzeyini hesaba katmak için tasarlanmıştır, ancak her zaman bazı önemli kavram ve ölçüm konuları olmuştur (Şenses, 2014:94).

2.2.7. Geçici Yoksulluk – Kronik Yoksulluk

Geçici yoksulluk, insanların yaşam standartlarında veya gelir düzeylerinde meydana gelen dönemsel dalgalanmalar sonucunda ortaya çıkan bir olgudur (Kaya, 2012:74). Geçici yoksulluk genellikle kriz dönemlerinde ortaya çıkar ve gelirleri yaşam standardının üzerinde olan insanları etkiler (Becken, 2006: 16). Bu durumda; Bunun nedeni ekonomik ve finansal krizler, doğal afetler, yüksek enflasyon, mevsimlik ve geçici işsizlik, bölgesel çatışmalar ve terörizm gibi dönemsel faktörlerdir. (Kaya, 2012: 74). Geçici yoksulluğa karşı kronik yoksulluk, maddi yoksulluk, aşırı beceri, kırılabilirlik ve bunların birleşimi gibi birçok faktörden oluşmaktadır (Temiz, 2008: 63). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik, sosyal, politik ve çevresel faktörlerin neden olduğu bu yoksulluk türü, toplumun hemen hemen tüm kesimlerini etkilemektedir (Kabash, 2014: 6). Böylece kronik yoksulluk olgusu, bireylerin yaşamlarının büyük bir bölümünü etkilemekte, onları ekonomik ve sosyal haklardan yoksun bırakmakta ve kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır (Öztürk ve Çetin, 2009: 2669). Bir bireyin veya hane halkının kronik olarak yoksul olarak sınıflandırılma süresi ülkeden ülkeye değişmektedir. Bu süreklilik, Amerika Birleşik Devletleri'nde dört yıl ile karşılaştırıldığında, genellikle bir kişinin beş yıl veya daha fazla yoksul olmasıyla olgunlaşır (Arpacıoğlu, 2012: 6). Ancak, yoksulluk süresi ne kadar uzun olursa, yoksulluğun şiddeti ve etkisi o kadar büyük olur. Bu bağlamda kronik yoksulluğu önleme stratejilerinin ekonomik ve sosyal olarak değerlendirilmesi gerekmektedir (Kabash, 2014: 4). Örneğin, ekonomik büyüme yoksulluğu azaltmada çok etkili bir faktörken buna sosyal alandaki değişimler de eşlik etmektedir (Temiz, 2008: 95-96). Aynı zamanda gelir güvencesi dahil sosyal güvenlik uygulamaları, yoksulluğun önlenmesi için hayati öneme sahiptir. Bu nedenle, kronik olarak yoksullar için yoksulluk, düşük gelirin yanı sıra açlık, yetersiz beslenme, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim eksikliği, ayrımcılık ve şiddetle ilişkilidir. Bu tür bir yoksulluk içindeki insanlar yoksul olarak doğarlar, fakir ölümler ve hatta yoksulluklarını çocuklarına aktarırlar (Zülfikar, 2010: 8).

2.3. Yoksulluğun Ölçümü ve Endeksleri

Yoksulluk sınırı ve yoksul olanlar arasında yoksulluğun yoğunluk derecesi, yoksulluğun ölçümünde iki önemli etkidir. Literatürün bir kısmında yoksulluk sadece yoksulluk çizgisi altında kalanları incelemekte, yoksullukla karşılaşmış insanların bu durumdan etkilenme derecelerini göz ardı etmektedir. Yoksulluk sınırının altında kalanların bir kısmı yoksulluk çizgisine yakınken bir kısmı da daha aşağılarda bulunmaktadır. Dolayısıyla gruplar arası yoksulluğu hissetme şiddetleri farklılık arz etmektedir. (Dumanlı, 1996:21-22)

Yoksulluğun tanımı ve ölçümü yapılırken hakim yaklaşım olan mutlak yoksulluğun temel belirleyicileri olan ihtiyaç, refah ve kaynakların tanımında uzlaşılan bir noktanın bulunmayışı, yoksulluğun ölçülmesini de zorlaştırmaktadır. (Şenses, 2006, s.62-63) Toplumda yoksul ve yoksul olmayanın ayrımını yapmak için kullanılan yoksulluk sınırını tanımladıktan sonraki adım, yoksullar arasında kimin daha iyi ve kimin daha fakir olduğunu analiz etmek için yoksulluk kriterlerini hesaplamaktır (Cafri, 2009:18).

2.3.1. İnsani Yoksulluk Endeksi

İYE (İnsani Yoksulluk Endeksi), İnsani Gelişme Raporlarında yayınlanmaktadır ve 1997 yılından itibaren Birleşmiş Milletler tarafından hesaplanmaya başlanmıştır.

İnsani Yoksulluk Endeksi, gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler için farklı kriterler ile hesaplanmaktadır.

Gelişmekte olan ülkeler için hesaplanan İYE;

- Yaşam süresi (40 yaşın altındaki nüfusun yüzdesi)
- Eğitim (Okuma-yazma bilmeyen nüfusun yüzdesi)
- Uygun fiyatlı yaşam standardı (güvenli içme suyuna ve temel sağlık hizmetlerine erişimi olmayan bir nüfus ve yetersiz beslenen 5 yaşın altındaki çocuklardan oluşan bir popülasyondan oluşur. Düşük kilolu) (Kaynak, 2011:102).

Gelişmiş ülkeler için hesaplanan İYE;

- Yaşam süresi (60 yaşın altında bulunan nüfusun yüzdesi)

- Eğitim (okuma-yazma bilmeyen nüfusun yüzdesi)
- Makul bir yaşam standardı (yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfusun yüzdesi)
- Gelir yoksulluğu sınır altında bulunan nüfusun yüzdesi
- Sosyal dışlanma (uzun dönemli işsizlik oranını meydana getiren bireylerden oluşmaktadır) (Kaynak, 2011:102).

2.3.2. Kafa Sayısı Endeksi

Yoksulluk olgusunun belirlenmesinde ve ölçülmesinde kullanılan birçok yöntem mevcuttur. Bu ölçüm metotları arasında hesaplanması en kolay olan ve küreselleşmeye yönelik oluşan tartışmalarda referans olarak kullanılan yöntem “dünya yoksul sayısı” (world poverty headcount) olarak adlandırılan yöntemdir. Baş endeksi, bir ülkenin toplam nüfusunun yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfusa oranını ölçer. Başlık indeksi aşağıdaki gibi tanımlanabilir (Kaynak, 2011:108).

Yoksulluk sınırı altında yaşayan bireylerin oranlarında ortaya çıkan değişimlerini belirlemekte kullanılabilir. Bu endeks yoksulluğun azaltılmasına yönelik oluşturulan politikaların işe yararlılığını belirlemek amacıyla kullanılmaktadır ve yoksulluk sınırı altında yaşayan bireylerin toplam nüfusa olan oranında düşüş görülürse, yoksulluğa dair iyileşme gözlemlendiği söylenebilmektedir. Kafa Sayısı Endeksi (KSE) aşağıdaki gibi gösterilmektedir: (Dumanlı, 1996:23)

$$KSE = Q / N$$

Q: Yoksulluk sınırı altında yer alan yoksulların sayısı

N: Toplam Nüfusu ifade etmektedir.

Kafa sayısı endeksinin uygulanmasında KSE'nin yoksulluğun şiddetine karşı duyarsız kalarak ölçüm yaptığı konusunda eleştiriler mevcuttur. Yani bir bireyin gelirinin yoksulluk sınırının altında olması yeterlidir, bu sınırın ne kadar altında olduğu önem arz etmemektedir.

Kafa Sayısı Endeksine yönelik gerçekleştirilen bir diğer eleştir ve endeksin eksikliği ise tüm yoksul bireylerin arasındaki gelir dağılımını eşit olarak kabul etmesidir. Bahsedilen tüm olumsuzluklara rağmen Yoksul Kişi Oranı (Head Count Ratio) yoksulluk göstergeleri

arasında en popüler olan hesaplama yöntemidir, hesaplanması kolaydır ve veri gereksinimi azdır bu nedenle yoksulluk çalışmalarında yaygın olarak uygulanmaktadır.

2.3.3. Yoksulluk Açığı Endeksi

Yoksulların, yoksulluk çizgisinin üzerine çıkabilmeleri için gerekli olan ortalama gelir düzeyini gösteren yoksulluk açığı endeksi, ilk olarak 1971 yılında Batchelder tarafından kullanılmıştır (Hatipler ve Aytaç, 2011:29). Diğer bir ifade ile endeks, yoksul bireylerin gelirlerinin yoksulluk sınırı üzerine taşıyacak destekleme miktarını ölçmektedir. Yoksulluk açığı endeksi KSE’i gibi yoksullar arasındaki eşitsizliğe karşı duyarsızdır (World Bank, 1990:28). Yoksulluk açığının artması yoksulluğun daha da derinleştiğini ifade etmektedir (Dağdemir, 1999:27).

Yoksulluk açığı endeksinin oluşmasında temel olarak alınan kavram gelir açığı kavramıdır. Yoksulluk sınırı ve bireyin geliri arasındaki fark gelir açığına eşittir. Gelir açığı negatif bir değer alamaz. Yoksulluk açığının artması yoksulluğun derinleştiğini ve şiddetlendiğini göstermektedir (Dağdemir, 1999:27).

Yoksulluk açığı endeksi aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır: (Caner, 2009:6)

$$P_1 = \frac{1}{n} \sum_{i=Q} \frac{z_i - y_i}{z_i}$$

Q=Yoksulları kapsayan kümeyi

n=Toplam nüfus

y=Hane halkı toplam tüketim harcaması

z=Yoksulluk sınırı

Yoksulluk yoksullara aktararak ortadan kaldırılsaydı, her yoksul için büyük aktarımlar gerekecektir. P1 endeksi bize bu şekilde aktarılması gereken toplam transfer sayısının yoksulluk sınırına oranını verse de yoksulluğun ciddiyeti hakkında kesin bir bilgi vermek mümkün değildir. Yani yoksulların çoğunun sınıra yakın olduğu bir durumda küçük bir grup sınırdan uzaksa, ortalama alındığı takdirde yoksulluk açığının düşük olduğu ortaya konulabilir (Caner, 2009:6).

2.3.4. Sen Endeksi

1976 yılında Amartya Sen tarafından tanımlanan Sen endeksi, baş yoksulluk endeksi, yoksulluk farkı endeksi ve Gini katsayısının birleşimidir. Sen endeksinde, diğer endekslerden farklı olarak yoksul bireylerin sayısı, yoksulluk oranı ve yoksullar arasındaki gelir dağılımı eşitliği dikkate alınmaktadır. (Hatipler ve Aytaç, 2011, s.29) Sen Endeksi, KSE'nin bazı eksikliklerini telafi ederek, yoksullardan gelen gelir azaldıkça ve gelir yoksullardan yüksek gelire doğru kayarken yoksulluk endeksinin yükselmesine izin vermektedir (Şenses, 2006: 66). Sen endeksi, yoksulluğun derinliği, yoksullar arasındaki dağılımı ve yoksulların sayısını baz alarak bazı aksiyomlar sağlamaktadır. Bu aksiyomlar Kafa Sayısı, Gelir Yetersizliği ve Gini Katsayısını bir araya gelip yansıtılarak ortaya çıkmıştır.

Odak aksiyomunda yoksulluğun belirlenmesi ve ölçümü yalnızca yoksulların gelirine bağlıdır. Yoksul olmayan bireylerin gelirlerindeki gerçekleşen herhangi bir değişiklik ölçüt olarak kabul edilmemektedir. Bu aksiyom, Senato endeksindeki (Kişi Sayısı, Gelir Geliri ve Gini Oranı) üç mutlak yoksulluk ölçüsünün koşullarını karşılamaktadır (Dumanlı, 1996:35).

Tekdüzelik aksiyomunda yoksul bireylerin var olan gelirlerindeki herhangi bir düşüş sonucunda yoksulluk endeksi artış göstermektedir. Bu aksiyomda yoksulluk açığı endeksi veya gelir yetersizliği endeksi aksiyomun şartlarını sağlamaktadır.

Aktarım aksiyomunun ise ilgilendiği olgu gelir dağılımıdır. Bir yoksul haneden diğerine aktarılan geliri hesaba katar. Sonuç olarak, 18 transfer olan haneler eskisinden daha zengindir. Bu durum ters bir gelir transferi olduğu için yoksullar arasındaki eşitsizliği artırıyor. Transfer aksiyomu, bu tür bir gelir transfer edilirse yoksulluk endeksinin artacağını belirtir. Gini katsayısı ilgili aksiyomun koşulunu içerirken, Baş İndeksi ve Gelir Yetersizliği İndeksi bu özelliğe sahip değildir (Dumanlı, 1996:35).

Sen yoksulluğun şiddetini daha fazla belirlemekte olan yoksulluk ölçümüne yoksullar arasındaki gelir dağılımını da eklemiştir. Kafa sayısı yoksulluk endeksi (H), yoksulluk açığı endeksi (I) ve Gini katsayısının (G) da birleşimi ile oluşan sen yoksulluk endeksi (PS) denklemi şu şekildedir:

$$PS=H(I+(1-I) G)$$

PS, 0 ile 1 arasındaki değerler ile ifade edilmektedir. PS=0 değerinde tüm hane halklarının yoksulluk sınırından daha fazla gelire sahip olduğu, PS=1 değerinde ise tüm hane halklarının gelirinin sıfır olduğu durumu göstermektedir. (Cafri, 2009:21)

G=0 durumunda, tüm yoksullar eşit gelir elde edecek ve Sen endeksi de yoksulluk açığı endeksine eşitlenmiş olacaktır.

G=1 değerinde ise yoksullar arasında tam eşitsizlik durumu ortaya çıkacak ve Sen endeksi, kafa sayısı yoksulluk endeksine eşit olacaktır. (Cafri, 2009:22)

2.3.5. Foster-Greer-Thorbecke Endeksi

Yoksulluk ölçüm yöntemleri ile alakalı yürütülen çalışmalar içerisinde kapsamlı olarak en anlamlı katkı Foster, Greer ve Thorbecke (1984) tarafından geliştirilen endeks olduğu söylenebilir. Geçiş, endekslere yönelik önceki eleştirilerin üstesinden gelmek için çok önemli olan, akıcı ve aktarıma duyarlı aksiyomlar sağlar. Bu endeks, toplam yoksulluğu farklı alt bölümlere ayırmak, yoksulların düz bir çizgiyle ayrılmış sosyal, ekonomik ve bölgesel gruplara ayrılmasına ve buna göre hesaplanan yoksulluk oranına izin vermek için kullanılabilir. ayrı ayrı alındığında ve grup nüfusunun oranı ölçülerek toplandığında yoksulluk oranı olarak kabul edilebilir. Bu nedenle, yoksul insan sayısına ek olarak, yoksulluğun derinliği ve çeşitli gruplar arasındaki göreceli yoğunluğu hakkında bilgiler bulunmaktadır (Şenses, 2001:67).

FGT endeksi formülasyonu aşağıdaki gibidir: (Dağdemir, 1999:28)

$$P_{\alpha} = \sum_{i=1}^q [(z - y_i)/z] \alpha/n$$

P_{α} : FGT endeksi

n = Toplam nüfus q=yoksul sayısı

y_i =kişi başı gelir

z=Yoksulluk sınırı

α = yoksulluk için tartı parametresi

α parametresi 0,1 veya 2 değerlerinden birini almaktadır. Bu parametreye verilen değer arttıkça endeksin en yoksulu temsil etme oranı da artmaktadır. $\alpha=0$ için; Yoksul Kişi Oran'ını, $\alpha=1$ için, Yoksulluk Açığı Oran'ını, $\alpha=2$ için, bu formül yoksullar arası gelir eşitsizliğini ölçmeyi sağlayan Yoksullar arası Gelir Eşitliği Katsayısını vermektedir. (Dağdemir, 1999:28-29)

2.3.6. İnsani Gelişme Endeksi

İnsani Gelişme Raporu (İGR) ve İnsani Gelişme Endeksinin (İGE) UNDP tarafından hazırlanmaktadır ve her yıl düzenli olarak yayınlanmaktadır. İlk kez 1990 yılında yayınlanmıştır. Hazırlanan raporlarda insani gelişme, bireyin temel ihtiyaçlarını, özgürlük, kişilik gibi unsurların tamamını değerlendirmektedir ve kalkınmanın gerçekleşmesinde birey unsurunu ele almaktadır (Demir, 2006:2).

Endeks, uzun ömür, bilgiye erişim ve yüksek yaşam standartlarına dayalı insani gelişme tanımına dayanan endeks, gelir, eğitim ve sağlık göstergelerinden oluşuyor ve sosyal ve ekonomik göstergeleri gelişmiş ve en az gelişmiş ülkelerin büyüme ve istatistikleriyle karşılaştırıyor. (Şenses, 2006, s.100) İGE'ye göre gelişim sadece kişi başı gayrisafi milli hasıla ile değil insanların yaşam kalitesinin artması ile de değerlendirilmelidir. (Leigh ve diğerleri, 2011, s.iv) Endeks, 1990'dan beri kullanılmakta, her ülke İGE puanına göre sıralanmakta ve insani kalkınma performansları karşılaştırılmaktadır. (Açıkgöz, Kök ve İspir, 2008, 355).

İnsani gelişme endeksi hesaplama yöntemi 3 temel göstergeye dayanmaktadır: (UNDP, 2015, s.3)

1. Doğuşta beklenen yaşam süresi ile uzun ve sağlıklı bir yaşam,
2. Ortalama eğitim süresi ve beklenen eğitim süresi ile bilgi edinebilme düzeyi,
3. Kişi başına düşen gayrisafi milli gelir ile ölçülen iyi yaşam standardı.

İnsanı merkeze oturtan insani gelişme kavramı, gelişimin asıl amacını sadece gelirleri arttırmak değil, insan haklarını, özgürlükleri, yetenekleri ve fırsatları arttırmakla birlikte insanların uzun ve sağlıklı hayat sürmelerine vurgu yapmaktadır. (UNDP, 2015, s.1)

İnsani Gelişme Endeksi 0 ile 1 arasında değişen değer almaktadır ve bu değer 1'e yaklaştıkça insani gelişmenin arttığını, iyileştiğini ifade etmektedir. 0 ile 1 arasında yer alan İGE'nde, ülkelerin kategorize edilmesi, İGE çeyreklerine göre yapılmaktadır. Eğer, ülkenin hesaplanmış İGE değeri en yüksekteki 76-100 çeyreğinde bulunuyorsa "Çok Yüksek Düzey İnsani Gelişme" grubunda, 51-75 çeyreğinde bulunuyorsa "Yüksek Düzey İnsani Gelişme" grubunda, 26-50 çeyreğinde bulunuyorsa "Orta Düzey İnsani Gelişme" grubunda ve en alttaki 25-00 çeyreğinde bulunuyorsa "Düşük Düzey İnsani Gelişme" grubunda yer almaktadır (Kaynak, 2011:88).

İGE'de temel olarak kullanılan, ulaşımı kolay üç kriter bulunmaktadır. UNDP' nin hazırladığı İGR' de, İGE' nin yanı sıra yayınlanan İnsani Yoksulluk Endeksi, Toplumsal Cinsiyeti Güçlendirme Endeksi, Cinsiyete Bağlı Gelişme Endeksi ile ülkelerin sosyal gelişmişlik düzeyi daha iyi belirlenmeye çalışılmaktadır (Demir, 2006:5).

2.4. Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluk, tarihten bu yana dünya için küresel bir sorun olarak kabul edilmektedir. Yoksulluğun tanımı ve kapsamı, ülkelere, bölgelere, şehirlere, sosyolojik nedenlere ve hatta bireylere göre ne kadar farklılık göstermekteyse nedenleri de o kadar farklılık göstermektedir.

Yoksulluk, üretimin yetersizliğinden, üretilen mal ve hizmetler neticesinde elde edilen gelirlerin bireyler, gruplar, bölgeler ya da sektörler arasında yeterli ve eşit bir şekilde dağıtılamamasından kaynaklanan bir olgudur (Aktan, 2003:149). Üretim kıtlığında, bazı ülkelerdeki doğa koşullarının olumsuzlukları sebepler arasında gösterilebilir bunun yanı sıra doğa koşulları olumsuz olduğu için yeterli üretim yapamayan ülkelerin bazı bölgelerinin üretme olanağından yoksun kaldıkları ifade edilmektedir. Bu gibi sebepler doğrultusunda ülkenin ya da bölgenin yoksul kalması olağandır. Yeterli üretimin gerçekleştirilememesi sebepleri arasında üretim yapabilecek nüfus ile tüketimi gerçekleştiren nüfus arasındaki ters orantı gösterilmektedir (Öztürk ve Çetin, 2009:2668).

Yoksulluğun nedenlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Büyüme ve Gelir Dağılımı
- Hızlı Nüfus Artışı

- Hane Halkı Tür ve Özellikleri
- Göç
- İşgücü Piyasaları
- Dışsal Etmenler
- Kamu Harcamaları

2.4.1. Büyüme ve Gelir Dağılımı

Gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk; toplumun gelir düzeyi, büyüme rakamları ve gelirin eşit dağılımı ile yakından ilişkilidir (Kabaş, 2014: 21). Örneğin gelir dağılımı adaletsizliğinin sürekli yükseliş gösterdiği bölgelerde, yalnızca büyüme oranı yoksulluğu etkilememekte bunun yanı sıra sağlık, eğitim gibi etmenlerinde yoksulluk üzerinde büyük etkiye neden olmaktadır (Şenses, 2014: 149-151). Eşitsizlik piyasa ve ekonomik büyüme üzerindeki etkiyi artırır, ancak aynı zamanda yoksulluğa da yol açar. Büyüme, yoksul insanların büyümenin yarattığı fırsatlardan eşit veya yeterli fayda sağlamaması nedeniyle engellenmektedir (İncedal, 2013: 35). Büyüme yalnızca gelir dağılımını değil işsizlik, ücret düzeyi, ücretler arası dengesizlik, işgücüne katılım oranı gibi işgücü piyasasının temel belirleyicilerini de etkilemektedir (Pire, 2011: 19).

Adaletsiz gelir dağılımı ulusal ve küresel bir sorun haline gelmiş, adaletsiz gelir dağılımına ve ülkelerde büyük bir krize yol açmıştır (Üzümcü ve Korkat, 2014: 138). Gelir dağılımı adaletsizliği küresel anlamda yalnızca ekonomik değil sosyal bir sorun olarak benimsenmelidir çünkü adaletsiz gelir dağılımının toplumlar arasında bunalımlara ve sosyal patlamalara neden olması kaçınılmazdır. Bu nedenle ülkeler var olan gelir dağılımı eşitsizliklerini önleyici politikalar oluşturmalı ve bireylere yapılan tüm sosyal yardımlar periyodik hale getirilerek gerekli çözümleri oluşturmalıdırlar (Üzümcü ve Korkat, 2014: 138).

Gerçek ücretlerin arttığı, işsizliğin azaldığı ve ekonomik büyümenin gerçekleşmiş olduğu toplumlarda, gelir dağılımı ve eşitsizlikler azalması sonucunda dolaylı olarak bireylerin gelirinde bir artış meydana gelecek ve yoksulların gelirinin de artacağı sonucuna ulaşılmaktadır (Dollar ve Kraay, 2002: 209-210; Yanar ve Şahbaz, 2013: 60).

2.4.2. Hızlı Nüfus Artışı

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından hızlı nüfus artışı yoksulluğun önemli bir sebebi olarak görülmektedir. (İncedal, 2013: 38-39). Yapılan bazı araştırmalar sonucunda, yoksulluk oranlarının yüksek seyrettiği ülkelerde, bebek ölüm oranları yüksek düzeydedir ve buda doğum oranlarının yükselmesine neden olmaktadır. Bu durumda yoksulluk nüfus artışının sonucu yerine nedeni olarak kabul edilmektedir (Şenses, 2014: 155; Türk ve Ünlü, 2016: 94). Hızlı nüfus artışı refah düzeyini doğrudan etkileyerek kalkınmanın yavaşlamasına neden olmaktadır ve bunun sonucunda yoksulluk artmakta ve bireyler için olumsuz yaşam koşulları oluşmaktadır (Arpacıoğlu, 2012: 39; Şenses, 2014: 155). Türkiye’de nüfus artışı ile beraber milli gelirin dağılım payı da düşüş göstermektedir. Bu, kişi başına düşen milli gelirin düşmesi ve kişi başına düşen ortalama gıda tüketiminin düşmesi gibi yoksulluğa katkıda bulunur (Pire, 2011: 21; Şenses, 2014: 153-155). Bu nedenle, meydana gelen ekonomik değişiklikler, kaynakların eşitsiz dağılımı, kırsal ve kentsel alanlardaki elverişsiz koşullar ve bu sorunların bazılarında katkıda bulunan hızlı nüfus artışı, refah düzeyleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir ve en önemlileri arasındadır (Şenses, 2014:152-157).

2.4.3. Hane Halkı Tür ve Özellikleri

Yoksulluk değişiminin temel belirleyicilerinden biri, aile yapısı ve sosyo-ekonomik değişimler sonucunda ortaya çıkan yeni hane halkı tipleridir (Arpacıoğlu, 2012: 41). Çalışma süresince hane halkının türü ve büyüklüğü, hanedeki bireylerin yaşı ve eğitim durumu yoksullukla ilişkilidir ve tüm bu faktörler ile yoksulluk arasında güçlü bir ilişki vardır (Yılmaz, 2006: 65; Zülfikar, 2010: 36-37; İncedal, 2013: 55). Hane içerisindeki iş gücüne katılım sağlayan birey sayısı veya hanedeki çocuk sayısı yoksulluk düzeyini oldukça etkilemektedir. Çok çocuk bulunan hanelerin yoksulluk düzeyine daha yakın olduğu gerçeği araştırmalarla gösterilmektedir. Aynı zamanda diğer az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerdeki benzer bir durum nedeniyle büyük hanelerin yoksulluğa karşı daha savunmasız olduğu açıktır (Ökten ve Kale, 2009: 61).

Bu nedenle, yoksulların yaşam koşullarını değerlendirirken hane halkı yapısını dikkate almak önemlidir. Bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, yoksulluk araştırması, hane halkı büyüklüğü ile yoksulluk arasındaki ilişkinin tamamen açık veya çeşitli olmadığını ortaya koymuştur (Şenses, 2014:157; Türk ve Ünlü, 2016: 94).

2.4.4. Göç

Yoksullukla göç arasında farklı alanlardan incelenebilecek ve oldukça karmaşık bir ilişki bulunmaktadır. Toplumun farklı kesimlerinin göç eğilimlerinde önemli farklılıklar olabilir. Örneğin, yoksulların mekânsal hareketliliği diğer kesimlere göre daha düşük olabilir. Benzer şekilde, farklı etnik gruplar, işsizler ve serbest meslek sahipleri gibi farklı grupların göç modelleri farklı olabilir (Şenses, 2001:161).

Yoksulluğun kentsel alanlardan kırsal alanlara ne ölçüde değiştiğini görmek de oldukça zordur. Bu konuda iki tez bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, kırsal kesimde yaşayan yoksulların kır-kent gelir farkına bağlı olarak düşük gelir ücretli bireylerin gelirlerinin artacağına ilişkin düşünceyle göç edecekleri ve bu göç neticesinde yoksullaşmanın derinleşeceğine ilişkin tezdur. İkinci tez ise, yoksulluğun göçü kısıtlayan bir olgu olduğunu öne süren, kırsal alanda düşük gelir ile çalışan kesimin göç maliyetini karşılayamadığı için göçten en az yararlanan kesim olduğunu ileri süren tezdur. (Şenses, 2001:161)

Göç ve yoksulluk arasındaki ilişkinin karmaşıklığına dair birçok örnek var. Hızlı nüfus artışı ve arazi baskısı nedeniyle artan yoksulluk, Güney Afrika'daki şehirlere göçte artışa neden olurken, Bangladeş'te bu eğilim gözlemlenmemiştir. Bu tür yeniden yapılanma sürecinde kamu istihdamı azalır, kentsel işsizlik artar, kayıtlı sektördeki reel ücretler düşer, insanlar geçimini sağlamak için birden fazla işte çalışmak zorunda kalır ve bazı ülkelerde kentsel ve kırsal alanlar arasındaki orantısız gelir azalır. Güney Afrika'da şehirlere göç aynı hızla devam ediyor ve hâkim olmaya devam etmektedir (Şenses, 2001:162).

Göç eden yoksul bireylerin ayrıldığı yerleşim yerlerinin ve yerleşmiş oldukları yerleşim yerlerinin yoksulluk açısından ne şekilde etkileneceğini önceden tahmin edebilmek oldukça zordur. Göç alan ve gönderen bölgelerin demografisi, sosyo-ekonomik yapısı, göçün mevsimlik mi yoksa sürekli mi olduğu, göçmenlerin kişisel özellikleri ve göç sonrası sektörler gibi faktörlerin yoksulluk üzerinde yakın bir etkisi olması muhtemeldir.

2.4.5. İşsizlik ve İşgücü Piyasaları

İşsizlik olgusu yoksulluk sorununda en büyük etkiye sahip nedenler arasında yer alırken aynı zamanda yoksulluğun bir sonucu olarak da karşımıza çıkmaktadır. İşsizliğin artması durumunda tüketim azalacaktır ve buna bağlı olarak üretime düşüş gösterecektir.

Ayrıca işsiz kalan bireyler başka gelirlere sahip değilse yoksulluk yaşamaları beklenen ve kesin bir sonuç olacaktır (Güler, 2010:130).

İşgücü piyasası; İstihdam, işsizlik, genç işsizliği, eğitilmiş işsizliği gibi çeşitli dinamikleri içeren bir yapıyı ifade eder (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 81). Bu durum, kentli işçileri, sanayide, ticaretle ve hizmetlerde çalışan kişileri, memurlarda tam zamanlı ve yarı zamanlı çalışan kişileri, kalıcı iş bulmak için göçmen kentlerde memurlarda çalışan kişileri, iş güvenliğini, kalıcı işler, Düşük ücretler veya Geçici işçi olmak izleyicilerin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır (Erdut, 2005: 12; Şenses, 2014: 165-166)

İşgücünün hızlı büyümesi, sanayide ve hizmetlerde sınırlı istihdam fırsatlarına işaret etmekte, bu da işgücüne katılımın azalmasına ve alternatif işgücü piyasalarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Son yıllarda, özellikle gelişmiş ve en az gelişmiş ülkelerde endüstriyel yeniden yapılanma süreci, işgücü piyasası üzerinde derin bir etki yaratmıştır (Erdut, 2005: 24; Gerşil, 2015: 169). Bu durum küresel üretim faktörlerini karlı bir şekilde entegre etmesine rağmen, işgücü piyasasını başka yöne çevirmiş, işçileri uzmanlık düzeylerine göre emeği yeniden dağıtmaya zorlamış, ekonomik düzenlemeleri azaltmış ve üretimi yeniden yapılandırmış, bu da küresel işsizliğin artmasına neden olmuştur (Kulaksız, 2014: 92). Sonuç olarak, küresel istihdam olumsuz etkilenmiş, işsizlik kronik bir sorun haline gelmiştir ve yoksullukla bağlantılı yapılar haline gelmiştir (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 81).

İşsizlik arttıkça tüketim azalır, sanayi ve sanayi birbirine düşer ve işsizlik yoksulluğun bir sonucu olarak görülür (Arpacıoğlu, 2012: 34). Yoksulluk tanımına dahil edilen kitleler göz önüne alındığında, bu kişilerin genellikle işgücü piyasası ile düzenli iş ilişkilerinin olmaması, işsizlik, işsizlik gibi sorunlarla karşılaşması da dikkat çekicidir (Gündüz, 2006: 40). Bunlar arasında hızlı nüfus artışı, iç ve dış göç, yetersiz gelirler, kalkınmada bölgesel eşitsizlikler, olumsuz yatırım politikaları, eğitim politikası sorunları, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık ve işgücü ile endüstriyel ve teknolojik kapasitede hızlı değişiklikler yer alıyor. Artan rekabet ortamında kalifiye işgücüne duyulan ihtiyaç da dahil olmak üzere bir dizi faktör (Gediz, Yalçınkaya, 2000: 180). Yaş, eğitim durumu, işsizliğin nedenleri ve işsizlik süresi, işsizlik ve yoksulluk arasındaki temel bağlardır (Şenses, 2014: 168). Dolayısıyla bu sorunu çözmek için kaynak tahsisi, sermaye birikimi, sanayileşme, üretimin yeniden yapılandırılması, uluslararası ekonomik ilişkiler gibi konuların

değerlendirilmesi ve çok boyutlu bir ekonomik model politikası oluşturulması gerekmektedir (Cennet, 2010: 12).

2.4.6. Eğitim

Küreselleşme ile beraber dünyanın en büyük sorunu haline gelen yoksulluk olgusunun temel sebebi arasında eğitim gösterilmektedir. Yoksulluk ile eğitim arasındaki ilişki bir kısır döngü halini almaktadır. Düşük eğitim; düşük ücretle çalışmaya, düşük ücret ile çalışmak ise kötü yaşam koşullarına sebep olmaktadır. Neticede kötü yaşam koşulları ise yoksulluk sorununu beraberinde getirmektedir.

Eğitimin yoksulluk üzerindeki etkisi, artan üretkenlik ve bireyler üzerindeki diğer etkiler yoluylaadır. Emek verimliliği üzerindeki etkisi, daha yüksek ücretler ve daha yüksek serbest meslek gelirleridir. Eğitim, üretkenliği, potansiyel karları, belirli iş alanlarına uyarılana bilirliliği ve çeşitli kanallar aracılığıyla istihdam fırsatlarını artırır; işverenlerin seçimini etkiler. Serbest çalışanlar için eğitim, bilgi, teknoloji ve pazar hakkında bilgi toplamaya yardımcı olur (Karayılmazlar, 2006:215).

Eğitim eşitsizliği, yoksulluğun belirlenmesinde en önemli faktörlerden biridir ve eğitim eşitsizliği, erişim eşitsizliği ve gelir eşitsizliği arasında güçlü bir ilişki olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir. Zira eğitime eşit erişim, bireyin temel haklarından biridir. Bununla birlikte, birçok çalışma, gelişmekte olan ülkelerde farklı gruplar arasındaki eğitimdeki boşluğun genişlediğini göstermektedir. Bireysel yetenekler normal olarak dağıtılsa ve eğitim fırsatları çarpık bir sırayla tahsis edilirse, bu büyük refah kayıplarına yol açabilir. Fiziksel sermaye gibi, beşerî sermayenin eşit dağıtımı (okuryazarlık ve beslenme / sağlık), bireysel üretkenlik ve yoksulluğun ortadan kaldırılması için bir ön koşuldur (Karayılmazlar, 2006:217). Düşük gelirli ülkeler, temel eğitim, temel eğitimde cinsiyet farklılıkları, öğrenci öğrenimi ve yetişkin okuryazarlığı açısından gelişmiş ülkelerden çok daha düşüktür (World Bank, 2006:7).

Sonuç olarak eğitim, küreselleşme sürecinde hiç olmadığı kadar önemli. Ancak dünya ülkelerinin gelir ve ekonomik refah farkları ile ölçülen eşitsizliğin eğitimi yansıttığı ve uçurumun genişlediği söylenebilir. Bu nedenle, gelişmiş ülkeler arasındaki uçurumu, özellikle ilk ve orta öğretimin niceliğini ve kalitesini artırarak kapatmak mümkündür. Bunun nedeni, GOÜ'nün ilk ve orta öğretime yaptığı ek harcamaların, insanların her yıl

%10'dan fazla kazanma kabiliyetini artıracakı tahmin edilmesidir (Karayılmazlar, 2006:217).

2.4.7. Küreselleşme

Küreselleşme günümüzde yaygın olarak kullanılan bir kavram olmasına rağmen henüz ortak bir anlayışa ve birleşik bir tanıma ulaşamamıştır (Memiş, 2014: 145). Ancak içeriğinde ve çeşitliliğinde sadece ekonomik anlamda değil, sosyal, politik ve kültürel boyutlarda da sürekli ve hızlı değişimler ve bunların yoksulluk üzerindeki etkileri küreselleşmenin küresel bir süreç olduğunu göstermektedir (Çeken vd., 2008: 81; Karakaş, 2010: 3-4; Kunduracı, 2011: 100).

İçinde bulunduğumuz süreç sonucunda şekil değiştiren küreselleşme, gelir eşitsizliği ve yoksulluk sorununun toplumsal sınıfa bağlı olarak boyutunu ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda küreselleşme, küresel pazarları ve çok uluslu şirketleri güçlendirmekte, gelişmiş ülkeleri güçlendirmekte ve daha az gelişmiş ülkeleri yoksullaştırmaktadır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 91). Bu, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında gelir dağılımında önemli farklılıklara yol açmıştır. Bunun en büyük nedeni kaynakların adaletsiz dağıtılmasıdır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 78). Başka bir deyişle, dünya sermayesi en zenginleri daha zengin, fakirleri de fakir yapar. (Açıkgöz, Yusufoglu, 2012: 78). Dolayısıyla küreselleşme, yoksullar yetersiz gelir olanakları nedeniyle artan gelirlerden yeterince yararlanamadığından, ülkeler arasında ve ülkeler arasında gelir dağılımında önemli bir fark olduğunu göstermektedir (Sahin, 2005: 124). Bu durum, işsizlik, gelir dengesizlikleri, sosyal ve mekânsal kutuplaşma, sosyal adaletin gerilemesi, kamu hizmetlerinin daralması, dış yardım ve göç gibi yoksulluğu daha da kötü hale getirmektedir Sipahi, 2006: 178; Yanar ve Şahbaz, 2013: 57).

Bunların dışında küreselleşmenin bazen çok büyük faydalar sağladığı da yadsınamaz. Örneğin, küreselleşmiş bir dünyada, dünyanın sağlığını iyileştirmek, iletişimi ve ulaşımı artırmak ve aktif bir küresel sivil toplum oluşturmak önemlidir. Aynı zamanda, küreselleşme sürecine rehberlik etmek için, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bazı politikalarının uygulanması da önemlidir (Çeken vd., 2008: 93). Buna ek olarak, küreselleşme, hızlı ekonomik büyüme, finansal serbestleşme ve artan sermaye girişlerinin yanı sıra ekonomik büyüme ve istihdam yaratma yoluyla yoksulluğun azaltılmasına katkıda

bulunmuştur (Yanar ve Şahbaz, 2013: 59). Böylece yoksulluk sorununun çözümü sadece ulusal değil, uluslararası çalışmalarda da farklı bir yol izleyecektir.

3. BÖLÜM

3. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK

3.1. Dünya'da Gelir Dağılımı ve Yoksulluk

Tüm dünya ülkelerinin küresel sorunu haline gelmiş olgular yoksulluk ve gelir dağılımı adaletsizliği olarak görülmektedir. Ülkelerin gruplandırılması gelir düzeyleri ile belirlenmektedir. Gelir düzeylerine göre ülkeler gelişmişlik derecesi olarak gruplandırılabilir.

Yoksulluğun azaltılması sadece yoksul ülkelerin değil, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin de gündeminde. Hedeflerinden biri yoksullukla mücadele etmektir. Özellikle yoksul ülkelerdeki insanların talepleri diğer ülkeler için güvenlik riskine dönüşmesi bu meseleyi tüm ülkelerin ortak sorunu haline getirmektedir. Ayrıca yoksulluk sorununun çözümü tüm dünya ülkelerinin katılımı ile mümkün olacaktır (Dama, 2017, s.1).

Gini katsayısı dünya çapında gelir dağılımını belirler ve en yaygın kullanılan standart olarak bilinir. Bir ülkedeki gelir eşitsizliğinin derecesini ölçmek, ülkenin gelir dağılımını tahmin etmek ve ülkelerin gelir dağılımını karşılaştırmak için bir gösterge olarak kullanılır (Ortiz ve Cummins, 2011:20).

3.1.1. Gelişmiş Ülkelerde Gelir Dağılımı ve Yoksulluk

Ülkelerin gelişmişlik durumu BM tarafından belirli bir sınıflandırılma doğrultusunda belirlenmektedir. BM bu kriterlerin en temeli ölçütü olarak kişi başına düşen milli geliri baz almaktadır. Yıllık kişi başına düşen milli gelir 10.000 doların üzerinde olan ülkeler, gelişmiş ülke olarak sınıflandırılmaktadır. Bunun yanı sıra sanayileşme düzeyi, insani gelişme endeksi yüksek olarak belirlenen ülkeler de bu gruba dahil edilmektedir.

Tablo 3.1. Seçilmiş Gelişmiş Ülkeler Kişi Başına Düşen Milli Gelir 2010-2018 (ABD\$)

YILLAR	BELÇİKA	HOLLANDA	FRANSA	İTALYA	PORTEKİZ	NORVEÇ
2010	36.309,1	41.989,1	34.362,6	29.581,0	17.945,2	68.553,0
2011	35.363,9	42.734,1	34.791,1	29.439,7	17.732,3	69.589,6
2012	36.287,9	42.219,3	34.429,1	28.216,5	16.981,4	71.765,2
2013	36.477,9	41.834,9	34.600,1	27.463,7	17.300,7	72.651,0
2014	36.915,5	41.586,7	34.872,1	27.503,0	17.415,6	73.289,6
2015	37.558,6	42.965,2	35.567,2	27.714,2	17.924,0	72.154,8
2016	37.995,5	43.031,6	35.918,2	28.840,2	18.531,2	70.627,2
2017	38.501,1	45.289,3	36.547,9	29.414,3	19.172,5	71.668,7
2018	38.264,5	46.142,4	36.748,4	29.816,9	19.553,3	73.325,8

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 30.01.2021.

Tablo 3.1’de görüldüğü üzere gelişmiş ülkelerin kişi başına milli gelir düzeyleri yıllar geçtikçe artış göstermektedir. En yüksek kişi başına düşen milli gelir düzeyi 2018 yılı itibariyle Norveç’te gerçekleşmektedir. Seçilmiş ülkelere göre 2018 yılında en yüksek ikinci kişi başına düşen milli gelire sahip ülke ise Hollanda’dır. Listeye bakıldığında yine 2018 yılında en düşük kişi başına düşen milli gelire sahip ülke ise Portekiz olmuştur. Tablonun bütününe bakıldığında gelişmiş ülkeler arasında bile farkın ne kadar fazla olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 3.2. Seçilmiş Gelişmiş Ülkeler 2010-2017 En Düşük %20’lik Gelir Payı

ÜLKELER	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
BELÇİKA	8,6	8,6	8,7	8,6	8,6	8,6	8,6	8,7
HOLLANDA	9,0	9,1	9,1	8,9	8,8	8,9	8,8	8,8
FRANSA	7,9	7,8	7,8	8,0	8,0	7,9	8,0	8,1
İTALYA	6,4	6,4	6,3	6,2	6,2	5,9	6,1	6,0
PORTEKİZ	7,0	6,8	6,4	6,2	6,5	6,7	6,9	7,4
NORVEÇ	9,5	9,5	9,4	9,3	9,1	9,0	8,6	8,9

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 31.01.2021.

Tablo 3.2 incelendiğinde ülke gelirinden en düşük %20’lik payı alan grup görülmektedir. Gelişmiş ülke olmaları gereği oranlar oldukça düşük yansımaktadır. En düşük gelir payını alan gruba bakıldığında en yüksek orana sahip ülke Norveç (8,9), en düşük orana sahip ülke ise İtalya (6,0) olmuştur. Yıllar itibari ile Portekiz dışındaki tüm ülkelerde oranlar düşüş göstermekle birlikte Portekiz’de oranda 2017 yılında hızlı bir yükseliş gözlemlenmektedir.

Tablo 3.3. Seçilmiş Gelişmiş Ülkeler 2010-2017 İkinci %20'lik Gelir Payı

ÜLKELER	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
BELÇİKA	13,9	14,0	14,2	14,1	13,9	14,0	14,1	14,2
HOLLANDA	13,8	13,8	13,9	13,8	13,7	13,9	13,9	13,8
FRANSA	12,4	12,5	12,6	12,7	12,7	12,8	12,9	13,0
İTALYA	12,5	12,2	12,3	12,3	12,3	12,1	12,1	12,0
PORTEKİZ	11,8	11,9	12,1	12,0	12,2	12,0	12,3	12,4
NORVEÇ	14,5	14,4	14,4	14,3	14,2	14,1	14,0	14,3

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 31.01.2021.

Tablo 3.4. Seçilmiş Gelişmiş Ülkeler 2010-2017 Üçüncü %20'lik Gelir Payı

ÜLKELER	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
BELÇİKA	17,8	18,0	18,0	18,0	17,8	18,1	18,1	18,1
HOLLANDA	17,7	17,6	17,6	17,5	17,4	17,5	17,6	17,5
FRANSA	16,3	16,4	16,5	16,6	16,7	16,7	16,9	16,9
İTALYA	17,0	16,9	16,9	17,0	17,2	17,2	17,1	17,0
PORTEKİZ	15,9	15,8	16,2	16,3	16,4	16,3	16,3	16,5
NORVEÇ	18,0	18,2	18,1	17,9	17,9	17,7	17,6	18,0

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 31.01.2021.

Tablo 3.5. Seçilmiş Gelişmiş Ülkeler 2010-2017 Dördüncü %20'lik Gelir Payı

ÜLKELER	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
BELÇİKA	22,5	22,7	22,8	23,0	22,8	22,7	22,7	22,7
HOLLANDA	22,6	22,5	22,4	22,5	22,4	22,4	22,4	22,3
FRANSA	21,8	21,9	21,8	21,8	22,0	21,7	22,0	21,9
İTALYA	22,8	22,8	22,8	23,1	23,3	23,5	23,2	23,0
PORTEKİZ	21,9	21,6	22,1	22,3	22,3	22,3	22,0	22,1
NORVEÇ	22,8	23,0	22,9	22,9	22,8	22,7	22,5	22,8

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 31.01.2021.

Tablo 3.6. Seçilmiş Gelişmiş Ülkeler 2010-2017 En Yüksek %20'lik Gelir Payı

ÜLKELER	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
BELÇİKA	37,2	36,8	36,4	36,4	36,9	36,5	36,4	36,3
HOLLANDA	37,0	37,0	37,0	37,2	37,7	37,3	37,2	37,6
FRANSA	41,8	41,4	41,3	40,9	40,6	40,9	40,2	40,0
İTALYA	41,4	41,7	41,7	41,4	41,0	41,4	41,4	42,1
PORTEKİZ	43,4	43,8	43,2	43,1	42,6	42,7	42,6	41,6
NORVEÇ	35,3	34,8	35,2	35,7	35,9	36,6	37,2	36,0

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 31.01.2021.

Tablo 3.6'da ülkelerde en zengin %20'lik kesimin aldığı paylar incelenmektedir. Buna göre 2017 yılında en düşük dilime sahip ülke Norveç (36,0), en yüksek dilime sahip ülke ise İtalya (42,1) olarak görünmektedir. Tablo incelendiğinde oranın yüksek olmasına

rağmen Norveç'in diğer ülkelere göre daha adil bir gelir dağılımı olduğunu söyleyebilmek mümkündür. İtalya'da ise en zengin %20'lik kesim neredeyse milli gelirin yarısını karşılamaktadır. Buda seçilmiş ülkeler arasındaki gelir dağılımı adaletsizliğini en çok gösteren ülke olduğunun göstergesidir.

Tablo 3.7. Seçilmiş Gelişmiş Ülkeler 2010-2019 İnsani Gelişmişlik Endeksi

ÜLKELER	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
BELÇİKA	0,910	0,911	0,913	0,916	0,918	0,922	0,924	0,929	0,930	0,931
HOLLANDA	0,917	0,928	0,928	0,930	0,932	0,934	0,936	0,939	0,942	0,944
FRANSA	0,879	0,882	0,885	0,889	0,893	0,895	0,894	0,897	0,898	0,901
İTALYA	0,879	0,883	0,882	0,881	0,882	0,882	0,884	0,886	0,890	0,892
PORTEKİZ	0,829	0,833	0,836	0,840	0,847	0,854	0,855	0,858	0,860	0,864
NORVEÇ	0,940	0,942	0,941	0,944	0,944	0,947	0,950	0,954	0,956	0,957

Kaynak: UNDP, Human Development Reports, <http://www.hdr.undp.org/en/indicators/137506>, Erişim Tarihi: 31.01.2021.

UNDP, gelir dağılımı eşitsizliğini ve yoksulluğu İGE ile açıklamaya çalışmaktadır. Çalışmanın daha önceki bölümlerinde de bahsedildiği üzere İGE içerisinde yaşam beklentisi, eğitim beklentisi ve gelir olmak üzere üç temel koşulu barındırmaktadır. Tablo 3.7 incelendiğinde seçilmiş gelişmiş ülkelerin İGE endekslerinin çok yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. En yüksek İGE oranı 2019 yılı için 0,957 ile Norveç'te görülmektedir. En düşük orana sahip ülke ise 0,864 ile Portekiz'dir.

Tablo 3.8. Seçilmiş Gelişmiş Ülkelerde Ulusal Yoksulluk Sınırında Yoksul İnsan Sayısı (Nüfusun Yüzdesi) 2010-2017

ÜLKELER	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
BELÇİKA	15.3	15.3	15.1	15.5	14.9	15.5	15.9	16.4
HOLLANDA	...	...	...	...	...	12.7	13.2	13.3
FRANSA	14	14.1	13.7	13.3	13.6	13.6	13.2	13.4
İTALYA	19.8	19.5	19.3	19.4	19.9	20.6	20.3	20.3
PORTEKİZ	18	17.9	18.7	19.5	19.5	19	18.3	17.3
NORVEÇ	10.5	10	10.9	10.9	11.9	12.2	12.3	12.9

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 01.02.2021.

Tablo 3.8'de seçilmiş gelişmiş ülkelerin yoksulluk sınırlarına göre yoksul kesimin toplam nüfusa oranı açıklanmaktadır. Toplam nüfusun %12,9 unun yoksul olmasıyla en düşük oran Norveç'e aittir. Bunu sırasıyla Hollanda, Fransa, Belçika ve Portekiz takip etmektedir. En yüksek oranla İtalya'nın toplam nüfusunun %20 ,3'ü yoksul kesim olarak görülmektedir.

Tablo 3.9. Seçilmiş Gelişmiş Ülkelerde Gini Katsayısı 2010-2018

ÜLKELER	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
BELÇİKA	...	...	...	...	...	...	...	...	0.258
HOLLANDA	...	0.289	0.288	0.287	0.303	0.288	0.285	...	...
FRANSA	..	...	0.305	0.291	0.293	0.295	0.291	0.292	0.301
İTALYA	0.327	0.327	0.33	0.325	0.326	0.333	0.327	0.334	...
PORTEKİZ	0.341	0.337	0.337	0.341	0.338	0.336	0.331	0.32	0.317
NORVEÇ	0.249	0.25	0.253	0.252	0.257	0.272	0.262	0.262	0.262

Kaynak: OECD (2021), Income inequality (indicator). doi: 10.1787/459aa7f1-en (Accessed on 01 February 2021) Erişim Tarihi: 01.02.2021.

Çalışmanın diğer bölümünde bahsedildiği üzere Gini katsayısı bir ülke veya bölgedeki gelirin veya servetin dağılımındaki eşitliği ya da eşitsizliği göstermektedir. Katsayı 0'a yaklaştıkça mükemmel eşitliği 1'e yaklaştıkça ise eşitsizliği göstermektedir. Tablo 3.9'de seçilmiş gelişmiş ülkelerin Gini endeksleri verilmiştir. Ülkelerin genel durumuna bakıldığında yıllar itibarıyla endekste bir yükseliş söz konusudur. Buda demektir ki yıllar geçtikçe ülkelerin gelir dağılımındaki adalet bozulmalar göstermiştir.

3.1.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Dağılımı ve Yoksulluk

Gelişmekte olan ülkelerin bir ortak özellikleri de orta gelirli olmalarıdır. Ortak özellikleri olmasına rağmen yoksulluk ve gelir dağılımı eşitsizliği anlamında oldukça farklılıklar göstermektedirler. Örneğin yüksek gelire sahip olan bir ülke bu geliri adaletli bir şekilde dağıtamıyorken, yüksel gelire sahip olmayan bir ülkenin paylaşımı daha adaletli yaptığı gözlemlenebilmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler, az gelişmiş ülkelerin sahip olduğu homojenlik özelliğine sahip değildir. Dünyada en kalabalık grubu oluşturan ülke grubu, gelişmekte olan ülkelerdir. Bu ülkeler arasında ekonomik, coğrafi ve demografik olarak büyük farklılıklar mevcuttur.

Tablo 3.10. Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler Kişi Başına Düşen Milli Gelir 2010-2018 (ABD\$)

ÜLKELER	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
MISIR	2.252,7	2.342,7	2.741,7	2.788,5	2.911,3	3.247,8	3.215,2	2.165,5	2.216,4
MEKSİKA	7.328,4	7.875,5	7.869,4	8.212,6	8.543,7	7.601,5	6.864,1	7.251,3	7.447,2
HİNDİSTAN	1.171,9	1.256,4	1.246,4	1.251,5	1.365,3	1.404,4	1.503,8	1.730,7	1.735,3
MALEZYA	6.765,4	7.881,3	8.064,7	8.239,9	8.430,8	7.434,8	7.361,4	7.628,4	8.180,0
BREZİLYA	9.343,4	10.986,5	10.301,8	10.407,1	10.193,6	7.486,6	7.396,6	8.417,9	7.483,4

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 06.02.2021.

Tablo 3.10'da seçilmiş gelişmekte olan ülkelerin kişi başına düşen milli gelir düzeyleri verilmiştir. Tablo incelendiğinde ülkeler arasında büyük farklar görülebilmektedir. Bunun en önemli sebeplerinden bir tanesi gelişmekte olan ülkelerin kriterlerinin, yoksulluk

düzeylerinin, ekonomik ve sosyolojik durumlarının birbirinden çok farklı olmasıdır. Tablo 14'e göre 2010-2014 yılları arasında kişi başına düşen milli gelirde en yüksek rakamlara sahip ülke Brezilya'dır. 2014 yılından sonra Brezilya'nın milli gelir dağılımında yüksek paylı bir düşüş yaşanmıştır. En düşük milli gelir payına sahip ülke ise 1,735\$ ile Hindistan'dır.

Tablo 3.11. Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler 2010-2018 En Düşük %20'lik Gelir Payı

ÜLKELER	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
MISIR	9.4	..	9.9	..	..	9.1	..	9	..
MEKSİKA	4.7	..	4.5	..	4.7	..	5.1	..	5.4
HİNDİSTAN	..	8.1	..	..	..	..	..	..	..
MALEZYA	..	5.2	..	5.8	..	5.8	..	..	..
BREZİLYA	..	3.3	3.3	3.5	3.6	3.6	3.3	3.2	3.1

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 06.02.2021.

Tablo 3.12. Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler 2010-2018 İkinci %20'lik Gelir Payı

ÜLKELER	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
MISIR	13.1	..	13.6	..	..	12.8	..	12.8	..
MEKSİKA	9	..	8.6	..	8.7	..	9.2	..	9.5
HİNDİSTAN	..	11.7	..	..	..	..	..	..	..
MALEZYA	..	9.3	..	10.1	..	10.1	..	..	..
BREZİLYA	..	7.5	7.4	7.5	7.7	7.7	7.4	7.4	7.3

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 06.02.2021.

Tablo 3.13. Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler 2010-2018 Üçüncü %20'lik Gelir Payı

ÜLKELER	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
MISIR	16.4	..	16.7	..	..	16	..	16.2	..
MEKSİKA	13.2	..	12.8	..	12.7	..	13.3	..	13.5
HİNDİSTAN	..	15.2	..	..	..	..	..	..	..
MALEZYA	..	14.1	..	14.7	..	14.8	..	..	..
BREZİLYA	..	12.2	12	12.2	12.3	12.4	12.1	12.2	12

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 06.02.2021.

Tablo 3.14. Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler 2010-2018 Dördüncü %20'lik Gelir Payı

ÜLKELER	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
MISIR	21	..	21.2	..	..	20.6	..	21	..
MEKSİKA	20.3	..	19.6	..	19.2	..	20	..	20
HİNDİSTAN	..	20.5	..	..	..	..	..	..	..
MALEZYA	..	21.8	..	21.7	..	22	..	..	..
BREZİLYA	..	19.5	19.1	19.3	19.4	19.5	19.2	19.4	19.2

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 06.02.2021.

Tablo 3.15. Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler 2010-2018 En Yüksek %20'lik Gelir Payı

ÜLKELER	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
MISIR	40.1	..	38.6	..	..	41.5	..	41	..
MEKSİKA	52.9	..	54.5	..	54.7	..	52.4	..	51.7
HİNDİSTAN	..	44.4	..	..	..	..	..	..	..
MALEZYA	..	49.6	..	47.7	..	47.3	..	..	..
BREZİLYA	..	57.5	58.2	57.6	57	56.8	58	57.8	58.4

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 06.02.2021.

Tablo 3.16. Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler 2010-2018 İnsani Gelişmişlik Endeksi

ÜLKELER	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
MISIR	0,668	0,671	0,677	0,683	0,685	0,691	0,696	0,698	0,701
MEKSİKA	0,748	0,755	0,759	0,756	0,761	0,766	0,768	0,771	0,776
HİNDİSTAN	0,579	0,588	0,597	0,604	0,616	0,624	0,630	0,640	0,642
MALEZYA	0,772	0,778	0,781	0,785	0,791	0,796	0,800	0,805	0,805
BREZİLYA	0,727	0,731	0,735	0,753	0,756	0,756	0,758	0,761	0,762

Kaynak: UNDP, Human Development Reports, <http://www.hdr.undp.org/en/indicators/137506>, Erişim Tarihi: 06.02.2021

Gelişmekte olan ülkelerin insani gelişmişlik endeksine bakıldığında belirli bir skala ya da düzeyde olmadığı saptanabilmektedir. Çok düşük düzeyde veya diğerlerine nazaran yüksek düzeyde İGE'ne sahip ülkeler bulunmaktadır. Tablo 3.16'a göre 2018 yılı için en yüksek İGE'ne sahip ülke Malezya'dır. Malezya'yı takiben sırasıyla 0,776 ile Meksika, 0,762 ile 0,701 ile ise Mısır olmaktadır. En düşük İGE oranına sahip ülke ise 0,642 ile Hindistan'dır.

Tablo 3.17. Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkelerde Gini Katsayısı 2010-2017

ÜLKELER	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
MISIR	0,302	...	0,283	...	...	0,318	...	0,315
MEKSİKA	...	...	0,457	...	0,459	...	0,458	...
HİNDİSTAN	...	0,495	...	...	...	...	...	...
MALEZYA	...	0,439	...	0,413	...	0,410	...	...
BREZİLYA	...	0,483	...	0,473	...	...	...	...

Kaynak: OECD (2021), Income inequality (indicator). doi: 10.1787/459aa7f1-en (Accessed on 01 February 2021) Erişim Tarihi: 06.02.2021.

Tablo 3.17'e bakıldığında seçilmiş gelişmiş ülkelerin Gini katsayıları yüksek oranlarda görülmektedir. Var olan verilere göre ülkelerin gelir dağılımı adaletinde çok olmasa da kısmen başarılı oldukları söylenebilmektedir.

3.1.3. Az Gelişmiş Ülkelerde Gelir Dağılımı ve Yoksulluk

Az gelişmiş ülkeler, kalkınma, yoksulluk ve kişi başına düşen gelir açısından en düşük oranlara sahip olan ülkelerdir. Diğer gelişim göstergeleri beslenme, sağlık, eğitim,

yetişkin okuryazarlığı, yaşam beklentisi, bebek ve genç ölümleri ve cehalet gibi fiziksel yaşam göstergeleridir.

Az gelişmiş ülkelerdeki tasarrufun eksikliği, yatırımların yetersiz kalmasına sebep olmaktadır ve tasarruf eksikliğinin giderilebilmesi için küresel anlamda sanayileşmiş veya gelişmiş ülkelerin desteğine ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı zamanda az gelişmiş ülkeler, ekonomik büyümelerini hızlandırmak için gelişmiş ülkelerle ekonomik, ticari ve kültürel ilişkilere girerler. Bu şekilde büyüme, gelir dengesizliklerini ve yoksulluğu ortadan kaldıracaktır (Başkaya, 1994 s.49-51).

Ayrıca, daha az gelişmiş ülkelerde kaynakların verimsiz kullanımı ve kıt kaynakların mevcudiyeti düşük dengelere yol açmaktadır. Dinamik, kendi kendini idame ettiren bir ekonomide kaynaklar daha verimli kullanılmalıdır. Bunun için ayrıca devlet müdahalesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Tablo 3.18. Bölgesel Dağılımlarına Göre Az gelişmiş Ülkeler

AFRİKA	20. Malowi	ASYA
1. Angola	21. Mali	1. Afganistan
2. Benin	22. Moritanya	2. Bangladeş
3. Burkina Faso	23. Mozambik	3. Bhutan
4. Burundi	24. Raunda	4. Kamboçya
5. Cape Verde	25. Niger	5. Laos
6. Orta Afrika Cum.	26. Sao Tome and Principe	6. Maldives
7. Çad	27. Senegal	7. Myanmar
8. Comoros (Komorlar)	28. Sierra Leone	8. Nepal
9. Kongo Demokratik Cum.	29. Somali	9. Yemen
10. Djibouti	30. Sudan	KARAYİPLER
11. Ekvatoryal Girne	31. Togo	1. Haiti
12. Eritrea	32. Uganda	PASİFİK
13. Etopya	33. Tanzanyz Bir. Cum.	1. Kiribati
14. Gambia	34. Zambia	2. Samoa
15. Gine		3. Solomon Adaları
16. Guinea- Bissau		4. Tovalu
17. Lesotho		5. Vanuatu
18. Liberya		
19. Madagaskar		

Kaynak: UNCTAD, Trade and Development Report, 2001, s.17. Erişim Tarihi: 07.02.2021.

Tablo 3.19. Azgelişmiş Ülkelerde Kişi Başına Düşen Milli Gelir 2018 (ABD\$)

ÜLKELER	2018
Afganistan	1,746
Benin	2,135
Burkina Faso	1,705
Burundi	660
Dijibouti	3,601
Eritrea	1,708
Etopya	1,782
Gambia	1,449
Gine	2,211
Gine- Bissau	1,593
Madagaskar	1,404
Mali	1,965
Moritanya	3,746
Mozambik	1,154
Afganistan	1,746
Uganda	1,752
Çad	1,716
Yemen	1,433

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2019, s. 316. Erişim Tarihi: 07.02.2021.

Tablo 3.19'dan görüleceği üzere az gelişmiş ülkelerin yıllık kişi başına düşen milli gelir payları oldukça düşüktür. 2018 yılında az gelişmiş ülkelerde en yüksek kişi başına milli gelire sahip olan 4 ülke sırasıyla ülke 3,746\$ ile Moritanya, 3,601\$ ile Dijibouti, 2,211\$ ile Gine ve 2,135\$ ile Benin'dir. En düşük kişi başına düşen milli gelire sahip ülke ise 660\$ ile Burundi'dir. Tablo dan anlayacağımız üzere az gelişmiş ülkelerin kişi başına düşen milli gelir düzeyleri fazlasıyla az miktarda ve yoksulluk sorunları oldukça fazladır.

Tablo 3.20. Azgelişmiş Ülkelerde İnsani Gelişmişlik Endeksi 2015-2018

YILLAR	2015	2016	2017	2018
ÜLKELER				
Afganistan	0,490	0,491	0,493	0,496
Benin	0,510	0,512	0,515	0,520
Burkina Faso	0,413	0,420	0,429	0,434
Burundi	0,427	0,427	0,421	0,423
Djibouti	0,482	0,489	0,492	0,495
Eritrea	0,433	0,434	0,431	0,434
Etopya	0,453	0,460	0,466	0,470
Gambia	0,454	0,456	0,459	0,466
Gine	0,449	0,456	0,463	0,466
Guinea- Bissau	0,453	0,457	0,460	0,461
Madagaskar	0,514	0,515	0,518	0,521
Mali	0,412	0,420	0,426	0,427
Moritanya	0,521	0,519	0,524	0,527
Mozambik	0,428	0,435	0,442	0,446
Afganistan	0,490	0,491	0,493	0,496
Uganda	0,515	0,520	0,522	0,528
Çad	0,403	0,398	0,401	0,401
Yemen	0,493	0,477	0,463	0,463

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2019, s. 306. Erişim Tarihi: 07.02.2021.

Azgelişmiş ülkelerdeki insani gelişmişlik endeksi Tablo 3.20’de gösterilmektedir. Tabloya göre insani gelişmişlik endeksinin 2018 yılında en yüksek olduğu ülke Moritanya’dır. Moritanya 0,527 endeks değeriyle en yüksek değere sahip olsa da dünyanın durumuna veya endeksin açıklanmasına bakıldığı takdirde insani gelişmişliğin ne kadar düşük düzeyde seyrettiği görülebilmektedir. Az gelişmiş ülkelerin çoğunluğunda İGE 0,50 altında değere sahiptir ve bu gösterge sonucunda ülkelerin eğitim, yaşam ve gelir konularında beklentilerinin ve var olan düzeylerinin kötü durumda olduğu görülmektedir. İGE’den anlaşılacağı üzere az gelişmiş ülkelerde gelir dağılımı adaletsizliği fazlasıyla yüksek düzeylerde seyretmektedir.

3.2. Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk

Tüm dünya ülkeleri ve gelişmekte olan ülkeler ile beraber Türkiye’nin de temel problemleri arasında gelir dağılımı, gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksulluk yer almaktadır. Bu olgular bireylerin refah düzeylerini, yaşam koşullarını fazlasıyla etkilemektedir.

Genel olarak Türkiye’de yoksulluğa katkıda bulunan faktörlerden bazıları; işsizlik, ülkedeki ekonomik kriz, kişisel gelir dağılımındaki dengesizlik, sosyal güvenlik, çeşitli ekonomik politikalar, kayıt dışı ekonomi vb. Bunların dışında, eğitim fırsatlarının yetersiz

kullanılması nedeniyle beşeri sermaye düşük kalmaktadır; Bazı mekânsal sorunlar, beceri geliştirme hizmetlerinin yetersiz sayısı ve kalitesi, evde veya engellilik nedeniyle işgücü piyasasına girememeye, yetersiz okul öncesi eğitim, yaşlı ve küçük çocukların bakımı, kadınların eğitim ve öğretim pazarlarına katılımı, siyasi karar alma mekanizmalarına düşük katılım, artan ev içi ve ev dışı şiddet, kadınların çok fazla çocuğu olması, zorunlu göç gibi faktörler yoksulluğa katkıda bulunmaktadır. (Gediklioğlu, 2015: 27). Görüldüğü üzere başlangıçta ekonomik bir sorun olarak karşımıza çıkan, fakat psikolojik ve sosyolojik boyutlara kadar ulaşan ve Türkiye’de yoksulluğu tetikleyen birçok unsur bulunmaktadır. Bu bakımdan Türkiye’de yoksulluğun profili genel anlamda; kırsal ve kentsel olguya, hane halkının büyüklüğüne ve türüne, eğitim durumuna ve cinsiyete, gelir dağılımındaki adaletsizliğe, iktisadi faaliyetlere göre değerlendirilmektedir (Kirazaldı, 2011: 16).

Bu bölümde Türkiye’de ki gelir dağılımı sorunu bireysel, bölgesel, fonksiyonel gelir dağılımı olarak incelenecektir. Yoksulluğun boyutlarını, etkilerini anlayabilmek için ise yoksulluk, hane halkı büyüklükleri, yoksulluk sınırları, cinsiyet ve istihdam edilenler şeklinde incelenecektir.

3.2.1. Türkiye’ de Gelir Dağılımı

Türkiye’de gelir dağılımının genel anlamda incelenebilmesi, etkilerinin görülebilmesi ve sonuca ulaşılabilmesi için, gelir dağılımının temelini oluşturan ve gelir dağılımı türlerinde de yer alan; bireysel, bölgesel ve fonksiyonel gelir dağılımını incelemek gerekmektedir. Bu gelir dağılımı türlerinin Türkiye ölçeğindeki durumunu ortaya koymak ve incelemek mücadele politikalarının anlaşılabilirliğinin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır.

3.2.1.1. Türkiye’de bireysel gelir dağılımı

Bireysel gelir dağılımı, elde edilen gelirin bireyler ve haneler arasındaki dağılım şeklini ve bunun ortaya çıkarmış olduğu eşitsizliği gösteren bir türdür. Bireysel gelir dağılımı türü bireylerin sosyolojik ya da statü durumlarına bakmadan bireylerin ya da hanelerin yalnızca elde ettikleri gelirin büyüklüğünü inceleyerek gelir dağılımı eşitsizliğini ölçmekte sıralamaktadır. Bu ölçüm yöntemi haneleri farklı gruplara ayırır ve gelir eşitsizliğinin genel bir değerlendirmesini sağlar. En yaygın kullanılan yöntem yüzde 20 hane halkı yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Çelik, 2004:60).

Bireysel gelir dağılımı incelenirken TÜİK tarafından yayınlanmakta olan Gelir ve Yaşam Koşulları Anketlerinden faydalanılmaktadır. Bu anketler hane halkı ve bireylerin tüketim kayıplarından dolayı ortaya çıkan değişiklikleri incelemeyi, analiz etmeyi amaçlamaktadır. Türkiye’de ki gelir dağılımı ve yoksulluk ölçümlerinin gerçekleştirilmesi için Hane halkı Bütçe Anketleri ve Yaşam Koşulları Anketlerinden yararlanılmaktadır. (Selim vd. 2014:30).

1987-1994 anketinde milli gelir gelir olarak değerlendirilirken, 2002 ve sonraki anketlerde kar kullanıldı. Bu kadar çeşitli yöntemlere rağmen, gelir dağılımının doğasını tespit edebilecek bilgileri kullanmaktan başka alternatifi bulunmamaktadır (Çalışkan, 2010:105).

Tablo 3.21. %20’lik Nüfus Dilimlerine Göre Bireysel Gelir Dağılımı 2010-2019

YIL	EN DÜŞÜK %20	İKİNCİ %20	ÜÇÜNCÜ %20	DÖRDÜNCÜ %20	EN YÜKSEK %20	P80/P20	GİNİ
2010	6.5	11.1	15.6	21.9	44.9	6.9	0.402
2011	6.5	11	15.5	21.9	45.2	6.95	0.404
2012	6.5	11	15.6	22	45	6.92	0.402
2013	6.6	10.9	15.4	21.8	45.2	6.84	0.400
2014	6.5	11	15.6	22.2	44.7	7.4	0.391
2015	6.3	10.9	15.5	22	45.3	7.6	0.397
2016	6.3	10.6	15.2	21.6	46.3	7.7	0.404
2017	6.3	10.6	15.1	21.4	46.7	7.5	0.405
2018	6.1	10.5	15.1	21.5	46.8	7.8	0.408
2019	6.5	11	15.5	21.7	45.4	7.4	0.395

Kaynak: <https://www.tuik.gov.tr>, TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması. Erişim Tarihi: 02.03.2021.

Tablo 3.21’de 2010-2019 yılları arasında Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması sonuçlarına göre %20’lik nüfus dilimlerine göre bireysel gelir dağılımı sonuçları gösterilmektedir. P80/P20 sütunu ülkedeki en yüksek yüzde 20’lik grubun toplam gelirden aldığı payın, en düşük yüzde 20’lik grubun toplam gelirden aldığı paya oranla ne kadar arttığını göstermektedir.

Türkiye’de ki en düşük %20’lik gruba bakacak olursak 2010-2019 yılları arasında yaklaşık olarak birbirine yakın rakamlar etrafında şekillenmiştir. 2014 yılından itibaren düşüş gösteren en düşük %20’lik dilim 2019 yılında ciddi bir yükselme yaşamıştır. İkinci yüzde 20’lik dilim ise yine aynı seyirde ilerlemiş ve 2019 yılında ciddi bir yükseliş ile %11 olmuştur. En yüksek %20’lik dilime bakıldığında ise nüfusun ortalama olarak %45-50si gelirin büyük kısmını elinde tutmaktadır.

Gini Katsayısına bakacak olursak, 2010 yılında 0.402 yüksek bir seyir izlemektedir. 2013 yılından sonra 2016 yılına kadar Gini katsayısı düşüşe geçmiştir. Türkiye’nin Gini

katsayısı analizine bakıldığında 2018-2019 yıllarında ciddi bir düşüş göstermektedir. Bu düşüş gelişmiş dünya ülkeleri ile kıyaslandığında yüksek oranda seyretmektedir. Bu düşüşlere rağmen Gini endeksinin yüksek düzeylerde seyrettiğini söylemek mümkündür. En zengin, en yoksul kesime oranı 2010 yılında 6,9 kat iken, 2019 yılında bu oranın 7,4 kat olduğu görülmektedir.

Gelir dağılımındaki iyileşme, en yoksulların payındaki %20'lik artıştan değil, orta beşte birlik kesimin payındaki artıştan kaynaklanmıştır. Dolayısıyla gelir dağılımındaki bu orantılı iyileşmenin mutlak değerdeki iyileşmeye katkı sağladığını ifade etmek mümkün değildir (Çalışkan, 2010:107-108).

Bireysel gelir dağılımında meydana gelen bu eşitsizlik tek yönlü veya tek bir nedene dayanmamaktadır çünkü eşitsizliğin emek gelirlerindeki eşitsizlikten kaynaklandığı düşünülmektedir ve bunun sebebi ise bireysel gelirler, ücret, rant, faiz ve kar gelirlerinden oluşmaktadır. Emek geliri eşitsizliğinde dört neden görülmektedir. Bunlardan birincisi, bireyler arasındaki eğitimin farklılığı, ikincisi bireylerin göstermiş oldukları çabanın farklılığı, üçüncüsü iş zahmetlerinin çeşitliliği farklılığı, son nedeni ise boş zamanı değerlendirmek için gösterilen tercihlerin farklılığıdır. Gelir dağılımındaki eşitsizlik sadece gelir eşitsizliği ile değil, aynı zamanda gelir eşitsizliği ile de ilişkilidir. Eşitsiz gelir dağılımına katkıda bulunan faktörlerden biri, servetin eşitsiz dağılımıdır. Tarlalar, para birimleri, fabrikalar, hisse senetleri ve tahviller gibi varlıkların dağılımını gösterir. Kar marjları, kişisel gelir seviyeleri, tasarruf seviyeleri ve bir işletmeyi yönetme becerisi ile ölçülmektedir (Ünsal, 2007:604-605).

3.2.1.2. Türkiye’de bölgesel gelir dağılımı

Türkiye ekonomisinde bölgeler arasındaki gelişmişlik farkları oldukça ciddi sorunlar ortaya çıkarmaktadır ve bu durum ülke için temel sorunların başında gelmektedir. Bölgeler arasında gelişmişlik farkları; coğrafi koşullar, alt yapı seviyeleri, Pazar alanlarına yakınlık, kalkınma politikaları, beşerî sermaye gibi bir çok sosyo-ekonomik etmenler nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Ülkenizde az gelişmiş ülkeler, ülkenin diğer gelişmiş bölgeleri ile entegre olamamaktadır ve bu nedenle iç Pazar olanaklarından faydalanamamaktadır. Türkiye’de geçmiş yıllarda bölgesel kalkınma farklılıklarını gidermek amacıyla politikalar hayata geçirilmiş ve uygulanmıştır ancak bu politikalar yetersiz kalmış ve kalkınma farklılıkları artmaya devam etmiştir. Ülkemizin gelişmiş Batı bölgelerinde, özellikle

Marmara bölgesinde ithal ikamesi ve ihracata dayalı büyüme modeli 1980'li yıllardan itibaren uygulanmaktadır. Sonuç olarak, ülkenin gelişmemiş kırsal alanları yatırım fırsatlarının dışında bırakılıyor, kalkınma boşlukları genişliyor ve birçok sosyal ve ekonomik zorluklar karşı karşıya kalmaktadır (Eşiyok ve Sekmen, 2012:1).

Türkiye bölgesinin gelişimini belirlemek için, benzer hane halklarının bir defalık gelir dağılımı ve nüfustaki %20'lik bir kesinti, ülkenin en zengin ve en fakir bölgeleri arasındaki farkı belirlemek için kullanılmıştır. Bu nedenle %20'lik dilimle temsil edilen en yoksul kesim ve son %20'lik dilimle temsil edilen en zengin kesim Tablo 3.22 ve Tablo 3.23'te gösterilmektedir. Ayrıca gelir eşitsizliğini ölçmek için kullanılan Gini katsayısının değeri bölgesel olarak ele alınmaktadır.

Tablo 3.22. Eşdeğer Hane halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Yüzde 20'lik Dilimler İtibariyle Yıllık Fert Gelirinin Dağılımı 2010.

BÖLGELER	ORTALAMA (TL)	İLK %20 (TL)	SON %20 (TL)	GİNİ KATSAYISI
TR Türkiye	9 735	2 841	22 573	0.402
TR1 İstanbul	13 382	4 712	30 075	0.373
TR2 Batı Marmara	9 777	3 240	21 093	0.36
TR3 Ege	11 085	3 681	25 323	0.387
TR4 Doğu Marmara	10 147	3 874	21 438	0.341
TR5 Batı Anadolu	11 116	3 681	24 335	0.367
TR6 Akdeniz	9 546	3 137	22 472	0.397
TR7 Orta Anadolu	8 338	2 955	18 305	0.362
TR8 Batı Karadeniz	8 231	2 816	17 284	0.348
TR9 Doğu Karadeniz	8 403	3 171	16 858	0.327
TRA Kuzeydoğu Anadolu	6 429	1 982	15 118	0.404
TRB Ortadoğu Anadolu	6 174	1 987	15 240	0.417
TRC Güneydoğu Anadolu	5 144	1 674	12 298	0.404

Kaynak: <https://www.tuik.gov.tr>, TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Bölgesel Sonuçları. Erişim Tarihi: 03.03.2021.

Tablo 3.23. Eşdeğer Hane halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Yüzde 20'lik Dilimler İtibariyle Yıllık Fert Gelirinin Dağılımı 2019.

BÖLGELER	ORTALAMA (TL)	İLK %20 (TL)	SON %20 (TL)	GİNİ KATSAYISI
TR Türkiye	28 522	8 899	65 960	0.395
TR1 İstanbul	40 749	13 101	102 076	0.428
TR2 Batı Marmara	29 505	9 903	65 327	0.371
TR3 Ege	30 337	11 354	64 785	0.349
TR4 Doğu Marmara	29 249	12 517	57 586	0.305
TR5 Batı Anadolu	32 384	11 757	71 241	0.362
TR6 Akdeniz	24 969	8 194	55 379	0.375
TR7 Orta Anadolu	25 159	9 642	53 936	0.348
TR8 Batı Karadeniz	25 295	9 427	52 079	0.334
TR9 Doğu Karadeniz	26 851	9 813	57 923	0.348
TRA Kuzeydoğu Anadolu	19 055	6 903	40 018	0.346
TRB Ortadoğu Anadolu	17 420	6 618	37 042	0.345
TRC Güneydoğu Anadolu	15 706	5 487	35 756	0.379

Kaynak: <https://www.tuik.gov.tr>, TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Bölgesel Sonuçları. Erişim Tarihi: 03.03.2021.

Tablo 3.22’de 2010 yılı ve Tablo 3.23’de 2019 yılı için Türkiye’nin bölgeler itibariyle ilk %20, son %20, ortalama gelir ve Gini katsayısı endeksleri ele alınmıştır.

2010 yılına ait tablo incelendiğinde en az gelişmiş bölge olarak görünen bölgemiz Güneydoğu Anadolu Bölgesidir ve bu bölgede en yoksul %20’lik kesimin gelirden aldığı pay 1.674TL iken, en zengin %20’lik dilimin gelirden aldığı pay 12.298 TL’dir. En gelişmiş bölgelerimizden olan İstanbul’da ise en yoksul %20’lik dilimin gelirden aldığı pay 4.712 TL iken, en zengin %20’lik dilimin gelirden aldığı pay 30.075 TL’dir.

2019 yılında en az gelişmiş bölge olarak kabul edilen Güneydoğu Anadolu bölgesindeki yoksulların %20'sinin geliri 5487 TL, en zengin %20'sinin geliri ise 35.756 TL. En gelişmiş bölgelerden İstanbul'da en yoksul yüzde 20'lik gelirin payı 8889 TL, gruptaki en zengin yüzde 20'lik kesimin payı ise 65.960 TL, düzeyindedir.

2010 yılında Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde ki %20’lik dilimler arasındaki fark yaklaşık olarak 7 kat iken 2019 yılında bu oran bir nebze de olsa düşüş göstermiş ve yaklaşık olarak 6 kat olmuştur. İstanbul örneğinde, fark 2010'dakinin yaklaşık altı katı iken 2019'da yaklaşık yedi katına çıktı. İncelenen rakamlarla uyumlu olarak, gelişmiş bölgelerin son %20'si ile dilimlerin ilk %20'si arasındaki farkın az gelişmiş bölgelere göre daha fazla olduğu söylenebilir. Bunun temel nedeni kırsal ve kentsel göçün baskın olması olabilir.

Kantitatif analize göre Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Karadeniz ve İç Anadolu'da kişi başına gelir düşüken, Marmara, Akdeniz ve Ege'de kişi başına gelir daha yüksek. Bu nedenle bölgeler arası gelir düzeylerinin birbirinden uzak ve eşitsiz olduğu söylenebilir. Bu açığı azaltmak için sosyal ve ekonomik politikaların analiz edilmesi ve uygun şekilde uygulanması gerekmektedir.

3.2.1.3. Türkiye’de fonksiyonel gelir dağılımı

Fonksiyonel gelir dağılımı, milli gelirden üretim faktörlerinin yüzdesini temsil eden bir gelir dağılımı türüdür. Bu üretim faktörlerinin milli gelir içindeki payı; Kira, kar, faiz, maaş. Bu tür gelirin dağılımı, üretime dahil olan faktörlerin sayısına göre bölünür ve gelirin toplumdaki farklı gruplar arasında nasıl dağıtıldığı hakkında bilgi verilir (Aktan ve Vural, 2002:1).

Gelir iki gruba ayrılır: temel (maaş ve girişimci) ve işletme dışı gelir (menkul, gayrimenkul ve transfer geliri). İşletme geliri hane halkı faaliyetlerinin sonucudur, işletme dışı gelir ise servet, tasarruf, faiz ve kira gelirlerinden oluşur (TÜSİAD, 2008:43).

Tablo 3.24. Eşdeğer Hane halkı Yıllık Kullanılabilir Gelirlerinin Türlerine Göre Dağılımı (%) 2010-2019.

Gelir Türleri	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Maaş ve Ücret	43.7	44.8	46.5	48.3	49.1	49.7	49.7	48.9	48.5	46.7
Yevmiye	3.6	3.6	3.7	3.2	3.3	2.8	2.5	2.6	2.7	2.6
Müteşebbis Geliri	20.2	21.4	20.4	19.6	18.5	18.8	19.8	19.6	18.8	17.7
Tarım	6.3	6.8	6.8	6.4	5.3	5.0	5.0	4.2	4.3	4.0
Tarım dışı	13.8	14.6	13.6	13.2	13.2	13.8	14.8	15.4	14.5	13.8
Gayrimenkul	4.2	3.9	3.5	3.3	3.3	3.3	3.1	3.4	3.4	3.6
Menkul Kıymet	4.5	3.8	3.3	3.1	2.9	2.6	2.5	3.2	3.6	4.3
Sosyal Transferler	20.5	19.4	20.0	19.7	20.1	20.0	19.6	19.7	20.1	21.9
Emekli ve Dul Yetim Aylıkları	18.6	17.8	18.4	18.2	18.7	18.4	18.0	18.0	18.3	20.1
Diğer sosyal transferler	1.8	1.5	1.6	1.5	1.4	1.6	1.6	1.8	1.8	1.8
Hanelerarası Transferler (Alınan)	3.1	3	2.7	2.5	2.6	2.6	2.5	2.4	2.7	2.9
Diğer Gelirler	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2

Kaynak: <https://www.tuik.gov.tr>, TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması. Erişim Tarihi: 13.03.2021.

Tablo 3.24’de Türkiye’nin 2010-2019 yılları arasında hane halklarının elde ettikleri toplam yıllık kullanılabilir gelirin türleri açısından dağılımı gösterilmektedir.

Türkiye genelinde 2010 yılında maaş ve ücret gelirleri oranı, toplam gelir içerisinde %43,7 iken 2018 yılında %48,5, 2019 yılı itibariyle ise bu oran %46,7 olmuştur. Maaş ve

ücret gelirleri yıllar içerisinde küçükte olsa bir artış göstermekle beraber son 3 yıl içerisinde düşüşe geçmiştir.

Yevmiye gelirlerinin toplam gelir payı içerisindeki orana bakıldığında, 2010 yılında %3,6, 2018 yılında %2,8 iken 2019 yılında %2,6'ya gerilemiştir. Bir bütün olarak son 10 yıla baktığımızda yevmiye gelirlerinin istikrarlı bir düşüş gösterdiği gözlemlenmektedir.

Müteşebbis gelirler toplam gelir içinde iki grup şeklinde pay almaktadır ve bu gruplar tarım ve tarım dışı olarak ifade edilmektedir. Müteşebbis gelirlerinin aldıkları paylar 2010 yılında %20,2 iken, 2019 yılında %17,7 olarak düştüğü gözlenmektedir. Genel olarak bakıldığında müteşebbis gelirlerinin sürekli düşüş gösterdiği gözlemlenmektedir. Tarım gelirlerinin toplam gelirden aldığı paylar 2010 yılında %6,3 iken, 2019 yılı itibariyle bu oranın %4,0'a düştüğü görülmektedir. Tarım dışı gelirlerin toplam gelirden aldığı paylar ise 2010 yılında %13,8 iken, 2019 yılında bu oranın %13,8'e gerilediği gözlenmektedir.

Gayrimenkul gelirlerinin toplam gelirden aldığı paylar 2010 yılında %4,2 iken, 2019 yılında %3,6 oranına düştüğü görülmektedir. Genel olarak son 10 yıla bakıldığında gayrimenkul gelirlerinin toplam payında ufak değişiklikler görülmektedir ancak çok fazla bir değişiklik gözlenmemektedir.

Sosyal transferin toplam gelir içindeki payları, emekli maaşları, ölüm aylığı ve diğer sosyal transferlere ayrılmaktadır. Emeklilik ve dul maaşları 2010'da %18,6'dan 2019'da %20,1'e yükselmiştir. Emekli ve dul yetim aylıklarının oranına genel itibariyle bakıldığında son 10 yılda yaklaşık olarak aynı seyirde ilerlerken 2019 yılında büyük bir yükseliş gerçekleştirmiştir.

Diğer sosyal transferler gelirlerinin oranı 2010 yılında %1,8 iken, 2019 yılında da bu oran %1,8 olarak ölçülmüştür. Diğer sosyal transferler yaklaşık olarak hep aynı seyirde değişim göstermektedir.

Hane halkı transferlerinin, toplam gelirden aldığı paylar 2010 yılında %3,1 iken, 2019 yılında bu oranın %2,9'a düştüğü gözlenmektedir. Hane halkı transferler ise son 10 yılda istikrarlı şekilde düşüş göstermektedir. Diğer gelirler ise 2010 yılında %0,2 iken, 2019 yılına kadar seyreden tüm yıllarda %0,2 olarak aynı oranda kalmış ve değişim göstermemiştir.

3.2.2. Türkiye’de Yoksulluk

Tüm dünyada olduğu gibi gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye’de de en önemli sorunların başında gelen yoksulluk, ülkemizde birçok hane halkının iç içe bulunduğu ve hatta zaman zaman yaşam şekline dönüştüğü bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Güneş, 2012: 152- 153). Gelir dağılımının adaletsiz dağılımı ve milli gelir payının düşük olduğu ekonomik kriz ile son yıllarda daha da kötüleşen yoksul yoksulluk, Türkiye'nin karşı karşıya olduğu önemli bir sosyal ve ekonomik sorundur (Sarısoy ve Koç, 2010: 334; Taş ve Özcan, 2012: 427).

Yoksulluk çalışmalarında Türkiye dünya ile kıyaslandığında geri planda kalmıştır. Yoksul sayısında ki artış ile 1990 şu yıllarda çalışmalar bir ivme kazanmıştır. Türkiye'deki 1999 ve 2001 krizlerinin sonunda, 2002'den bu yana sert ekonomi politikaları, tek haneli ekonomik büyüme ve enflasyona, bütçe açıklarının azalmasına ve ılımlı GSYİH büyümesine yol açtı. Reel ücretlerdeki düşüş ve yüksek işsizlik, politikaların gelir eşitsizliği ve yoksulluğun azaltılması üzerinde zayıf bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Tunç, 2014: 246).

Türkiye'de yoksulluğu tetikleyen faktörlerin başında genel olarak bizler yer alıyoruz; işsizlik, ülkenin ekonomik krizi, kişisel gelir dağılımındaki dengesizlik, sosyal güvenlik, çeşitli ekonomi politikaları, kayıt dışı ekonomi vb. Böyle bir durum, eğitim fırsatlarından yeterince yararlanılmamasının bir sonucu olarak düşük bir beşeri sermaye düzeyine yol açar; Bazı mekânsal sorunlar nedeniyle işgücü verimliliği düşüyor, beceri geliştirme hizmetlerinin gerekli sayı ve kalitesi yetersiz, evde bekletme, engellilik, yetersiz okul öncesi eğitim ve yaşlılara yönelik bakım hizmetleri nedeniyle insanlar işgücü piyasasına gidemiyor ve Eğitim ve sağlık üzerindeki yasadışı ek ücretler, kadınların eğitim piyasasına düşük katılımı, siyasi karar alma mekanizmalarına katılım eksikliği ve aile içi ve evlilik dışı şiddette kademeli artış gibi sosyal ve ekonomik zorluklarla bağlantılıdır. Bunun sonuçları, çocuk sahibi olma ihtiyacı ve şehre gelenlerin zorunlu göç sonrası kent yaşamının koşullarına uyum sağlayamamasıdır. Ülkemizdeki yoksulluk durumunun her geçen gün artması için önemli kıstaslardandır (Gediklioğlu, 2015: 27). Görüldüğü üzere başlangıçta ekonomik bir sorun olarak karşımıza çıkan, fakat psikolojik ve sosyolojik boyutlara kadar ulaşan Türkiye’de yoksulluğu tetikleyen birçok unsur bulunmaktadır. Bu bakımdan Türkiye’de yoksulluğun profili genel anlamda; kırsal ve kentsel olguya, hane halkının

büyüklüğüne ve türüne, eğitim durumuna ve cinsiyete, gelir dağılımındaki adaletsizliğe, iktisadi faaliyetlere göre değerlendirilmektedir (Kirazaldı, 2011: 16).

Yoksulluğu ölçmek için kullanılan veriler ülkeden ülkeye değişmektedir. Türkiye'de genel olarak bilgi kaynağı olarak nüfus sayımları, idari kayıtlar ve hane halkı anketleri kullanılmaktadır. Bu nedenle en sık kullanılan kaynak hane halkı gelir ve tüketim harcama anketidir (Özcan, 2000: 13). Çalışma alanları, günlük 1 dolar, 2,15 dolar ve 4,30 dolara dayalı gıda ve gıda dışı yoksulluk, gelir ve tüketici harcamalarıdır (Aydın ve Güloğlu, 2011:91).

Tablo 3.25. Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, Türkiye, 2005-2015.

TÜRKİYE YILLAR	YÖNTEM	
	Kişi başı günlük 2.15\$'ın altı	Kişi başı günlük 4.3\$'ın altı
2005	1.55	16.36
2006	1.41	13.33
2007	0.52	8.41
2008	0.47	6.83
2009	0.22	4.35
2010	0.21	3.66
2011	0.14	2.79
2012	0.06	2.27
2013	0.06	2.06
2014	0.03	1.62
2015	0.06	1.58

Kaynak: <https://www.tuik.gov.tr>, TÜİK, Yoksulluk Çalışması 2015. Erişim Tarihi: 16.03.2021.

Tablo 3.26. Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, Kent, 2003-2013.

KENT YILLAR	YÖNTEM	
	Kişi başı günlük 2.15\$'ın altı	Kişi başı günlük 4.3\$'ın altı
2003	1.54	18.31
2004	1.23	13.51
2005	0.97	10.05
2006	0.24	6.13
2007	0.09	4.4
2008	0.19	3.07
2009	0.04	0.96
2010	0.04	0.97
2011	0.02	0.94
2012	0.02	0.60
2013	0.02	0.64

Kaynak: <https://www.tuik.gov.tr>, TÜİK, Yoksulluk Çalışması 2015. Erişim Tarihi: 16.03.2021.

Tablo 3.27: Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, Kır, 2003-2013.

KIR YILLAR	YÖNTEM	
	Kişi başı günlük 2.15\$'in altı	Kişi başı günlük 4.3\$'in altı
2003	3.71	32.18
2004	4.51	32.62
2005	2.49	26.59
2006	3.36	25.35
2007	1.49	17.59
2008	1.11	15.33
2009	0.63	11.92
2010	0.57	9.61
2011	0.42	6.83
2012	0.14	5.88
2013	0.13	5.13

Kaynak: <https://www.tuik.gov.tr>, TÜİK, Yoksulluk Çalışması 2015. Erişim Tarihi: 16.03.2021.

Tablo 3.25'de görüldüğü üzere Türkiye için kişi başı günlük harcaması, 2.15 doların altında kalan fert yoksulluk oranı 2005 yılında %1,55 olarak görülürken, 2015 yılında %0,06 olduğu görülmektedir. 4,3 dolar sınırına göre ise 2005 yılında %16,36 olan fert yoksulluk oranı 2014'de %1,62 ve 2015 yılında %1,58 olarak görülmektedir. Türkiye geneline baktığımızda açıklanmış son 10 yılın verilerinde, günlük 2.15 ve 4,3 dolar sınırı altında yaşayanların oranları gittikçe düşüş göstermektedir.

Tablo 3.26, kişi başına günlük 2,15 doların altında gelire sahip kentsel alanlarda yaşayanlar için yoksulluk oranının 2011 ve 2012-2013 yılları arasında aynı kaldığını ve %0,02 olduğunu göstermektedir. Kişi başına günlük 4,13 dolardan az kazananlar 2011'de %0,94, 2012'de %0,60 ve 2013'te %0,64 şeklinde olduğu görülmektedir.

Yine kentsel yerleşim yerlerine göre bakıldığında açıklanmış son 10 yılın verilerine göre günlük 2,15 ve 4,3 dolar sınırı altında yaşayanların oranları gittikçe düşüş göstermekte ve neredeyse 0'a yaklaşmaktadır.

Tablo 3.27, kırsal kesimde yaşayan ve kişi başına düşen geliri günde 2,15 doların altında olanların yoksulluk oranının 2011'de %0,42, 2012'de %0,14 ve 2013'te %0,13 olduğunu göstermektedir. Kişi başına günlük 4,3 dolardan az kazananların 2011'de %6,83, 2012'de %5,88 ve 2013'te %5,13 olduğu tahmin edilmektedir.

Türkiye'de incelenen yıllarda gıda yoksulluğu önemli ölçüde azaldı ve sona eriyor. Türkiye'de gıda ve gıda dışı yoksulluk seviyeleri TÜİK tarafından her yıl açıklanmaktadır. 2009 yoksulluk oranı en son 2011'in başlarında açıklandı. 2010 yoksulluk sınırının 2012

sonuna kadar ertelendiği söyleniyor. Ancak 2012 yılı sonunda çalışmanın yayınlanmadığı açıklandı ve bildiri üzerinde belirli bir tarih verilmeden çalışmalara devam edilmiştir (Tunç, 2014:247-248).

Tablo 3.28. Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, Türkiye, Kent, Kır, 2002-2009.

YÖNTEMLER	FERT YOKSULLUK ORANI(%)								
	TÜRKİYE	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Gıda Yoksulluğu (açlık) (*)		1.35	1.29	1.29	0.87	0.74	0.48	0.54	0.48
Yoksulluk (gıda+gıda dışı) (*)		26.96	28.12	25.6	20.5	17.81	17.79	17.11	18.08
Harcama Esaslı Göreli Yoksulluk(*)(**)		14.74	15.51	14.18	16.16	14.5	14.7	15.06	15.12
KENT									
Gıda Yoksulluğu (açlık) (*)		0.92	0.74	0.62	0.64	0.04	0.07	0.25	0.06
Yoksulluk (gıda+gıda dışı) (*)		21.95	22.3	16.57	12.83	9.31	10.36	9.38	8.86
Harcama Esaslı Göreli Yoksulluk(*)(**)		11.33	11.26	8.34	9.89	6.97	8.38	8.01	6.59
KIR									
Gıda Yoksulluğu (açlık) (*)		2.01	2.15	2.36	1.24	1.91	1.41	1.18	1.42
Yoksulluk (gıda+gıda dışı) (*)		34.48	37.13	39.97	32.95	31.98	34.8	34.62	38.69
Harcama Esaslı Göreli Yoksulluk(*)(**)		19.86	22.08	23.48	26.35	27.06	29.16	31	34.2

(*) 2010 yılından itibaren metodolojik revizyon çalışmaları nedeniyle hesaplanmamaktadır.

(**) Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır.

Kaynak: <https://www.tuik.gov.tr>, TÜİK, Yoksulluk Çalışması 2015. Erişim Tarihi: 16.03.2021.

Tablo 3.28'de görüldüğü üzere Türkiye'de, 2008 yılında gıda ve gıda dışı yoksulluk sınırının altında yaşayanların oranı %17,11 olurken bu oran 2009 yılında %18,08'e yükselmiştir. Türkiye'de harcamalara dayalı göreli yoksulluk oranı hafif bir artışla 2008'de %15,06 2009'da ise %15,12 oldu. Kentsel alanlarda, 2008 yılında gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfusun %9,38'i 2009'da %8,86'ya düşmüş ve harcamalara dayalı göreli yoksulluk oranı 2008 yılında %8,01 olmuştur ve 2009'da %6,59. Kırsal kesimde, 2008 yılında nüfusun %34,62'si gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.

Tablo 3.29. Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, Türkiye, 2010-2019.

Eğitim Durumu	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Okur-Yazar Olmayanlar	39.3	38.4	39.1	37.5	38.1	36.3	35.3	35.1	36.2	35.2
Bir Okul Bitirmeyenler	37.3	35.8	33.8	33.5	34.2	34.1	33.5	30.9	33.2	32.8
Lise Altı Eğitimliler	20.9	20.0	20.0	20.0	19.6	20.3	19.6	18.5	19.8	20.4
Lise ve Dengi Okul Mezunları	7.8	8.9	9.3	9.1	9.3	10.2	10.4	9.6	10.3	11.9
Yükseköğretim Mezunları	1.8	2.0	1.9	2.7	2.2	2.7	3.2	3.3	3.7	4.2

Kaynak: <https://www.tuik.gov.tr>, TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması. Erişim Tarihi: 26.03.2021.

Tablo 3.29’da bireylerin eğitim durumuna göre yoksulluk oranları ele alınmıştır. Tablo da ki oranlara bakıldığında en yüksek yoksulluk oranı okur-yazar olmayanlarda görülmektedir. Okur-yazar olmayan kesimde yoksulluk oranı 2010 yılında %39,3 oranında ölçülmüş iken yıllar itibariye ufak düşüşler göstererek 2019 yılında %35,2 oranında belirlenmektedir.

Bir okul bitirmeyenlerin oranı neredeyse okur-yazar olmayanların oranıyla birbirine yakınlık göstermektedir. 2010 yılında %37,3 oranında belirlenmişken 2019 yılında %32,8 oranına kadar gerilemektedir.

Lise altı eğitilmiş olan bireylerin toplam yoksulluk içerisindeki payları 2010 yılında %20,9 oranında ölçülmüşken, 2017 yılına kadar düşüş göstermektedir. 2017 yılından sonra yaklaşık %1,3 oranında artış göstererek 2018 yılında %19,8 oranında ve 2019 yılında %20,4 oranında belirlenmiştir.

Lise ve dengi okul mezunu olan bireylerin yoksulluk oranları 2010 yılında %7,8 olarak ölçülmüştür 2017 yılına kadar sürekli artış göstererek 2016 yılında %10,4 oranına kadar yükselmiştir. 2017 yılında bir düşüş göstererek %9,6 oranına gerilemiştir ancak 2018 yılında %10,3, 2019 yılında %11,9 oranlarına çıkarak tekrar yükseliş göstermiştir.

Yükseköğretim mezunu olan bireylerin yoksulluk oranları en düşük oranlara sahiptir. Mesleki yeterlilik ve statülerinden kaynaklı gelirlerinin yüksekliği bunun en önemli nedenlerinden bir tanesidir. Ancak 2010 yılından 2019 yılına kadar bakıldığında bu kategoride bulunan bireylerin yoksulluk oranlarının gittikçe yükselmekte olduğu görülmektedir. 2010 yılında %1,8 olarak ölçülen yoksulluk oranı, 2019 yılında %4,2 oranına kadar çıkmıştır.

Tablo 3.30. Hane halkı Tipine Göre Yoksulluk Oranları, Türkiye, 2010-2019.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Tek Kişilik Hanehalkı	10.1	10.5	13.4	11.6	11.8	12.4	12.4	12.2	12.8	12.3
Tek Çekirdek Aileden Oluşan Hanehalkı	21.6	20.5	20.4	20.5	20.1	20.3	19.6	19.0	20.2	20.3
Sadece Eşlerden Oluşan Çekirdek Aile	7.0	7.3	7.2	7.7	7.8	8.0	6.7	6.2	7.2	6.7
Eşler ve Çocuklardan Oluşan Çekirdek Aile	23.6	22.3	22.5	22.6	22.2	22.5	21.8	21.1	22.6	22.8
Tek Ebeveyn ve Çocuklardan Oluşan Çekirdek Aile	21.6	20.0	18.1	18.0	17.8	17.6	17.2	17.8	17.1	17.4
En az Bir Çekirdek Aile ve Diğer Kişilerden Oluşan Hanehalkı	32.8	32.3	31.8	30.6	28.9	28.4	28.1	25.9	26.9	27.7
Çekirdek Aile Bulunmayan Birden Fazla Kişiden Oluşan Hanehalkı	12.3	9.1	17.1	13.1	11.2	18.3	15.1	18.6	13.0	14.1

Kaynak: <https://www.tuik.gov.tr>, TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması. Erişim Tarihi: 04.04.2021.

Tablo 3.30’da 2010 yılından itibaren Türkiye’nin hane halkı tipine göre belirlenmiş yoksulluk oranları gösterilmektedir. Bu oranlara göre ülkemizde en düşük yoksulluk oranına sahip olan hane halkı tipi sadece eşlerden oluşan çekirdek aile tipidir. 2010 yılında %7,0 olan yoksulluk oranı 2019 yılına kadar küçük artış ve azalışlarla beraber yaklaşık olarak aynı seviyelerde ilerlemektedir. 2019 yılında bu oran %6,7 olarak belirlenmiştir.

En yüksek yoksulluk oranına sahip hane halkı tipi ise en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan tiptir. Bu aile tipinde ise yoksulluk oranları yıllar itibariyle azalış göstermektedir. 2010 yılında %32,8 olan oran 2019 yılında %27,7’ye gerilemiştir.

Tek kişilik hane halkı tipinde yoksulluk oranı 2010 yılında %10,1 iken 2012 yılında büyük bir artışla %13,4’e yükselmiştir. 2013 yılından itibaren düşüş göstererek 2019 yılında %12,3 seviyelerine ulaşmıştır.

Eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile tipinde ise yoksulluk oranları neredeyse aynı seyirde devam etmektedir. 2010 yılında %23,6 olan yoksulluk oranı son 10 yılın en yüksek oranına sahiptir. 2019 yılında ise bu oran %22,8’e gerilemiştir.

Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile tipinde yoksulluk oranı son 10 yıl içerisinde ciddi düşüşler göstermiştir. 2010 yılında %21,6 olan oran 2019 yılında %17,4 oranına kadar azalış göstermiştir.

Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hane halkı tipinde yoksulluk oranları çok fazla çalkantılı bir seyir izlemektedir. Neredeyse her yıl ciddi düşüşler ve yükselişler göstermektedir. 2010 yılında %12,3 olan yoksulluk oranı 2011 yılında %9,1'e düşmüş, 2012 yılında %17,1'e yükselmiştir. 2019 yılında ise bu oran %14,1 olarak belirlenmiştir.

Tablo 3.31. Hane halkı Fertlerinin İşteki Durumuna Göre Yoksulluk Oranları, Türkiye, 2002-2009.

İşteki durum	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ücretli, maaşlı	13.64	15.28	10.35	6.57	6.00	5.82	5.93	6.05
Yevmiyeli	45.01	43.09	37.52	32.12	28.63	26.71	28.56	26.86
İşveren	8.99	8.84	6.94	4.80	3.75	3.15	1.87	2.33
Kendi hesabına	29.91	32.38	30.48	26.22	22.06	22.89	24.1	22.49
Ücretsiz aile işçisi	35.33	38.51	38.73	34.52	31.98	28.58	32.03	29.58

Kaynak: <https://www.tuik.gov.tr>, TÜİK, 2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları. Erişim Tarihi: 04.04.2021.

Tablo 3.31'de yoksulluk riski çalışanın durumuna göre değişmektedir. Ücretli çalışanlar için yoksulluk oranı 2008'de %5,93'ten 2009'da %6,05'e yükseldi. Hafif işçiler için oran 2008'de %28,56'dan 2009'da %26,86'ya düşerken, işverenler için yoksulluk oranı 2008'de %1,87'den 2009'da %2,33'e yükseldi. Kendi hesabına çalışanlar için yoksulluk oranı 2008'de %24,10'dan 2009'da %22,49'a gerilerken, ücretsiz aile işçileri için yoksulluk oranı 2008'de %32,03'ten 2009'da %29,58'e gerilemiştir. İş arayanlar için yoksulluk oranı 2008'de %17,78'den 2009'da %19,51'e yükseldi. Ekonomik olarak aktif olmayanların yoksulluk oranı 2008'de %13,73'ten 2009'da %14,68'e yükseldi. 15 yaşın altındaki insanlar için yoksulluk oranı 2008'de %24,43 iken 2009'da %25,77'ye çıkmıştır.

Tablo 3.32. Hane halkı Fertlerinin Çalıştığı Sektöre Göre Yoksulluk Oranları, Türkiye, 2002-2009.

Sektör	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Tarım	36.42	39.89	40.88	37.24	33.86	32.05	37.97	33.01
Sanayi	20.99	21.34	15.64	9.85	10.12	9.7	9.71	9.63
Hizmet	25.82	16.76	12.36	8.68	7.23	7.35	6.82	7.16

Kaynak: <https://www.tuik.gov.tr>, TÜİK, 2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları. Erişim Tarihi: 04.04.2021.

Tablo 3.32'den de görülebileceği gibi, yoksulluk oranının en yüksek olduğu tarım sektöründe çalışanların yoksulluk oranı, 2008'de %37,97'den 2009'da %33,01'e gerilemiştir. Sanayi sektöründeki yoksulluk 2008'deki %9,71'den 2009'da %9,63'e düştü. Hizmet sektöründe çalışanlar için yoksulluk oranı 2008'de %6,82'den 2009'da %7,16'ya yükseldi. TÜİK, 2009 yılından bu yana yoksulluk düzeylerine ilişkin veri yayınlamamaktadır. Bunun temel nedeni, yoksulluk oranlarının artmasına bağlanmaktadır (Tunç,2014: 248).

Türkiye’de nispi yoksulluk, özellikle eğitim düzeyi çok düşük, özel sektörde yevmiyeli ve geçici olarak istihdam edilenler, tarım sektöründe ve gelir getirmeyen işlerde çalışanlar ve kadınlar arasında diğer gruplara nazaran daha yaygın olarak hissedilmektedir. Bu gruplar en düşük gelir dağılımı derecesini alır. Ayrıca, Türkiye'nin kayıt dışı ekonomisine ilişkin istatistikler gerçeği tam olarak yansıtmamaktadır. Dolayısıyla Türkiye'deki yoksullar yetersizlik ve tembellik nedeniyle yoksulluğa düşmüyor. Bu, eğitime erişim eksikliği, yaşlılar, emeklilik sistemine erişememe, kalıcı iş bulamama ve kadın veya dul olamama gibi bir dizi dezavantajdan kaynaklanmaktadır. Sosyal yardımdan dışlanmış, tarımda çalışmış ve ücretsiz aile işçisi olmuştur (Aydın ve Güloğlu, 2011: 114-115). Bu durumu kısır bir yoksulluk döngüsü ve bir yoksulluk salgını olarak tanımlamak doğru olacaktır. Dolayısıyla, gelir dağılımının iyileştirilerek yoksulların yaşam standartlarının yükseltilmesi unutulmaması gereken sosyal bir sorundur.

3.3. Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Konusunda Yapılan Çalışmalar

Tablo 3.33. Dolayısıyla, gelir dağılımının iyileştirilerek yoksulların yaşam standartlarının yükseltilmesi

Yazar	Yıl	Amaç	Sonuç
Özge ARPACIOĞLU	2012	Yoksulluk kapsamlı bir şekilde ele alınamaz, ancak artıyor Çalışmalarına küçük bir katkı sağlamaya çalışılmıştır.	Türkiye'de yoksulluğun hane halkı büyüklüğüyle doğru orantılı olduğu ve eğitim düzeyiyle ters orantılı olduğu bulunmuştur. Çocuklar ve emekliler Türkiye'deki en riskli ve savunmasız gruplar arasındadır. Alınan; daha fazla yoksulluk, sıradan, ücretsiz aile işçileri ve kırsal bölge Yaşam, ataerkillik ve geniş aileler yakından deneyimli insanlardır.
Özgür GÜNEL	2019	Türkiye'de ve dünyada adaletsiz gelir dağılımı ve yoksulluğun yanı sıra Mücadele çerçevesinde uygulanan politika incelendi.	Yoksulluk ve Gini katsayısı arasında pozitif ve güçlü bir ilişki görülmektedir. Diğer bir deyişle, gelir eşitsizliği arttıkça yoksulluk da artıyor.
Duygu YÜCEL	2011	Türkiye'nin gelir eşitsizliği ve yoksulluğu ortaya çıktı. Çözümler için çeşitli politikalar ve öneriler araştırılmıştır.	Yoksulluğu önlemek için Elde edilen gelir yoksulların durumunu iyileştirecek, belirli bir gelir kesiminin elinde birikir. Bunu engelleyen uygulamalar tercih edilmelidir.
Azade TAŞCI	2016	Gelir eşitsizliğini, küresel yoksulluğu azaltma politikalarını ve Türkiye'nin yoksulluğun önlenmesinde gelir eşitsizliğiyle mücadele etme politikalarını değerlendirir.	Dünyada ve Türkiye'de gelir eşitsizliği ve yoksullukla mücadele politikaları yetersizdir ve ilerlemeyi geciktirmektedir. Bu nedenle, politikanın yeniden yapılandırılması ve istikrarlı ve kararlı bir politika uygulanması gerekmektedir.

Tablo 3.33. Dolayısıyla, gelir dağılımının iyileştirilerek yoksulların yaşam standartlarının yükseltilmesi (Devamı)

Yazar	Yıl	Amaç	Sonuç
Tuğba TÜRK Hidayet ÜNLÜ	2016	Türkiye'de yoksulluğun azaltılmasının hedeflerini, politikalarını ve etkililiğini değerlendirir. Ayrıca, Türkiye'nin GSYH'nin yoksulluk üzerindeki etkisi, milli gelir ve yoksulluk verileri karşılaştırılarak analiz edilecektir.	Yoksul bireylerin sosyal politikaların uygulanmasına erişimini kolaylaştırmak, kurum ve kuruluşları daha organize ve verimli hale getirmek, bireylere düzenli gelir desteği sağlamak, gelir sağlamak için daha yapılandırılmış ve kapsamlı programlar geliştirmek ve makro düzeydeki politikalara odaklanarak yoksulluğu önlemek gerekli programlar olduğu sonucuna varmıştır.
Asiye OLGUN	2018	Gelir dağılımı ve yoksulluk olgusu incelenmiştir ve Bilecik ilinin halkı perspektifinde gelir dağılımı ve yoksulluğun hangi boyutlarda olduğunu araştırılmaktadır.	İnsanlar işsizliğin sosyal yardım almanın ana nedeni olduğu sonucuna vardı.
Nurten ASANDAŞ	2019	Türkiye ve Dünyada kalkınma, gelir dağılımı ve yoksulluk ilişkisi öncelikle teorik olarak irdelenerek, gelişmekte olan 16 ülke için 2003-2016 yıllarını kapsayan veriler kullanılarak panel veri analizi yöntemi ile test edilmektedir.	Sistem GMM tahmincisi sonuçlarına göre, yoksulluk değişkeninin kendi gecikmeli değeri iki model için de yoksulluk değişkeni ile anlamlı bulunmuştur.
Hüseyin ÖZDAL	2009	Gelir dağılımı eşitsizliği, yoksulluk ilişkisini ve aynı zamanda Türkiye örneğini de irdelemeyi amaçlamaktadır.	Yoksullukla mücadele konusunun geçici yardımlar gibi kolay çözümlere izin vermeyen karmaşık ve güç bir konu olduğu, çözümünün de onu yaratan sebeplere müdahale ile mümkün olabileceği düşünülecek olursa yerinde bir yaklaşım olarak kabul edilebilir.
Adem ÜZÜMCÜ	2014	Türkiye'de gelir dağılımı adaletsizliği, yoksullukla mücadele ve sosyal yardımların etkinliğini sağlama ve yoksullukla uzun dönemli mücadele konusu ele alınmaktadır.	Yoksulluğu sürekli olarak azaltmak için gerçekçi ve sürdürülebilir ekonomi politikaları izlemenin yanı sıra, yardım hedeflenmelidir.
Özlem KIZILGÖL	2009	Türkiye'de yoksulluğu belirleyen faktörleri ortaya çıkarmak, hane halkının yaşam standartlarını ve yoksulluk durumunu etkileyebilecek faktörleri belirlemek, olası yoksulluğu tahmin etmek ve çeşitli göstergelere göre yoksulluğun boyutunu tartışmak için girişimlerde bulunulmuştur.	Yoksulluğu belirleyen faktörlerin modellemesini incelerken, hane reisinin demografik özelliklerinden biri olan yaş değişkeni, yoksulluğun ölçülmesinde önemli bir faktördür. Eğitim değişkeninin aksine, hane halkı büyüklüğü, yıllık gelir ve aylık hane harcamaları arasında ters bir ilişki varken, bir hanede yaşayan insan sayısı ile hane halkı yoksulluğu arasında doğrudan bir ilişki vardır.

Tablo 3.33. Dolayısıyla, gelir dağılımının iyileştirilerek yoksulların yaşam standartlarının yükseltilmesi (Devamı)

Yazar	Yıl	Amaç	Sonuç
Raşit YAYLA	2018	Sakarya'daki yoksullara gerekli desteği sağlamayı ve bu grupların refahının artmasına katkıda bulunmayı hedeflenmektedir.	Bireylerin demografik özellikleri, sosyo-ekonomik durumları, sosyal yardım alma ile ilgili görüşleri, genel olarak sosyal dışlanma ve yoksulluk ile ilgili bakış açıları ölçülmüştür. Ayrıca ailelerin yaşayış tarzları, maddi durumları, dünyaya bakış açıları ile dışlanma boyutları tespit edilerek, bu durumun ortaya çıkmasına kaynaklık eden faktörler belirlenmiştir. Böylece bireylerin yoksulluğu birer kültür haline dönüştürüp dönüştürmediklerine dair saptamalarda da bulunulmuştur.
Halil ŞAHİN	2019	Çalışma, Türkiye'de 2006-2017 yılları arasında en düşük ve en yüksek gelire sahip hanelerin %20'sinin gelir eşitsizliği açısından kullandığı gelir türleri ve gelir dağılımını incelemektedir.	Bu tarihler arasında yapılan bir inceleme, ülkemizde kişisel, operasyonel, sektörel ve bölgesel gelir dağılımının eşit olmayan bir gelir payına sahip olduğunu göstermektedir.
Özgür Levent ÖVÜNÇ	2009	Gelir eşitsizliği ve yoksulluğu izole ederek nedenleri daha detaylı incelemeyi amaçlamaktadır.	Hükümetin yeniden dağıtım politikalarının yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunmadığı ve hatta bu politikaların giderek yoksulluğa katkıda bulunduğu söylenebilir. Öte yandan, eşitsizlik büyümeye bağlı olarak biraz azaldı. Ayrıca, kırsal ve kentsel alanlar arasındaki eşitsizliğin eşitsizlik üzerindeki etkisi, hane reisinin kazandığı sektörden çok daha fazladır.
Kemal AYDIN	2012	Türkiye'de kişisel gelir dağılımını etkileyen sosyal, ekonomik ve demografik faktörlerin göreceli etkisi incelenmiştir.	Türkiye'nin orta sınıfta henüz istenilen düzeye gelmediğini vurguladı. Türkiye'de %39 civarında olan orta sınıf oranının %55-60'a çıkarılması, düşük gelirli beşte birlik gruplarda ise %45'in %25-30'a indirilmesi gerekmektedir.
Şadan ÇALIŞKAN	2010	Türkiye'nin gelir eşitsizliğini ve yoksulluk durumunu analiz edin ve özellikle Türkiye'nin OECD ülkelerindeki konumunu değerlendirilmesi gerekmektedir.	OECD ülkelerindeki gelir eşitsizliği açısından Türkiye'nin tek başına Meksika'dan daha iyi konumu, gelir eşitsizliğinin 1994'ten beri kısmen iyileşmesine rağmen önemli bir sorun olmaya devam ettiğini göstermektedir.
Coşkun Can AKTAN	2002	Bu çalışma, gelir dağılımını ve makroekonomik politika araçlarının yoksulluk üzerindeki etkisini incelemektedir.	Piyasa ekonomisinin etkin bir şekilde işlemlerini sağlayacak yapısal değişiklikler olmadan, düşük ve gelişmiş vergiler gibi nakit transferine gerek kalmayacaktır. Politikanın kalıcı bir etkisi yoktur.

Yazar	Yıl	Amaç	Sonuç
Gamze ŞERBETÇİ	2015	Bu çalışma, Türkiye'deki gelir dağılımını, gelir dağılım türlerini, onu etkileyen faktörleri, gelir eşitsizliğini ölçme yöntemini, araştırmayı ve gelir dağılımının sonuçlarını incelemektedir.	Güçlü hükümet desteği, kamusal şeffaflık, hesap verebilirlik, iyi yönetim ve yolsuzlukla mücadeleye güçlü bir bağlılık esastır. Çünkü ancak bu şekilde pazarda bir güven ortamı oluşacaktır.

4. BÖLÜM

4. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİ VE YOKSULLUKLA İLGİLİ MÜCADELE VE İYİLEŞTİRME POLİTİKALARI

Dünyanın temel sorunlarından olan ve küresel anlamda gittikçe artış gösteren, gelir dağılımı ve yoksulluk konularının mücadelesi için iki temel yaklaşım ulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi dolaylı mücadele yaklaşımı, diğeri ise doğrudan mücadele yaklaşımıdır. Bu yaklaşımların uygulanması ve benimsenmesinden ülkelerde hatta bölgelerde ekonomik durum ve uygulanan politikalar göz önüne alınmalıdır.

4.1. Dolaylı Mücadele Yaklaşımı

Dolaylı yaklaşımın amacı ülkede gerçekleşen hızlı büyüme sonucunda yoksulların gelir seviyelerini ve hayat standartlarını artırmaktır. Bir ülkede kişi başına düşen GSYİH ile yoksulluk arasında güçlü bir bağlantı vardır ve bu bağlantı ekonomik büyümeyi yoksulluğun çözümü olarak yansıtmaktadır. Hızlı büyüme oranları bireylerin yoksulluğunu yalnızca ekonomik anlamda azaltmayacak aynı zamanda sosyolojik, sağlık, eğitim gibi konularında iyileşme göstermesini sağlayacak ve yoksulluğun azaltılmasına dolaylı katkı sağlayacaktır ve “insani yoksulluk” göstergelerini olumlu yönde etkilemesi olasıdır. (Gündoğan, 2008).

Dolaylı mücadele yaklaşımı 1980 Dünya Kalkınma Raporu'nda benimsenmiştir ve bu rapora göre ekonomik büyümenin kaynakları; doğal kaynaklar, yatırım ve fiziksel sermaye, insan kaynakları ve nüfus olarak kabul edilmektedir. Ekonominin en önemli temel taşı olan fiziksel sermaye birikimidir. Çünkü ülke için gerekli olan değişimler, yenilikler veya yapısal farklılıkların gerçekleştirilebilmesi için fiziksel yatırım şart olarak görülmektedir. Bir ülke bireylerinin başarıları ve gelişmişlikleri büyüme üzerinde ciddi etkiler yaratabilmektedir. Bu nedenle insan kaynakları da ekonominin büyümesinde etkili olan faktörlerden biridir. Araştırmalar, daha yüksek eğitim seviyesine sahip gelişmekte olan ülkelerin daha hızlı büyüdüğünü ve daha yüksek fiziksel yatırım oranlarına sahip olduğunu göstermektedir.

1980 ve 1990 Dünya Kalkınma Raporlarında büyümenin yoksulluk üzerindeki etkisinin büyük olduğu ancak tek başına yeterli olmadığı kabul edilmektedir. Bu nedenle,

2000-2001 Yoksulluk Dünya Kalkınma Raporu, yoksulluk kavramına dahil edilmeyen çeşitli unsurların yeni ve daha geniş bir tanımını ortaya koymuştur. Dolayısıyla yoksulluk sadece gelir açısından değil, eğitim ve sağlığa erişim eksikliği ile de ifade edilmektedir. Yeni raporda kırsal gelişme konusu geniş çapta incelenmiş ve yoksulluğun önlenmesinde kamu kurumlarına, siyasal sorunlara ve büyümeye yer verilmiştir. Bu çerçevede kurumsal altyapının yeterli olmaması halinde piyasaların liberalize edilmesinin olumsuz etkilerine, kırsal kurumların yoksullar için daha aktif rol üstlenmesinin önemine, piyasa reformlarının yoksul kesimler üzerindeki etkisini yeni sosyal koruma önlemleriyle bertaraf etme gereğine işaret edilmiştir (Uzun, 2003:164).

Dolaylı yoksullukla mücadele yaklaşımına yöneltilen temel eleştiri, büyümenin ortaya çıkarmış olduğu yararların yoksul gruplara yeterli hızda ve eşit bir biçimde ulaşmadığı ve yeterli yararın iletilemediği konusunda gerçekleşmektedir. Büyümenin faydalarından yararlanmanın yolları, beklendiği kadar net değildir ve büyümeden kaynaklanan sağlık ve eğitim fırsatları gibi istihdam fırsatları, uzak bölgelerde yaşayan bazı yoksul insanlar için ortaktır (IDS Bulletin, 1996:5).

Ekonomik büyümeye ek olarak, büyümeden elde edilen kârların adil dağılımı, yoksulluğun azaltılması üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla, büyüme öncesinde mevcut üretim faktörlerinin mülkiyetinin eşit olmayan dağılımı, bu eşitsizliklerin yoksulluk üzerindeki olumsuz etkisini sürdürmek ve hatta daha da kötüleştirmek için istenen etkiye sahip olacaktır (Gündoğan, 2008). Bu durumda, büyüme nispeten eşit gelir dağılımına sahip ülkelerde yoksulluğu önemli ölçüde azaltabilir, ancak adaletsiz gelir dağılımına sahip ülkelerde, özellikle hızlı nüfus artışı durumunda, yoksulluk artabilir, artıştan bahsetmeye bile gerek bulunmamaktadır (Şenses, 2002:262).

4.2. Doğrudan Mücadele Yaklaşımı

Doğrudan mücadele yönteminde halk; Vergiler, sosyal güvenlik, sosyal yardım, sağlık ve eğitim politikası gibi temel araçlarla ikincil gelir dağılımına aktif olarak katılır. Kamunun kullanmış olduğu politik araçlar ile beraberinde yine kamunun öncülüğünde olan ve özel olarak belirlenmiş yoksullukla mücadele programları bu yaklaşımın temelinde bulunmaktadır.

Yoksullukla mücadele, istihdamı artırma ve kullanılmış mal ve hizmetleri sübvansetmeye yönelik doğrudan önlemler arasında asgari ücret, sosyal yardım ve yoksullar için kredi programları yer almaktadır (Şenses, 2003:328).

Doğrudan yoksullukla mücadele programlarının etkili ve başarılı olması için üç temel koşulun sağlanmış olması gerekmektedir. Bu koşullardan birincisi, yoksullukla mücadele temel hedef ve gaye olarak görülmesi ve uygulanacak olan politikaların toplumda yaygın destek bulmasıdır. İkinci koşul, uygulanacak olan programların hedef olarak belirlediği yoksul kesimin iyi belirlenmiş olmasıdır. Üçüncü ve son koşul ise uygulamanın şeffaf olması ve her kademedede hızlı karar alabilecek bürokratik kadroların varlığıdır (Şenses, 2002:240).

Bu yaklaşım kapsamındaki diğer çözümler için öneriler şunları içerir; Ücretsiz eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetleri sunarken, negatif gelir vergilerine ve ön vergi oranlarına bağlı kalmak, servet vergilerini vurgulamak, asgari ücreti vergilerden düşmek ve ücretlilere gelir vergisi uygulamasından ayrılma ilkesine dayalı özel menfaatler sağlamaktır. Buna ek olarak, kamu yatırımlarının bölgeler arası dengesizlikleri azaltması, istihdam harcamalarını artırması, tarım sektörünü sübvansetmesi, destek satın alması, zanaatkârlar ve sanatkârlar için teşvikler sağlaması ve işsizlik sigortası yaratması gerekiyor. Yoksullara doğrudan mali yardım sağlamak, iş bulamayanlar için açık bilgi ve beceri kursları, arazi reformu ve yoksullar için arazi dağıtımları gerçekleştirilmektedir (Aktan, 2002a, s.4-5).

Dünyanın en hızlı büyüyen ekonomileri arasında yer alan Türkiye, yoksullukla mücadelede büyümenin yanında doğrudan mücadele yöntemlerini de benimsemiş, Sağlık Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM), Belediyeler ve Özel Kuruluşlar gibi kurum ve kuruluşları ile yoksullukla mücadelede etmektedir (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011, s.73).

Yoksullukla mücadelede başarılı ve etkili olabilmek için dolaylı ve doğrudan yaklaşımın bir arada kullanılması gerekliliği kaçınılmazdır. Her iki yaklaşımda yoksulluğa faydalı mücadelecidir bu nedenle birbirlerine alternatif değil tamamlayıcı rol oynamaktadırlar. Diğer bir deyişle, bir yandan ekonomik büyüme ve yüksek gelirli istihdam olanakları genişletilebilir, diğer yandan yoksullara yönelik politika ve programlarla

doğrudan yoksullukla etkili bir mücadele sağlanabilir. Bu sektörde sürdürülebilir ve sürdürülebilir başarı elde etmek, iki yaklaşımın birleşimine bağlıdır.

4.3. Dünya’da Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Yoksullukla İlgili Mücadele ve İyileştirme Politikaları

Yoksulluk ile mücadele sadece yoksul ülkelerin değil gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin de gündemlerinde olan bir konudur. Amaçlarından biri yoksullukla mücadele olan Birleşmiş Milletler (BM), yoksulluğun nerede olduğuna bakılmaksızın her ülkenin bu sorunun çözümü için katkı sağlaması gerektiğini belirtmektedir. Özellikle yoksul ülkelerdeki insanların talepleri diğer ülkeler için güvenlik riskine dönüşmesi bu meseleyi tüm ülkelerin ortak sorunu haline getirmektedir. Ayrıca yoksulluk sorunun çözümü tüm dünya ülkelerinin katılımı ile mümkün olacaktır (Dama, 2017, s.1).

Dünyanın refah seviyesi son 50 yıldır sürekli artış sağlarken, büyümeden elde edilen gelirin toplumlararası adaletsiz paylaşımı sonucu yoksulluk sorunu çözülememektedir. Aynı şekilde bir toplum içinde adaletsiz gelir dağılımının yüksek olması sonucu, ortaya çıkan kar üst tabakalar arasında paylaşılmakta ve yoksulluğu artırmaktadır. 2017 yılı verilerine göre dünyadaki en zengin 42 kişinin serveti dünya nüfusunun yarısı yani 3,6 milyar insanın servetine eşittir. En zengin 10 ülkenin gelir ise en fakir 10 ülkenin gelirinin 77 katıdır. Bu istatistikler dünyadaki adil gelir dağılımının ve yoksulluğun boyutunu acı bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu durumda dünyada aç ve yoksul insanların varlığı gıda, ilaç vb. kaynakların eksikliği değil mevcut zenginliğin adil bir şekilde dağıtılmamasıdır (Emin, 2018, s.1-6).

4.3.1. Dünya Bankasının Uygulamış Olduğu Mücadele Politikaları

Uluslararası alanda Dünya Bankası, yoksulluğun ortadan kaldırılması ile çalışmalar yürüten ve yoksullukla mücadele programları konusuna ağırlık veren bir uluslararası kurumdur (Uzun, 2003:84). Dünya Bankası, yoksulluk sorununun iyileştirilebilmesi adına; ülkelerin Dünya Bankası’na olan borçlarını düzenleme, çevreyi koruma, ekonomik büyüme, gerçekleşen ekonomik büyümenin yoksul kesimlere faydalı olabilmesi gibi konularda çalışmalarda bulunmaktadır (Açıkgöz ve Karagül, 2014:202).

Uluslararası Para Sisteminin esaslarının ortaya konulması amacıyla Bretton Woods anlaşması kapsamında 1944 yılında kurulmuş olup IMF ve DB, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin vazgeçilmez finansman kaynağı olduğu belirtilmektedir. Dünya Bankası,

Ülkelerin II. Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden yapılanmalarına ve gelişmelerine yardımcı olacak kaynakları sağlamaktan sorumludur. DB'nin amacı, savaştan zarar gören ülkelerin mali kapasitesini ve gelişmekte olan ülkelere uzun vadeli (35-50 yıl) kredileri iyileştirmektir. Ayrıca çeşitli proje ve programlar kapsamında kredi vererek yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması hedefi olarak kabul edilmiştir. IMF ise ödemeler dengesindeki ülkelerin açıklarının finanse edilmesinden sorumludur. Bu nedenle, bu iki kuruluş gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler için önemli olmaya devam etmektedir (ztrk, 2006:36-37).

DB'nin, 1990 yılında yoksullukla mücadele amacıyla oluşturduğu ve yayınladığı raporu aşağıdaki gibi inceleyebiliriz (Uzun, 2003:161-162):

1. Ekonomik Büyüme: Ülkelerin yoksulluğu azaltmak adına uygulamaları gereken ilk stratejinin emek yoğun bir sanayi sektörünü ve tarımsal kalkınmanın yükselmesi gerektiğini vurgulamaktadır. DB'na göre ekonomik büyüme olmadan yoksulluğun ortadan kaldırılması imkansızdır. Dünya Bankası'nın hedeflenen tarımsal kalkınması, ülke nüfusunun çoğunluğunun tarımla uğraştığı ülkelerde geçerlidir, ancak Bankanın yoksulluğu azaltmaya yönelik neo-liberal politikaları, bunların uygunsuz olduğuna dair ciddi kanıtlar olarak görülmektedir.

2. İnsana Yatırım Yapmak: Ülkelerin gerçekleştirmiş olduğu büyümelerin olumlu etkilerini kullanarak; kadın eğitimi, sağlık, aile planlaması gibi konulara ağırlık verilmesi gerekmektedir.

3. Ekonomik Denge: Bankanın 1980'lerden bu yana yaptığı ekonomik reformlar ve makroekonomik denge politikaları yoksullar üzerinde olumsuz bir etki yaptı. Bu olumsuz etkilerin giderilmesi için kamu harcamalarından birincil sosyal hizmetlere daha fazla pay ayrılması, bu bölgelerde güvenlik ağlarının kurulması ve yoksullara yönelik sosyal hizmetlerin etkinliğinin artırılması için onlemler alınmaktadır.

4. Katılım ve evre: Yoksulluğun azaltılması için direkt olarak yoksul kesimin katılım sağlayacağı projeler belirlemek, çevrenin korunması ve sivil toplum kuruluşlarının etkinliğinin artırılması amaçlanmıştır.

5. Dünya Bankası Borçları: Banka, sosyal sektörlerin geliştirilmesi, alt yapı hizmetlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi, beşerî kaynakların geliştirilmesi için ülkelere

borç verme işlemi gerçekleştirmektedir çünkü DB yoksulluğun azaltılmasını borç verme yöntemi ile giderebileceğini düşünmektedir.

En temel amaçlarından bir tanesi yoksulluğun ortadan kaldırılması olan Dünya Bankası konu ile ilgili birçok çalışma yapmış ancak nihai sonuca ulaşamamıştır. Bu konuyla alakalı önemli çalışmalara imza atan iktisatçı William Easterly, gelişmekte ve az gelişmiş bölgelerde yüksek nüfus artışının çok önemli bir sorun olduğunu belirtmektedir. Hızla artan nüfusun kontrol altına alınabilmesi adına doğum kontrolünün ekonomik kalkınma ile olabileceğine dikkat çekmektedir. Yoksulluğun önlenmesi için iki ana değerlendirmenin yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. İlki eğitim ve insanların gelir olanaklarının iyileştirilmesi, ikincisi ise, Dünya Bankasının geliştirmekte olan ülkelere sağladığı finansmanın, ülkelerin yoksulluk seviyelerini düşürmekten ziyade ekonomik krizler ve makroekonomik istikrar sağlamayı amaçladığı görülmektedir. Örneğin WB, 1990'larda ekonomileri geçişte olan 24 ülke bulunduğunu, Batılı iktisatçıların ise yapısal dengeye 143 kredi verileceğini, bunun da büyük üretim kayıplarına ve yoksulluğun artmasına neden olduğunu belirtti (Öztürk, 2006: 38). Dünya Bankası, geliştirmekte olan ülkelere yapılan yardım ve borcun, yoksullukla mücadele değil, borç krizini aşarak makroekonomik istikrarı sağlamayı amaçladığını söylüyor. Örneğin, WB'nin 1990'larda geçiş halindeki 24 ülkesi varken Batılı iktisatçılar 143'ün yapısal denge için ödünç aldığını ileri sürdüler, bu da büyük üretim kayıplarına ve artan yoksulluğa neden olmuştur (Öztürk, 2006:38).

4.3.2. Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD) 'nin Uygulamış Olduğu Mücadele Politikaları

OECD ülkeleri arasında geliri düşük sınıflar ile geliri yüksek olan sınıflar arasındaki fark oldukça fazla olduğu için gelir eşitsizliği veya yoksulluk politikalarının uygulanması kaygı uyandırmaktadır. Bu gelir farkı büyüme hızının etkilenmesine sebep olan en önemli faktörlerden biridir. Bu bulgular ışığında yoksullukla mücadelede düşük gelirli grupları problemin ana temasına koymak önem arz etmektedir.

İlgili çalışmalar gösteriyor ki son otuz yılı kapsayan araştırmalarda (1980'den günümüze) OECD bölgelerinde yaşam süren iki zıt kutup, diğer bir deyişle zengin/yoksul toplumlar olarak gösterilen tarafların aralarındaki gelir dağılımı farklılığı büyük oranda büyümüş ve genişlemiştir. Rakamlar gösteriyor ki 1980 yılında OECD ülkelerinde yoksul/zengin markajı arasındaki fark %7,1 olarak hesaplanırken günümüze doğru

gelindikçe söz konusu fark %9,5'lere kadar gelmiştir. Gelir dağılımını ölçmede en yaygın kullanım alanına sahip gini katsayısı hesaplarına göre ise 1980 yılında bu katsayı 0.29 iken 2011 ila 2012 yıllarında 0.32 gibi bir artış göstermiştir. Tüm bu veriler gösteriyor ki OECD ülkeleri; ABD, Kanada, Belçika, Türkiye, Fransa, İzlanda, Norveç, Almanya, Lüksemburg, Hollanda, İtalya, İngiltere, Danimarka, Yunanistan, Avusturya, İrlanda, İsviçre, Portekiz, İsveç, İspanya üzerinde gelir dağılımındaki adaletsizlik makası giderek açılmaktadır. Uygulanan politikaların durumu iyileştirmediği aksine farkı açtığını söylemek de yanlış olmaz. Sayıları 20'yi bulan OECD ülkelerinde birtakım kaygılara neden olan bu durumun en belirgin sonucu orta sınıfı ortadan kaldırmasıdır. Orta gelir grubunun ortadan kaldırılması özellikle büyüme hızını olumsuz etkilemektedir. Gelir dağılımında adaleti sağlamak için John Rawls'ın adalet teorilerinden de yola çıkarak toplumdaki en yoksul olanlar üzerinden bir iyileştirme sağlanmalıdır. (OECD, 2014:1-2).

OECD ülkelerinde görülmekte olan gelir eşitsizlikleri teknolojik değişim ve küreselleşme yöntemleriyle dengelenmeye çalışılmaktadır. OECD ülkelerinde uygulanması gereken temel politikalar ise aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (OECD, 2012:182-184):

1. Eğitim politikaları güçlendirilerek eğitim yardımlarına her bireyin erişebilmesi sağlanmalıdır.

2. İşgücü piyasa politikaları tasarlanırken yüksek asgari ücretin emek gelirlerini azalttığı göz ardı edilmemelidir. Sendikaları güçlendirerek iş koruma politikaları artırılarak alt gelir grubu için ücret dağılımını düzenleyici sözleşmeler yapılmalıdır ve böylece istihdam oranı iyileştirilmelidir.

3. İstihdamı artırmak için, ürün piyasası düzenlemelerini formüle etmek ve rekabeti durdurmak gerekmektedir. Bu şekilde işgücü geliri eşitsizliğinin azaltılması sağlanabilmektedir.

4. Göçmenlerin ülkelere uyum sağlaması, ayrımcılığa maruz kalamamaları ve bunlarla mücadele edilmesi eşitsizliği azaltan temel politikalar arasındadır.

5. Genel gelir eşitsizliğini düşürmek adına vergi ve transfer sistemleri önemi yer edinmiştir. OECD ülkelerinin genelinde eşitsizliğin azaltılmasında dörtte üç oranında bir etkiye sahip olan transferler yer almaktadır. Nakit para akışının transferlerinde boyut ve yeniden dağılım arasında geniş bir makas söz konusudur. Örnek olarak Avusturalya ve

İngiltere de nakit transferi boyutu küçük fakat ihtiyacı olanları hedef almaktadır. İnsan hayatı süresince gelirin yeniden dağılımı ve kademeli artışı düşük oranlarla seyretmektedir.

6. Tüketim vergileri, emlak vergileri gibi dolaylı vergiler, tersine artan oranlı iken gelir vergileri ilerici vergilerdir. Fakat kademeli artış ağırlıklı olarak yüksek gelirli grupların lehine olmaktadır. Bunun önüne geçebilmek için örneğin anaparada, ikincil konutlarda, hisse opsiyonlarında ve faiz satışından elde edilen sermaye kazançlarında hakkaniyeti sağlamak amacıyla marjinal emek gelir vergi oranları arttırılacağı gibi üst gelirli için vergiden kaçınma araçları da azaltılabilmektedir.

7. Pek çok politika, gelir eşitsizliğinde bir azalma ve kişi başına düşen GSYİH'de bir artış gerektirir. Örneğin, bir toplu sözleşmenin idari olarak genişletilmesi, çalışan gelirin dağılımını azaltabilir. Bununla birlikte, bazı işverenler için çok yüksek düzeyde işgücü maliyeti belirlemek rekabeti, üretkenliği ve istihdamı olumsuz etkileyebilir. Yatırım teşvikleri çekmek ve geliştirmek istiyorsanız, düşük gelirli, hedefli nakit transferleri ile süreci hızlandırmanız gerekir.

Kurumsal ve küresel iş birliğinin geliştirilmesinin, gelir eşitsizliği ve yoksullukla mücadelede başarının anahtarı olduğunu vurguladı. Aksi takdirde borç unsurları ve yardımlarla başarılı olmak imkânsız görünmektedir. Uluslararası ticaret, yatırımlar ya da finansal akımlardan ziyade sosyal, kültürel ya da siyasal anlaşmaların geliştirilmesi gerekmektedir. Mücadele de başarının sağlanması için gelişmiş ülkelerin ve uluslararası kuruluşların, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere yardım ve borçları aktif bir şekilde gerçekleştirmesi, bilgi ve teknik destek sağlaması gerekmektedir. Yolsuzluğun finanse edildiği ülkelere yeni yardım ve kaynaklar tahsis edilmemelidir. Aksi takdirde borç verimsiz harcanacak ve toplam borç yükü ve faiz oranı yükü artacaktır. Bu durum yoksulluğun derinleşmesine katkıda bulunuyor. Bu nedenle borcun yardım alması gereken ülkelere aktarılması gerekmektedir (Uzun, 2003:170).

4.3.3. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)'nin Uygulamış olduğu Mücadele Politikaları

İnsani kalkınmayı amaç edinen UNDP'in insani faktörleri yeniden ortaya atmasının başlangıç dönemi 1990 yılına rastlamaktadır. Bilindiği üzere bu veriler ışında İGR (İnsani Gelişme Raporu) hazırlanmıştır. İGR (İnsani Gelişme Raporu), bölgesel ve küresel olarak insani gelişim olgusu üzerine birtakım değerlendirmelerde bulunulmasında temel

oluşturmuştur. Bu da gösteriyor ki UNDP gelişme endeksini İYE-1 ve İYE-2 olarak ifade etmektedir. Daha detaylı bir anlatımla ise söz konusu endeksin birincisinin verilerine göre (İYE-1), toplamda beş tane oranı ele alarak; ki bahsi geçen oranlar, yetişkin okur-yazarlık oranı, beş yaşının altındaki çocuklar arasında kilosunu normalin altında olan çocukların oranını, bireylerin kırk yaş ve üzeri yaşam sürme yüzdesini, temiz veya kaliteli olarak ifade edilebilecek su kaynaklarına ulaşım imkânı oranı ve son olarak ekonomik anlamdaki yoksulluk oranını açıklanmaktadır. İnsani Yoksulluk Endeksinin ikincisi (İYE-2) ise birinci endeksin daha işlevsel nitelikleri arayan şeklidir. Örneğin ilk endekste yaşam süresi kırk ve üzeri olarak ölçülürken ikinci endeks bu yaşı altmış olarak ölçmektedir. Ele alınan okur-yazarlık oranı ise ‘işlevsel okur-yazarlık’ şeklinde aranan bir nitelik maddesi olmuştur. Son olarak ikinci endeksin ele aldığı oran ve uzun dönem işsizliği ve yoksulluk sınırının altında kalanların oranıdır. (Tireli, 2009:102-106).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), uluslararası şirketler, ülkeler, sivil toplum kuruluşları ile birlikte ülkelerin kendi sorunlarına uygun politikalar ve kalkınma programları oluşturmalarına katkıda bulunmaktadır. UNDP, iyi yönetim, yoksulluğun azaltılması, doğal afetler, sağlık, AIDS, sıtma ve tüberküloz, eğitim, cinsiyet eşitliği ve sürdürülebilir çevresel kalkınma konularında BM Milenyum Zirvesi'nde kabul edilen Binyıl Kalkınma Hedefleri çerçevesinde belirli çalışmalar gerçekleştirmektedir. UNDP hâlihazırda 166 ülkede faaliyet göstermektedir.

UNDP'nin bildirisine göre küresel ilerleme gerçekleşmiş olmasına rağmen dünyada aşırı yoksulluk yaşayan milyarlarca insan bulunmaktadır ve hala insani ihtiyaçlara ulaşılamamaktadır. Bu nedenle UNDP, yoksulluğu azaltmada kapsamlı hedef ve politika çabaları içerisine girmektedir. Buna göre (UNDP,2013:1-2):

- “UNDP, Milenyum gelişme amaçları ile yoksulluğu azaltmak için gelişmekte olan ülkelerin yavaş ilerleme performansını çözümlenmektedir. Örneğin; Moldova’da HIV (Human Immunodeficiency Virus) ve tüberküloz sorunlarını açığa çıkararak hükümet desteği ile çözümlenmektedir. Verilebilecek diğer bir örnek ise UNDP, Kamboçya’da ekonomik güçlenme eğitim programları, girişimcilik ve cinsiyet kaynaştırma gibi etkinlikler ile yoksulluğu azaltmayı amaçlamaktadır.”
- “UNDP; kapasite planlama, bütçe ve yoksul yanlısı politika uygulamaları ile il yönetimi ve kırsal kalkınmayı sağlamak amacıyla en yoksul bölgelerden biri olan Karadağ için hükümete yardımcı olmaktadır.”

- “UNDP, engelli haklarının teşviki kapsamında 2,9 milyon ABD\$ ile engelli bireylerin haklarını tanıtmak amacıyla BM ile ortaklık kurulması desteklenmektedir. Örneğin; Kosta Riko’da engellilere istihdam veya girişimcilik yoluyla yeterli bir gelir elde etmesi yönündeki engellerin kaldırılması desteklenmektedir.”
- “UNDP, küreselleşme yönünde yapılan teşvikler ile Burkino Faso, Kamboçya ve Zambiya gibi az gelişmiş ülkeleri ticarete entegre etme amacı gütmekte ve bununla ilgili teknik yardım programı hazırlamaktadır. Bu program ile, Birleşik Arap Emirlikleri, Güney Sudan, Chad, Lesotho, Sao Tome ve Principe gibi ülkelerin, ticaret faaliyetleri geliştirilmeye çalışılmaktadır.”
- “UNDP tarafından insani kalkınmanın sürdürülebilmesi için kaynak yönetiminin güçlendirilmektedir. UNDP, düzensiz kentsel yerleşime sahip olan Kenya, Tanzania, Alt-Sahra Afrika ve Uganda gibi az gelişmiş ülkelerde su kaynaklarını sağlamak, yönetim sistemlerini geliştirmek için çalışmalar yapmaktadır.”
- “UNDP, Finansman kaynaklarının geliştirilmesini sağlamaktadır. İklim finansmanı adı altında, finansman kaynaklarına erişim ve etkili iletişim için Jamaica kapasiteli yeni bir iklim değişikliği bölümü kurmak için destek sağlamaktadır. Bu bilgi unsuru ile ürünlerin geliştirilmesi ve mali kaynakların yasa dışı çıkışlarının engellenmesi amaçlanmaktadır.”
- “UNDP, istihdamın sağlanabilmesi için tarımsal kalkınmanın teşvik edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Örneğin, Bolivya’da kadın eğitime önem verilerek 4000’den fazla kadın ile toplum temelli işletmeler açılmaktadır. UNDP, işgal altında olan Filistin topraklarında ise yoksun aileleri ekonomik olarak güçlendirmek için küçük ölçekli girişimcilik faaliyetleri ile 66.000 aileyi yoksulluktan kurtarmaktadır. Hindistan’da ise UNDP ve IKEA Vakfı’nın ortak projesi ile mali okuma-yazma ve işletme yönetimine yönelik eğitim sayesinde 12.000 finansal okur-yazar kadın ve 4.000 girişimci ile güçlü bir kadro oluşturulmaktadır.”

UNDP’nin gelişme ve yoksullukla mücadele kapsamında Milenyum Gelişme Amaçları Birleşmiş Milletler Eylül 2000 Zirvesinde 189 ülke ve 147 devlet ya da hükümet başkanları tarafından imzalanan Milenyum deklarasyonundaki eylem ve hedeflerden çıkarılmıştır. Milenyum Gelişme Amaçları UNDP’nin gelişme ve yoksullukla mücadele stratejisi hakkında ipuçları vermektedir. 2015 yılına kadar ulaşılması hedeflenen sekiz amacı ve on sekiz ölçülebilir hedefi içermektedir (UNDP, 2006a).

Tablo 4.1. Milenyum Gelişme Amaçları ve Hedefleri

Amaç 1: Aşırı yoksulluk ve açlığı yok etmek.
Hedef 1: Günlük 1 doların altında olan nüfusun oranını yarı yarıya azaltmak.
Hedef 2: Açlık çeken insanların sayısını yarı yarıya azaltmak.
Amaç 2: Evrensel ilkokul eğitimi sağlamak.
Hedef 3: Bütün erkek ve kız çocuklarının ilkokulu tam olarak bitirebilmesini sağlamak.
Amaç 3: Cinsiyet eşitliğini teşvik et ve kadınları güçlendirmek.
Hedef 4: Tercihen 2005 yılı itibari ile ilk ve orta düzeyde, 2015 yılı itibari ile tüm seviyelerde cinsiyet farklılığını gidermek.
Amaç 4: Çocuk ölümlerini azaltmak.
Hedef 5: Beş yaş altı çocuklarda ölüm oranını üçte iki oranında azaltmak.
Amaç 5: Anne sağlığını iyileştirmek.
Hedef 6: Anne ölümlerini % 75 oranında azaltmak.
Amaç 6: HIV/AIDS, Malaria ve diğer hastalıklarla mücadele etmek.
Hedef 7: HIV-AIDS'in yayılmasını durdurmak ve geriletmek.
Hedef 8: Malaria ve diğer önemli hastalıkların yayılmasını durdur ve geriletmek.
Amaç 7: Çevresel sürdürülebilirliği garanti etmek.
Hedef 9: Sürdürülebilir kalkınma ilkelerini ülke politika ve programlarına entegre etmek ve çevresel kaynakların kaybını geriye çevirmek.
Hedef 10: Güvenli içilebilir su kaynaklarına ulaşamayan insanların sayısını yarı yarıya azaltmak.
Hedef 11: 2020 yılı itibari ile en az 100 milyon gecekondulu yaşayanlarının hayatlarında önemli iyileştirmeler yapmak.
Amaç 8: Büyüme için küresel ortaklık geliştirmek.
Hedef 12: Ulusal ve uluslararası düzeyde iyi yönetim, gelişme ve yoksullukla mücadeleyi taahhüt eden açık, kurallı, tahmin edilebilir ve ayırım yapmayan bir ticari ve mali sistem geliştirmek.
Hedef 13: En az gelişmiş ve yoksullukla mücadele eden ülkelere yönelik tarife ve kotalarda avantaj sağlamak, yardımı artırmak vb. politikalar geliştirmek.
Hedef 14: Denize çıkışı olmayan ve gelişmekte olan ada devletlerinin ihtiyaçlarını gözetlemek.
Hedef 15: Gelişmekte olan ülkelerin borçlanma sorunları ile detaylı olarak ilgilen ve borçların sürdürülebilirliğini sağlamak.
Hedef 16: Gelişmekte olan ülkelerin işbirliği ile gençler için iyi ve üretici iş stratejiler geliştire ve uygulamak.
Hedef 17: İlaç firmalarının yardımıyla gelişmekte olan ülkelere uygun ilaçların ulaşımını sağlamak
Hedef 18: Özel sektörün işbirliği ile özellikle bilgi ve iletişim teknolojileri başta olmak üzere yeni teknolojilerin imkânlarını sağlamak

Kaynak <https://www.undp.org>, UNDP, UNDP Faaliyet Raporu 2006. Erişim Tarihi: 08.04.2021

4.4. Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Yoksullukla İlgili Mücadele ve İyileştirme Politikaları

Günümüzde yoksulluk, kalıcı yoksulluk, tüketim alışkanlıklarının değişmesi gibi yeni kavramlar ortaya çıkarmış ve küresel bir sorun haline gelmiştir. Klasik yoksulluğu önleme çözümleri başarı elde edememiştir. 1980'den önce, hükümet yoksulluk sorununu sosyal refah uygulamasında çözmeye çalıştı, ancak 1980'den sonra devlet refah devletini kaldırmaya çalışmıştır (Aktel vd. 2007:18).

1980'li yıllardan önce Türkiye'deki sosyal yardım sistemi yaşlı, engelliler ve yetimlere yönelik bir algıya sahipti, yani sadece bu grup yoksul olarak değerlendiriliyordu. Yoksulluk, bir gelir eşitsizliği geleneği değil, bir tesadüf olarak görülmektedir. Dolayısıyla yoksullukla mücadele programı da arızı koşulları ortadan kaldırmaya yönelikti (Dansuk, 2003:242).

Türkiye’de 1980’li yıllar değişim rüzgarlarının estiği dönemdir. Değişim süreciyle birlikte ekonomi yeniden şekillenmiş, ithal ikameci politikadan ihracata dayalı büyüme modeline geçilmiştir. Dünyadaki neo-liberal dalgalar Türkiye’yi de etkilemiş, küreselleşmenin etkileriyle gelir dağılımı bozulmuş, en fakirle en zengin kesim arasındaki fark artmıştır. Ayrıca köy nüfusu azalmış kente göç başlamıştır. Ancak şehirlere göçün fazla olması işsizlik sorununu ortaya çıkarmış ve yoksulluğu tetiklemiştir. Bunlara ek olarak yaşanan krizler olumsuz gidişatı etkilemiştir. Yaşanan bu gelişmeler sosyal yardım konusunu ön plana çıkarmıştır. Zamanla geliştirilen Yeşil Kart Uygulaması, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu gibi uygulamalar yoksullukla mücadele de etkinliği arttırmıştır. (Karagöl ve Dama, 2015, s.15-16; Türk ve Ünlü, 2016, s.98)

Türkiye Cumhuriyeti’nde 1980 öncesinde elde edilen büyümede herhangi bir alt yapı olmamasıyla birlikte 1980 dönemi sonrasında gerekli alt yapının ve kurumların oluşturulması büyümeyi daha sağlıklı hale getirmiştir. 1930'lardan itibaren kademeli olarak kapanan Türkiye ekonomisi, piyasa ve özel sektörün yerini alabilecek bir açık ekonomi getirmiştir. Sonuç olarak değişimi olumsuz etkileyen sosyal ve küresel ekonomilere ayak uyduramayan Türkiye ekonomik bir krizle karşı karşıya. Bu durumda istikrar zordur ve yüksek büyüme çabaları ülkenin makroekonomik dengesini altüst eder. Büyüme çabalarındaki en büyük sorun, gelirin eşitsiz dağılımıdır (Selim vd. 2014:39). Yoksulluğun azaltılabilmesi için temel koşullardan bir tanesi bireyler arası gelir dağılımı eşitliğinin

sağlanabilmesidir. Bu bölümde Türkiye'nin de bu koşulu sağlamak adına uygulamış olduğu politikalar ve yöntemler incelenecektir.

4.4.1. Maliye Politikası

Türkiye ekonomisinde kamu kuruluşlarının temel amacı toplumun faydalanabileceği ortak hizmetler oluşturmak ve gelir dağılımında adaleti sağlamaktır (Yükseler ve Türkan, 2008:150). Maliye politikasının en önemli araçları arasında vergi politikaları, kamu giderleri ve borçlanma politikaları yer almaktadır, bu politikalar ise bireylerin refah seviyelerini artırmayı amaçlamaktadır. Marjinal fayda yaklaşımı kapsamında, yoksul bireylerin gelirlerinde meydana gelecek artışlar zengin olan bireylerin gelirlerinde meydana gelen ilave artışlardan daha fazla fayda sağladığından gelirin, yüksek gelirli gruptan düşük gelirli grubun lehine olacak şekilde yeniden dağılımı (ikincil dağılım) maliye politikalarının görev alanı dâhilinde bulunmaktadır. Bu şekilde sağlanmaya çalışılan adil gelir dağılımı sayesinde sosyal refah kaçınılmaz bir sonuç olmaktadır (Aktan ve Vural, 2002:5).

Vergi ve kamu harcamaları gelir dağılımının bireyler arasında adaletli olmasının yanında olumsuz durumları da ortaya çıkarabilmesi mümkündür. Bu olumsuz durumları şu şekilde inceleyebiliriz (DPT, 2001:74):

- Vergi politikaları sonucunda dolaylı vergilerin göstermiş olduğu artış düşük gelirli kesim için olumsuz bir durum oluşturmaktadır.
- Asgari ücret ile çalışan kesimin vergilendirme oranı yüksek olduğundan emek aleyhinde bir sonuç doğurması olasıdır.
- Kamu kesiminde oluşan açıklar borçlanma ihtiyacını doğuracaktır. Kamu kesiminin piyasadan borçlanmasıyla özel kesimin yatırımlarından dolayı istihdam oranı artışı yavaşlayacak, emek dışı gelirler artacak ve reel faizlerin yükseleceği vurgulanmaktadır. Böylece kamu borçlanma politikasının, ücretliler aleyhinde sonuçlar doğuracağına dikkat çekilmektedir.

Adil bir dağıtım sistemine geçmek istiyorsak, maliye politikası ekonominin düzenine, ekonomik gelişmenin yönüne ve mevcut değer değerlendirmesine bağlı olarak farklı olmalıdır (Türk, 1989:18). Bu alandaki maliye politikasının amaçlarından biri de bireylerin yaşam standartlarının iyileştirilmesidir. Bu amaçla veraset vergisinin geçici bir vergiye dönüştürülmesi, bu verginin istisna ve muafiyet düzeyini yüksek tutmamak, maliyet

vergisini sınıflandırmak, bu vergileri aşamalı olarak yapılandırmak ve böylelikle aralarındaki eşitsizlikleri ortadan kaldırmak mümkündür (Türk, 1989:21).

Vergilendirirken, yüksek gelir vergilerine ve düşük gelirli kamu hizmetlerine odaklanmak, gelir dağılımındaki boşluğu azaltacaktır. Benzer şekilde, bütçe harcamaları ve transfer maliyetleri, düşük gelirli ve işsizlere gelir sağlıyorsa, bu gelir dağılımı açığını azaltacaktır. Sermaye harcamalarının daha az gelişmiş bölgelere aktarılması, bölgesel gelir dağılımını etkilemez. Bu yatırımlar aynı zamanda faktör istihdamını artırarak faktör gelirini de etkilemektedir. Savunma ve adalet gibi maliyetlerle ölçülemeyen bölünmez faydaların yeniden dağılımını ölçmek imkansızdır. Bu tür hizmetler bir bütün olarak topluma sunulduğundan, gelir dağılımı üzerindeki etkisi tarafsızdır. Transfer ücretinde herhangi bir hüküm bulunmadan ödeme yapılır. Sosyal güvenlik ödemeleri, emekli aylıkları, dullar, yetimler, engellilik ve işsizlik sigortası ödemeleri, gelir eşitsizliğini azaltmaya yönelik araçlardır (Tuncer, 1971:59-61). Eşitsizliklerin azalması ile birlikte yoksulluk oranlarının var olan düzeyden daha aşağıya çekilmesi maliye politikasının sonuçlarından olacaktır.

4.4.2. Para Politikası

Para politikası, ülke merkez bankalarının izlediği ve istihdam artışı, ekonomik büyüme ve fiyat istikrarı gibi hedeflere ulaşmak için para maliyetini etkileme kararını temsil eden politikadır. Son yıllarda, para politikasının ana odağı düşük ve istikrarlı enflasyon olmuştur. Fiyat istikrarının hiçbir etkisi olmadan sağlanması en önemli koşullardan biridir, çünkü bu durumun sağlanması, ülkenin ekonomik kalkınma ve gelir dağılımı açısından diğer ülkelere göre daha iyi durumda olduğunu göstermektedir. Bu duruma en iyi çözüm, para politikasını başarılı ve bağımsız bir şekilde uygulayan Batı ülkelerinin ekonomisidir. Bu durum, sağlıklı bir gelir dağılımının sağlanmasında önemli faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir (Özcan, 2006:4-5).

Türkiye'yi ele almamız gerekirse, konvertibl bir para birimi olan Türk Lirasının değerlemesini günümüz adıyla Hazine ve Maliye Bakanlığının yapması, Kara Perşembe olarak da bilinen 1929 ekonomik bunalımına kadar dayanmaktadır. Ancak dönem itibariyle yanlış uygulanan politikalar sebebiyle sonuçların ekonomik olarak olumsuz olduğu gözlemlenmiştir. 1940 itibariyle sürece genç istihdamın eklenmesi ve özellikle o zaman Türkiye için lokomotif sektör olan tarımda insan gücüne olan ihtiyacın azalması gözlemlenmiştir. 1950 yıllarında ise dış ticarete ithalat teşvikleri olmuş ihracat ise ikinci

plana atılmıştır. 1952 yılında Türkiye'nin NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) katılımı söz konusu olduğu için süreç yön değiştirip NATO ile sıkı iş birlikleri kurarak Sovyetler Birliğinin olumsuz tehditlerine karşı emin adımlarla kendisini savunduğunu söyleyebiliriz. Olumlu gelişmeler gibi görünse de tüm bu yaşananlar ithalata verilen önemden kaynaklı olarak, Türkiye'nin döviz borçlarının çığ gibi büyümesine ve azalan ihracat ile birlikte büyüten dış ticaret açıklarının gözle görülür bir şekilde artmasına neden olmuştur. Günümüzde de bu açık katlanarak artmaktadır. Yapılan devalüasyonlarla birlikte Türk Lirasının değerinin artırılması ve buna paralel olarak döviz değerinin düşmesi ihracatın toparlanmasını olumsuz etkilemektedir. 1975li yıllara gelindiğinde ise görülüyor ki Döviz Çevrilebilir Mevduat haddi oldukça genişlediği için ülke ekonomisi açısından bir karmaşayı temsil ederken, Türkiye'nin 1975 ila 1977 yıllarında başarısız para politikalarına örnek olarak; yapılan mal karşılığı ithalat, kabul kredisinin ithalat endeksli olması, Tahtakale döviz piyasası ile yabancı dövizlerin alım-satımının hazinenin tekeline verilmesi söylenebilir.

Para politikası, kısa ve uzun vadede gelir dağılımı ve yoksulluk sorunları üzerinde bazı sınırlı etkilere sahiptir. Bu etkiler işsizlik, enflasyon ve milli gelir olarak görülmektedir. Bu etkilerin herhangi bir tanesinde ortaya çıkacak olan bir değişiklik yoksulluk ve gelir dağılımını yüksek derecede etkileyecektir. Para politikası ve genişletici para politikası nedeniyle yoksulların durumunu aşağıdaki üç faktörün etkilediği söylenebilir (Aktan ve Vural, 2002:1-2):

- Konjonktürel bir değişim sonrasında milli gelirdeki bir değişiklik yoksul bireylerin gelirinin de değişimine yol açacaktır. Bu nedenle uygulanacak olan genişletici bir para politikası kısa vadede ortalama geliri artıracığından dolayı yoksul kesiminde yararına olacaktır.
- Genişletici para politikasının uygulanması ile beraber işgücünde ve reel ücretlerde artış görülürken işsizlikte azalma meydana gelecektir. Dolayısıyla düşük düzeyde işgücüne sahip bireyler için olumlu durumlar ortaya çıkacaktır.
- Genişlemeci para politikasından kaynaklanan olumsuz etkiler. Bu etki bir enflasyon meselesidir. Bu, 1970'lerde sanayileşmiş ülkelerde reel refahtaki düşüşün en büyük nedeninin enflasyon olduğunu göstermektedir.

Genişletici para politikası kısa vadede uygulandığı takdirde işsizliği ya da milli geliri olumlu yönde etkilemektedir. Bu parametrelerin olumlu yönde değişim göstermesi ise enflasyon artışını doğuracaktır ve parametreler bir süre sonra tekrar normal düzeylerine dönmekte ve yoksulluğun geçici olarak hafifletilmesine katkıda bulunmaktadır. (Aktan ve Vural, 2002:1-2).

Para politikasını etkileyen uzun vadeli faktörler, ortalama enflasyon oranı ve toplam talebin oynaklığıdır. Bu faktörler, uzun vadeli büyümeyi ve gelir dağılımını etkilemek için yoksulların refahını etkiler. Para politikasının uzun vadeli gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki etkileri aşağıda sıralanmıştır (Aktan ve Vural, 2002:2-3):

- Beklenmeyen enflasyonun yol açtığı yeniden dağıtıcı etki gelir dağılımı eşitsizliğine etki etmektedir.
- Finansal piyasalardaki huzursuzluk ve belirsizlik, ortalama sermaye getirisini artırıyor, ücretleri sıkıştırıyor ve gelir eşitsizliğini artırıyor.
- Belirsizlik ve enflasyonist istikrarsızlığın bir sonucu olarak, uzun vadede gelir eşitsizliğini azaltma fırsatlarının eksikliği vardır.

Bu göstergeler göz önüne alındığında, para politikasının uzun vadede istikrarlı bir performans eğilimini sürdürebilir ve enflasyonu düşük tutabilirse yoksulların durumunun iyileştirilmesine yardımcı olması beklenmektedir (Aktan ve Vural, 2002:3).

4.4.3. Eğitim Politikası

Eğitim ve yoksulluk ilişkisini araştıran çalışmalarda ikisi arasındaki ilişkinin yüksek ve ters yönlü olduğu ortaya koyulmuştur. Eğitim seviyesi yükseldikçe istihdam ve gelir de artıyor. Hem teorik hem de nicel araştırmalar, farklı eğitim seviyelerine sahip kişilerin farklı gelirlere sahip olduğunu göstermiştir. Okuma yazma bilmeyen insanların bile kendilerini geliştirme ve istihdam fırsatlarını artırma olasılığı daha düşüktür. Eğitimsizlik yoksulluğa yol açmakla birlikte, yoksul insanlarda eğitime yeterince kaynak aktaramamaktadır. Türkiye’de yoksulluğun yüksek olduğu doğu bölgelerinde insanların temel amacı gıda ihtiyaçlarını karşılamaktır. Eğitime yeterince kaynak aktaramayan bu insanlar göç ettiklerinde hem okuma-yazma sıkıntısı çekmekte hem de buldukları niteliksiz işlerde düşük ücret alarak çalışan yoksul konumuna gelmektedirler (Bakırtaş ve Kandemir, 2012, s.2-11).

Eğitim politikalarının gelir dağılımları üzerindeki ilk etkisi, kişiler arası şans eşitliği yaratmasıdır. Eğitim ve gelir politikası arasında işlevsel bir bağlantı vardır. Bu nedenle, eğitim politikası, gelirin hem birincil dağıtımında hem de yeniden dağıtımında bđyđk bir rol oynamaktadır. Eğitim tekeli, gelir dağılımları üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Hđkđmet, eğitim tekeli ortadan kaldırmak ve eşit eğitim firsatları sağlamak için bazı adımlar atıyor. Birincisi, eğitimin önündeki tđm engeller kaldırılacak ve herkesin eğitime eşit erişimi sağlanacaktır. İkincisi, eğitim araçlarının ve ekipmanlarının kullanılabilirliğini artırır. ncüsü hem doğrudan hem de dolaylı olarak eğitim için devlet finansmanı arttırmaktadır (Aksu, 1993:54).

OECD (2013) Tđrkiye’de uygulanan eğitim politikası ile ilgi yapmış olduğu bir inceleme ğrenci, kurumlar, denetim ve finansman başlıkları altında ele alınmaktadır. Bu incelemeye göre Tđrkiye’ ki öğrenciler matematik ve fen alanlarında başarılı durumdadır ancak OECD lkeleri ile kıyaslandığında geride kaldıkları grđlmektedir. Sosyoekonomik anlamda dđřđk seviyelerde bulunan öğrencilerin akademik başarı oranının diğer öğrencilere göre daha dđřđk seviyelerde olduğu saptanmaktadır. Bunlara ilave olarak Tđrkiye’de st, orta ve yđksek öğrenim kurumlarında ki mezuniyet oranlarının OECD lkeleri ile kıyaslandığında daha geride kaldığı grđlmektedir. Ancak 2005 yılı itibariyle Tđrkiye’de bu konuda yapısal reformlar gerçekleştirilmiş ve oranlarda ciddi artışlar gözlemlenmiştir.

OECD'nin (2013) kurumsal dđzeyde Tđrkiye'deki eğitim politikası araştırması, okulların ve öğrenme ortamlarının yetersiz olduğu sonucuna varmıştır. Okul liderliğinin eksikliği, ğretmen kapasitesi, mesleki eğitim, deneyimsizlik ve gözetim yapısında esneklik eksikliği, okul ihtiyaçlarını karşılamak için yapılabilecekleri sınırlandırmaktadır. lme ve değerlendirme araçları, ğrenci gelişiminden ziyade sistem ve okul dđzeyinde kullanılır. Tđrkiye son zamanlarda eğitimi iyileştirmek için ğrenci merkezli bir program geliştirmeye çalışmıştır.

OECD (2013), Tđrkiye'nin eğitim politikasında önemli bir yere sahip olan denetim ve finansman alanını da incelemektedir. Buna göre eğitim politikası, MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) ve YK (Yđksek ğrenim Kurulu) tarafından yönlendirilmektedir. Okulların sınırlı özerklikleri vardır ve eğitim finansmanı genellikle ebeveyn dernekleri tarafından sağlanır. İlk ve orta ğretim için finansmanın OECD lkelerinin gerisinde kaldığını belirtti. Yđksek ğretim kurumları ihtiyaçlarını karşılamada okullardan daha bağımsızdır, ancak bu kurumların finansmanı ve ğrenci giriş sınavları merkezi hđkđmetin kontrolđ altındadır.

OECD (2013)'e göre Türkiye'de 15 yaşın altındaki nüfus oranı, genel nüfus oranı açısından OECD ülkeleri arasında en yüksek orana sahip ülkelerden biri olarak tespit edilmektedir. Bu gençlerin eğitimlerini doğru bir şekilde tamamlamaları ve işgücünün katılımını sağlamaları çok önemli. Türkiye bu alanda ilerleme kaydetmiş olmasına rağmen hem kalite hem de hakkaniyetten yoksundur. Bu nedenle, savunmasız öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanması, kentsel ve kırsal eşitliğin artırılması, nitelikli öğretmenlerin ve okul liderlerinin yetiştirilmesi, yüksek öğretime erişim ve mezuniyet oranlarının artırılması ve eğitim sistemi için yeterli finansman sağlanmasına öncelik verilmelidir.

4.4.4. Sosyal Güvenlik Politikası

Yoksulluk sorununda olduğu gibi mücadele politikaları da ülkeler hatta bölgeler arasında değişiklik göstermektedir. Yoksulluk profiline göre uygulanacak olan politikanın hangi araçlar ve kimler aracılığıyla yapılacağı önem arz etmektedir. 1970'li yıllarda yoksullukla mücadelede yeni politikalar uygulanması gerektiği ve bu politikalar için piyasa keşfinin yapılması gerektiği savunulduğu bilinmektedir. Bununla beraber uygulanması düşünülen yeni strateji ve politikaların sivil toplum kuruluşlarının yapması gerektiği vurgulanmaktadır. Kapitalist sistemin büyüme aşamasının "zorlukların üstesinden gelerek" başladığını vurguladı. STK'lar yoksullukla mücadeleye büyük önem verseler de bir "sosyal devlet" in unutulmaması gerektiğini anlamak önemlidir (Gündoğan, 2008:48).

Sosyal devlet, toplumun sosyal durumları, sosyal güvenliği ile ilgilenen, onların yaşam düzeylerini iyileştirmek adına çalışmalar yapan ve bu durumlar ile beraber bireyler arasındaki gelir eşitsizliğini gidermeyi amaç edinen bir devlet olarak tanımlanmaktadır. Sosyal statü, vatandaşların sağlık ve yaşam standardını sağlamak için gerekli sosyal uyumu sağlayan organize bir kurumlar sistemi olarak kabul edilir. Sosyal devletin temel amacı, bireyin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılarken insan onuruna elverişli koşulların hazırlanmasında ifade edilir ve sosyal eşitlik dikkate alınarak sosyal ve ekonomik kalkınmayı hedefler. Kapitalizmin bir diğer amacı, yoksulların sosyal, sosyal ve politik adaptasyonu için koşullar yaratmak için önlemler almaktır. Böylelikle sosyal devletin, güvenliğin ve adaletin var olmasının temel nedenleri yerine getirilmiş olacaktır (Kayalıdere ve Şahin, 2014:58-59).

Tarihsel olarak bakıldığında, 20. yüzyıl içerisinde değişik dönemlerde yoksullukla mücadele stratejilerinin geliştirildiği tespit edilmektedir. Bu kapsamda iki temel politika

grubu ortaya çıkmıştır. İlk politika grubu, genellikle II. 1980'lere kadar sosyal güvenlik ağı, II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından yoksullukla mücadele etmek için tasarlanmıştı, ancak küreselleşmenin bir ürünü olarak ortaya çıkan diğer politika grubu, yoksulluğu doğrudan etkilemeyen ve azaltmayı amaçlamayan işsizliği azaltmaktı. Ekonomik büyümeyi sağlamayı amaçlayan politikalar (Gündoğan, 2008:48). Bu nedenle Türkiye'deki sözde sosyal güvenlik sisteminden bahsetmek gerekir. Sosyal güvenlik, kişilerin iradelerine karşı herhangi bir tehdit oluşması durumunda korunmalarını, dayanışmalarını, örgütlenmelerini ve hizmet araçlarını sağlama sistemini tanımlar. ILO'ya göre sosyal güvenlik, bireylerin engellilik, hastalık, işsizlik, yaşlılık, engellilik ve ölüm nedeniyle gelirden önemli bir düşüşün yol açtığı sosyal ve ekonomik tehlikelerden korunmasını gerektirir (Çelik, 2002:7).

Türkiye'de 1990'lı yıllardan itibaren gelir-gider dengesizliği görülmeye başlandığı bilinmektedir. Buna göre, aktiflerin pasiflere oranı emeklilik sisteminin iki seviyesinin altındadır. 2006 yılında, kayıt dışı sosyal hizmet uzmanları tüm işlerin%48,5'ini oluşturuyordu. Bu nedenle, kayıt dışı istihdam önemli bir finansman kaybı kaynağıdır. Emeklilik sistemine katkı paylarından elde edilen gelir, emeklilerin yaptığı harcamalardan çok uzaktır. Bu nedenle sosyal sigorta sistemi yoksullukla mücadelede etkili değildir. Sosyal güvenlik sistemindeki değişim evresinin, 2008 yılında kabul edilen 5510 sayılı Kanun kapsamında genel sağlık sigortasının uygulandığı 2000'li yıllarda önemli mevzuatla başladığını ve sağlık harcamalarının arttığını kaydetti. Sağlıklı bir sistemin en az üç nesile sorunsuz hizmet vermesi beklenirken, Türkiye 50 yaşından önce ciddi yapısal sorunlarla karşı karşıyadır (Gümüş, 2010:3-8).

4.4.5. İstihdam Arttırıcı Politikalar

Türkiye'de gelir dağılımı adaletsizliği sorunun temel sebeplerinden bir tanesi işsizlik olarak görülmektedir. Bir bireyin ülkedeki elde edilen gelirden herhangi bir pay alabilmesi için bir işte çalışması gerekmektedir. Gelir dağılımı adaletsizliğinin iyileştirilmesi isteniyorsa devletin istihdam artırıcı politikalar ve stratejilere öncelik vermesi gerekmektedir.

Türkiye'deki başlıca istihdam zorlukları, iş kanunlarının katılığı, yasal engeller ve mali yükümlülüklerin ağırlığıdır. İstihdam vergisinin kaldırılması uzun vadede yeni iş alanları açacak ve işsizliği azaltacaktır (Aktan, 2002: 584). Taşeronlar aracılığıyla yasadışı ve sigortasız istihdamın önlenmesi de önemlidir (Uysal, 2007:285).

Türkiye'nin 2002 yılından itibaren yüksek faizsiz kur politikasının bir sonucu olarak, yurt içi ithalat yerine ithal malzemelerin kullanılması istihdam artışıdaki eksikliğin bir diğer nedenidir. Dış kaynaklara olan bağımlılığın azaltılması ve yerli üretimin bu sektörlere kaydırılması istihdamı artıracaktır.

İşsizliğin daha yaygın olduğu alanlarda, belirli istihdam stratejileri ve programları geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Ayrıca, kamu hizmetine yeni personel sağlamak yerine fazlalık işgücünün kuruluşlara dağıtılmasını sağlamak gerekmektedir. İşsizlik sigortası ise şiddet içermeyen, katı ve etkili bir şekilde uygulanmalıdır (Aktan, 2002:584).

Verimlilikte üretkenliği ile ücretler arasındaki bağı güçlendirmek, üretken istihdamı teşvik etmek ve işgücü piyasası esnekliğine katkıda bulunmak için ücrete dayalı ücret politikaları izlenmelidir. Ek olarak, engelli gençlere ve kadınlara, eski hükümlülere, uzun süredir işsiz olanlara ve işgücü piyasasında zorluklarla karşılaşanlara eşit fırsatlar sağlanmalıdır. İstihdam hizmetlerinin kalitesinin iyileştirilmesi ve daha fazla insana ulaşılması gerekiyor. İşsizlerin işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda gelişmesini sağlamak için aktif işgücü programları uygulanmalıdır (Resmî Gazete, 2007-2013:83-84).

İş gücünün ekonomide ihtiyaç duyulan alanlarda eğitilmesi gerekmektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmelere nitelikli personel sağlamak için kurslar ve eğitim seminerleri düzenlenmelidir. Büyük sermaye gerektirmeyen işletmeler, kırsal kesimde halı dokuma, el sanatları ve giyim üretimi gibi mesleki eğitim programları ile desteklenmelidir (Uysal, 2007:285). İşsizliğin azaltılması gelir dengesizliklerini azaltacaktır, bu nedenle istihdam için önemli olan işletmelerin geliştirilmesi ve iş organizasyonlarının modernize edilmesi önemlidir.

4.4.6. Ücret Politikası

Yalnızca karşılayabilenler tarafından kazanılan gelire maaş denir. Uzun yıllar sermayeye karşı güç yoktu çünkü emek ayrılmış değildi. Bu durum, hükümeti işvereni korumaya ve çalışma koşullarını iyileştirmeye sevk etmiştir (Serter, 1994:94).

Ücret politikaları, devlet ve toplu sözleşme taraflarıyla müştereken yürütülmektedir. Devlet asgari ücretlerin belirlenmesinde rol oynarken, toplu sözleşme tarafları da toplu sözleşme ile asgari ve fiili ücretlerin tayininde rol oynamaktadır. Ücret politikası, işçi sendikaları, işveren dernekleri ve devlet tarafından farklı şekilde tanımlanmaktadır.

Sendikalar, ücret artışlarına öncelik vererek ücret yapısını iyileştirmeyi hedefliyor. Öte yandan, işveren sendikaları, sendikaların daha yüksek ücret taleplerini protesto etmek için karlarını azaltma konusunda isteksizler. İşveren sendikaları, aşırı ücret artışının fiyatların yükselmesine, işsizliğe ve ekonomik büyümede yavaşlamaya yol açtığını söylüyor. Öte yandan hükümetler, ekonomi politikasının beş hedefine eşit önem veriyor: ekonomik büyüme, fiyat istikrarı, tam istihdam, ödemeler dengesi ve gelirin adil dağılımı. Büyüyen bir ekonomide ücretlerin ne kadar artacağına dair iki bakış açısı vardır. Birincisi verimlilik esaslı bir ücret politikası, ikincisi ise aktif bir ücret politikası. İlki işverenler ve hükümetler tarafından, ikincisi ise sendikalar tarafından teşekkür edilmiştir (Aksu, 1993:47-48)

Devletin ücretleri belirlemede atması gereken ilk adım, asgari ücret belirlemektir. Dolayısıyla ücret kesintileri rekabeti ortadan kaldırır. Asgari ücret, ücretli çalışanların yararına işletme gelirinin dağıtımına katılmaktır. Asgari ücret belirlendikçe diğer ücret seviyelerinin yükselmesi beklenmektedir (Kutal, 1969:64).

Verimlilik artışlarına uygun ücret artışları maliyetleri arttırmayacağı için gelir dağılımında girişimciler aleyhine bir değişme olmayacaktır. Ancak ücretler verimlilik artışlarından daha fazla artarsa, gelir dağılımı talebin esnekliğine göre değişecektir. Talep duyarsızsa, ücret artışları fiyatları yansıtmayacaktır, bu nedenle karlar düşecek ve gelirler ücretli çalışanlara kayacaktır. Talep esnek ise ücret artışları fiyatları etkileyecek ve ücretlilerin satın alma gücü azalacaktır. İşgücü fiyat artışlarını yansıtmak için yapılan ücret ayarlamaları hedeflerine ulaşamayacaktır. Bu durumda gelirin fonksiyonel dağılımının emek lehine değişebilmesi için fiyatlar yükseldikçe devletin ekonomiye müdahale etmesi gerekir (Serter, 1994:101).

4.4.7. Fiyat Politikası

Fiyat politikası, KİT ve tarımsal destekleme fiyat politikaları yoluyla emek ve tarım dışı kesime kaynak aktarımında kullanılmaktadır (Büyükdere,2010:51). Türkiye'de SEE, madencilik, enerji ve bankacılık gibi sektörlerde faaliyet göstermektedir. Ayrıca KİT, fiyatlandırma politikalarını desteklemiş ve tarımda gelir dağılımını etkilemiştir. Hükümet birçok ürünün fiyatına KİT üzerinden müdahale ederek, tarımın milli gelir içindeki payını bir süre artırırken diğer zamanlarda düşürdü. Hükümet ayrıca Ziraat Bankası'ndan büyük çiftçilere düşük faizli tarım kredileri ve küçük üreticilere yüksek faiz oranları sağlamıştır. Ayrıca, KİT ürünlerinin ve hizmetlerinin özel sektöre maliyetle veya daha düşük bir fiyata

satılması, bu alandaki kaynakları önemli ölçüde kaydırmış ve gelirin düşük gelirli sektöre dağılımını bozmuştur. Kamu-özel ortaklıkları 1987'de 306'ya ulaştı ve özel sermaye birikimine katkıda bulundu ve işçi olmayan gruplara avantaj sağlamıştır (Sönmez,2001:148-152). Son teknoloji ürünü üreticilere daha düşük bir fiyatla sunulurken, kamu destek alımı, elektrik gibi temel mal ve hizmetlerin fiyatlandırılması hariç nihai ürünün kalitesi için karşı fiyatlandırma politikası uygulanmaktadır. Gelir dağılımını iyileştirme hedefleri, gelir dağılımı sorunu, işgücü gelirin ve tüketiminin azaltılmasıyla elde edilen tasarrufların yatırıma geri dönmemesi, verimli kullanılmaması ve yerini üretim yerine gelire bırakmasıyla daha da kötüleşmektedir (Büyükdere,2010:51).

Gelir dağılımını düşük gelirli grupların lehine kaydırmak için tüketici haklarının korunması ve tekellerin önlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla fiyatların belirlenmesinde, kamunun kullandığı mal ve hizmetlerin fiyatı, devlet araçları kullanılarak belli bir seviyede tutulmalı, tüketim vergisi makul sınırları aşmamasının sağlanması gerekmektedir (Sönmez,2001:148-152).

Türkiye'deki konumu nedeniyle her türlü sübvansiyona ve vergi açıklarına konu olan fizibilite çalışmasının ekonomik ve mali yükünün özelleştirme yoluyla azaltılması gerekmektedir. Ancak, KİT'lerin özelleştirilmesi özel sektör tarafından tekelleştirilmemelidir (Ergin, 1993:12). Böylelikle, KİT finansmanı kamu tarafından vergilendirilecek ve özel sektördeki fazla varlıkların yatırım yoluyla kamuya dağılımı iyileştirilecektir.

Türkiye tarım sektöründe en yaygın kullanılan araçlar fiyat desteği ve teşvik sübvansiyonlarıdır. Hem kaynakların verimli bir şekilde tahsis edilmesini engellediği hem de tüketici refahını olumsuz etkilediği için fiyat müdahale sistemleri Türkiye'de popüler ve sürdürülebilir bir destek aracı olmamalıdır. Ancak, genellikle talep için üretilen ve ülkenin gıda güvenliği açısından önemli olan temel tarım ürünlerine yönelik fiyat desteği, uzun bir süre içinde aşamalı olarak kaldırılmalı ve ortaya çıkan gelir kayıpları doğrudan telafi edilmelidir. Destek sistemleri. Doğrudan destek sisteminin bir parçası olan "fark ödeme sistemi" ve "ücret sistemi", Türkiye'de mali, sosyal, ekonomik, teknolojik, kurumsal ve yasal koşulların oluşmasının ardından kademeli olarak uygulanmalıdır. Diğer doğrudan destek sistemi olan doğrudan gelir desteği yöntemi bir sosyal politika aracı olarak görülmeli ve yeterli ürün veya yeterli gelir düzeyine sahip olmayan küçük aile işletmeleri ve köylülere gelir yardımı sağlamak için kademeli olarak uygulanmalıdır (Şahinöz, 2010).

4.4.8. Enflasyon Önleme Uygulaması

Enflasyon, bir ekonomideki mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki sürekli ve genel bir artış ifade etmekte olup, fiyat istikrarının sağlanabilmesi için merkez bankası enflasyon oranını kontrol altında tutmaya çalışmaktadır (TCMB, 2019).

Enflasyon, sabit gelirli işçiler için reel ücretlerin düşmesine ve yaşam standartlarının düşmesine yol açar. Düşük gelirli insanlar için yetersiz sermaye, enflasyon üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Bu olumsuz etkiyi ortadan kaldırmak için reel ücret oranını enflasyona endekslemek gerekiyor ama bu durumda ücret fiyatı sarmalına girecek ve enflasyon sürekli olarak yüksek seyirde devam edecektir (Aktan ve Vural, 2002d, s.3).

Enflasyon uzun vadede gelir dağılımını bozarak yoksulların refahını olumsuz yönde etkilemektedir. Gerçekleşen ve beklenen enflasyon arasındaki farkı ifade eden beklenmeyen enflasyon, gelir dağılımında eşitsizliği arttırmakta ve yoksulluğu olumsuz etkilemektedir (Aktan ve Vural, 2002d, s.4).

TÜİK tüketici enflasyonunu hesaplarken temsili hane halkının mal ve hizmet sepetini dikkate almakta ve sepetteki ürünlerin ağırlıklarını kullanarak Tüketici Fiyat Endeksi'ni (TÜFE) hesaplamaktadır. Farklı gelir ve harcama gruplarındaki hanelerin tüketim sepetleri ve ürünlerin ağırlıkları farklılaşmakta, buna bağlı olarak enflasyon oranı da değişim göstermektedir (Gürsel ve Kavuncu, 2017, s.1).

Genel anlamda ciddi değer kaybına neden olan enflasyon, nispi fiyata bağlı olarak farklı kategoriler üzerinde farklı etkilere sahiptir. Sonuç olarak, enflasyon ortamına uyum sağlayamayan veya sabit bir gelire sahip olanların gelirleri azalmakta, gelir eşitsizliğini arttırmaktadır (Selim vd.2014:53). Bu nedenle hükümet, düşük gelirli hane halklarının satın alma gücünü artırmak ve bütçe açıklarını kapatmak için para basmanın zenginleri zenginleştirdiğini, fakirleri yoksullaştırdığını ve adaletsizlik yarattığını vurgulamaktadır (Karslı, 1999:59).

Enflasyonu düşürmenin yolları ve bu konuda deneyimli ülke modelleri sıkça ele alınmaktadır. Ancak herhangi bir ülkenin uygulamış olduğu programı başka bir ülkede uygulamaya çalışmak ve başarı beklemek imkansızca yakın görünmektedir. Bu nedenle siyasi istikrar, kararlılık ve iradenin yanı sıra toplumsal mutabakata zemin hazırlamak ve sağlam ekonomi politikaları uygulamak gerekiyor. Ayrıca üretim kârından ziyade, üretimin

algılanan kârından ziyade gelir dağılımını iyileştiren faktörleri bir bütün olarak ele almak gerekir. Toplumun küçük bir kesimi enflasyonla boğuşurken, enflasyonun düşmesini istemiyorlar. Bu grup, yüksek gelirli, yüksek gelirli, yüksek faizli topluluklardan oluşur. Ancak toplumun yüzde 80-85'inin de yüzde 15'e feda edilmemesi gerektiği vurgulanmıştır (Karslı, 1999:69).

Yukarıdaki açıklamaya bir örnek olarak, sabit gelirli kişilerin maaşları değişken gelirli gruplara göre daha düşüktür. Borç verme oranlarının enflasyona paralel olarak yükseltilmesi, yüksek gelirli grupların enflasyona adaptasyonunu hızlandırmakta ve gelir eşitsizliğine yol açmaktadır. Dolayısıyla, 2001 yılından bu yana enflasyondaki kademeli düşüş, sabit geliri olan insanlar üzerinde olumlu bir etki yarattı, ancak önceki yıllarda negatif olan gelir eşitsizliğini azaltması beklenmektedir (Selim vd. 2014:53).

4.4.9. Kayıt Dışı Ekonomi Önleme Uygulaması

Kayıt dışı ekonomi, kayıt dışı ekonomi, kayıt dışı ekonomi, kayıt dışı ekonomi, kayıt dışı ekonomi, kayıt dışı ekonomi, eşitsiz ekonomi, marjinal ekonomi, kayıp ekonomi, karaborsa ekonomisi, gözlemlenemeyen ekonomi, hükümet, nakit ekonomisi, paralel ekonomi, kayıt dışı ekonomi, vergi dışı ekonomi, benzer anlamlar Ekonomi kavramı; Gelir getirici ekonomik faaliyetlerin tümünü bilinen istatistiksel yöntemlere göre hesaplamak mümkün değildir ve gayri safi milli hasıla hesabında kullanılamamaktadır. Diğer bir deyişle, kayıt dışı ekonomi, daha önce belgelenmemiş veya içeriği gerçeği yansıtmayan belgeler aracılığıyla ekonomik faaliyetin devlet kontrolünden çıkarılmasıdır. Kayıt dışı ekonomi, halkın kontrolü dışındaki bir ekonomik faaliyet olarak tanımlanabilir. Bireylerin ve işletmelerin ekonomik faaliyet ve işlemlerini kamu kontrolünün dışında tutmalarının en önemli nedeni vergilerden kaçınma arzudur. Bu bağlamda tanım olarak belirtecek olursak; Geniş anlamda, vergi kaçakçılığı vergiye direnç olarak tanımlanır. Tam anlamıyla, vergi kaçakçılığı, vergi hukukunun ihlali, kanunun uygulanması için gerekli olan idari bir eyleme itiraz veya düşük bir vergi oranı şeklinde olabilir. Batı'da kayıt dışı ekonomi akla uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi yasadışı sektörler ve gelişmekte olan ülkelerde mal ve hizmetlerin belgelendirilememesi de dahil olmak üzere kayıt dışı ekonomi şeklinde ortaya çıkmaktadır (Kıldış, 2006:2).

Kayıt dışı istihdam, geniş ve heterojen bir kategoriden oluşmaktadır. Bu nedenle politika yaklaşımının belirlenmesi için aynı alt kategoride yer alan kendi hesabına ve maaşlı

çalışanların incelenmesi önerilmektedir. Serbest meslek sahipleri de öyle; Gayri resmi girişimciler, gayri resmi işletmelerdeki şahısları, resmi ve gayri resmi işletmelerdeki aile işçilerini ve gayri resmi üretici kooperatiflerinin üyelerini içerir. Sosyal sigortası olmayan ve ücretli olarak çalışanlar, kayıt dışı işletme çalışanları, tam zamanlı ve yarı zamanlı çalışanlar, yarı zamanlı ve yarı zamanlı çalışanlar, ücretli ev işçileri, taşeronlar ve yarı zamanlı çalışanlar biçiminde sıralanmaktadır (Chen, 2012:7-8).

Ekonomik gerileme, yüksek vergi yükü, yüksek işsizlik oranları, kayıtlı ekonomiyle ilgili bir dizi yasal düzenleme, sosyal sigorta baskıları, birden fazla işin yasaklanması, erken emeklilik, hükümet politikaları ve sosyal huzursuzluk, sorunun bir parçası. Bu durum, haksız rekabet gibi pek çok haksız sorunu ortaya çıkarmaktadır (Erkuş ve Karagöz, 2009:127)

Gelir İdaresi Başkanlığı'nın yürüttüğü Onuncu Kalkınma Programı'nın (2015) son yıllardaki başarısına rağmen, kayıt dışı ekonomik tedbirler ülkemiz için önemli bir konu olmaya devam ediyor. Kayıt dışı ekonominin azalmasının özellikle orta ve uzun vadede birçok makroekonomik faktörü etkilediği söylendiği için Onuncu Kalkınma Programı'nın önüne geçmek için yapılması gerekenleri belirtmekte fayda var. 2014-2018 yılları arasında kayıt dışı ekonomi ortaya çıkacaktır Buna göre;

- Kayıt dışılığın boyutunun gelir ve istihdam yönüyle araştırılması
- Vergi mükelleflerinin gönüllü vergi uyumunu artırmak için uygulamalar ve sistemler geliştirmek
- Daha uzmanlaşmış gayri resmi denetimler ve gerekli ayarlamaları yapın
- Toplumun ilgili tüm kesimlerinin farkındalığını artırarak kayıt dışılığa karşı mücadeleye aktif katılımın sağlanması
- Kayıt dışılıkla mücadeleye katkı sağlamak için ilgili kuruluşlar arasında etkili bir veri paylaşım sistemi ve altyapısı oluşturulması gerekmektedir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2015:1).

Bir ülkenin yasalarının, ekonomisinin, vergi politikalarının ve vergi reformlarının başarılı olabilmesi için ülkeleri, bireyleri, kuruluşları, girişimcileri, küçük tüccarları ve kısaca bireyleri ve kuruluşları kapsamaları gerekir. Başarılı olmanın tek yolu bu. Bu nedenle kanunların ve politikaların belirlenmesinde ülkenin tamamının veya tamamının katılımının

sağlanması gerekmektedir. Aynı gruplardan, bireylerden veya bölgelerden vergi tahsilatı adil değildir ve etkili bir çözüm değildir. Belge yönetimi açısından, aŗađı yukarı herkesin, her kesimin karŗılayabileceđi veya uygulayabileceği bir politika geliŗtirme ihtiyaı vardır. Ülkenin bazı bölgelerinde, özellikle geliŗmiŗ bölgelerde, hükümet fatura ve benzeri belgelerin çıkarılması konusunda çok temkinli davranıyor ve bazı bölgelerde bu konunun ciddiye alınmadığını görüyoruz. Ancak bu bir zincirdir. Ülkenin her kesimi bu zincirin bir halkası olmak zorundadır. Bu zincire dahil edemediğiniz bir halka bile sonuca ulaŗamamak için yeterlidir.

5. BÖLÜM

5. TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMINA ETKİ EDEN FAKTÖRLERİN EKK YÖNTEMİ İLE ANALİZİ

5.1. Veri Seti

Gerçekleştirilmiş olan ampirik çalışmada kullanılan veriler; Gini katsayısı, büyüme oranı, cari işlemler açığının GSMH'ya oranı, öğretim yılı ve eğitim seviyesine göre okullaşma oranı ve toplam vergi gelirlerinin GSMH içerisindeki payı olmak üzere beş adettir.

Modelde bağımlı değişken olarak kullanılan Gini katsayısı, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından açıklanmaktadır ve veriler TÜİK'ten elde edilmiştir.

Küreselleşme faktörünü ele almak adına kullanılan cari işlemler açığının GSMH'ya oranı verisi ve vergi faktörünü ele almak adına kullanılan toplam vergi gelirlerinin GSMH içerisindeki payı verisi, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı gösterge ve istatistikler bölümünden elde edilmiştir.

Gelişmişlik Düzeyini ele almak adına kullanılan büyüme oranı verisi ve eğitim düzeyi faktörünü ele almak adına kullanılan öğretim yılı ve eğitim seviyesine göre okullaşma oranı verisi TÜİK sayfasından elde edilmiştir.

Verilerin tamamı oran şeklinde yüzdelik ifadeler ile ele alınmıştır.

5.2. Ekonometrik Yöntem ve İstatistiksel Analiz

Bu çalışmada Türkiye ekonomisi verileri ele alınmış olup yalnızca iktisadi göstergelerin zaman içerisindeki değişimleri dikkate alındığı için EKK yöntemi ile zaman serisi analizi yapılmış ve birden fazla bağımsız değişken kullanıldığı için çoklu regresyon denklemi kurulmuştur.

Serilerdeki veriler yıllık olarak Türkiye'nin 2000-20019 yıllarını kapsamaktadır ve testler %95 güven aralığı düzeyinde uygulanmıştır.

	Katsayılar	Standart Hata	t Stat	P-değeri
Kesişim	0.579914532	0.11347175	5.110651154	0.0001586
KÜRESELLEŞME	0.002934266	0.001754227	1.672682974	0.1165791
BÜYÜME	-0.001834203	0.000941402	-1.948372727	0.0717032
EĞİTİM DÜZEYİ	-0.00176653	0.00069031	-2.559037891	0.0227156
VERGİ	-0.001961064	0.003602908	-0.544300402	0.5947983
R ²	Ayarlı R ²	F-İstatistik	Anlamlılık F	
0.643763766	0.541981985	6.324941066	0.004008946	

$GİNİ = \beta_0 + \beta_1 X \text{ KÜRESELLEŞME} + \beta_2 x \text{ BÜYÜME} + \beta_3 X \text{ EĞİTİMDÜZEYİ} + \beta_4 X \text{ VERGİ}$

$$H_0 = \beta_1 = \beta_2 = \beta_3 = \beta_4 = 0$$

$H_1 =$ Parametrelerin en az bir tanesi 0'dan farklı

Prob(F-statistic) = 0.004008946 < 0.05 olduğu için H_0 hipotezi reddedilir ve model %95 güven aralığında anlamlıdır. Yani bağımsız değişkenlerin tümü bağımlı değişkendeki bir değişikliği açıklamaktadır.

R^2 'yi incelediğimiz de modelde yer alan bağımsız değişkenler, bağımlı değişken olan Gini katsayısındaki değişimi yaklaşık %64 oranında açıklamaktadır.

Bağımsız değişken olan büyüme, eğitim düzeyi ve vergi eksi katsayılı olduğundan dolayı bağımlı değişken olan Gini katsayısını azaltırken küreselleşme değişkeni pozitif olduğu için artırmaktadır.

- Sabit parametrenin anlamlılığı

$$H_0: \beta_0 = 0$$

$$H_1: \beta_0 \neq 0$$

P-değeri = 0.0001586 < 0.05 olduğundan dolayı H_0 hipotezi reddedilir ve sabit parametre %95 güven düzeyinde anlamlıdır.

- Küreselleşme parametresinin anlamlılığı

$$H_0: \beta_1 = 0$$

$$H_1: \beta_1 \neq 0$$

P-değeri = 0.1165791 > 0.05 olduğundan dolayı H_1 hipotezi reddedilir ve küreselleşme parametresi %95 güven düzeyinde anlamsızdır.

- Büyüme parametresinin anlamlılığı

$$H_0: \beta_2 = 0$$

$$H_1: \beta_2 \neq 0$$

P-değeri = 0.0717032 > 0.05 olduğundan dolayı H_1 hipotezi reddedilir ve büyüme parametresi %95 güven düzeyinde anlamsızdır.

- Eğitim düzeyi parametresinin anlamlılığı

$$H_0: \beta_3 = 0$$

$$H_1: \beta_3 \neq 0$$

P-değeri = 0.0227156 < 0.05 olduğundan dolayı H_0 hipotezi reddedilir ve eğitim düzeyi parametresi %95 güven düzeyinde anlamlıdır.

- Vergi parametresinin anlamlılığı

$$H_0: \beta_4 = 0$$

$$H_1: \beta_4 \neq 0$$

P-değeri = 0.5947983 > 0.05 olduğundan dolayı H_1 hipotezi reddedilir ve vergi parametresi %95 güven düzeyinde anlamsızdır.

6. TARTIŞMA VE SONUÇ

İktisat bilim dalının temel amaçları arasında; bireylerin ve toplumların yaşam standartlarını yükseltmek, refah düzeylerini arttırmak yer almaktadır. Bu amaçlara yönelik birçok politika ve yöntemler uygulanmaya çalışılmaktadır. Tüm bunlar gerçekleştirilmeye çalışılırken, insanlık tarihinden günümüze kadar değişmeyen ve tamamen yok olmayan iki temel sorun bulunmaktadır. Bunlar; gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksulluk olgularıdır. Devletin temel görevlerinden bir tanesi bu iki sorunu en aza indirgeyerek, bireylerin onurlu ve saygın bir yaşam sürmesini sağlamaktır.

Bir toplumda gelir dağılımının adaletsiz gerçekleşmesi beraberinde yoksulluğun artmasını getirmektedir. Yoksul olan bireylerin yalnızca temel yaşam gereksinimlerini yerine getirebilmesi değil sağlık, eğitim, finans gibi hizmetlerden de rahatça yararlanabilmesi gerekmektedir. Yoksulluk kavramı içerisinde sadece bireylerin temel ihtiyaçları yer almamaktadır.

Gelir dağılımındaki adaletsizlik, ülkede ki bireylerin en başta sağlık, eğitim ve kültürel anlamda kötüleşmesine sebep olmaktadır. Yüksek gelir grubundaki bireylerin sosyo-kültürel anlamda yaşam standartları oldukça yüksekken, düşük gelir grubunda ki bireylerde bu durum tam tersi olmaktadır. Ve bu durum toplumsal olarak tepkilere yol açmaktadır. Ülkelerin, toplumun ve en önemlisi bireylerin refahı için gelir dağılımının gruplar arası eşit ve faydalı bir şekilde dağılımının gerçekleşmesi gerekmektedir.

Bu çalışmanın öneminin temel taşıını oluşturan gelir dağılımı adaletinin sağlanması ve yoksulluğun iyileştirilebilmesi olguları dünyada ve Türkiye’de günümüze kadar pek mümkün olmamış ve gerekli kurallar çerçevesinde istikrarlı politikalar uygulanamamıştır. Bu nedenlerin beraberinde yoksulluk ve gelir dağılımı adaletsizliği sorunu günümüze kadar değişerek ve derinleşerek ulaşmıştır. Günümüzde ise küreselleşme ve teknoloji ile birlikte oluşan güvencesiz ve riskli ortamda yoksulluğun boyutları artmaktadır. Bunun en önemli göstergelerinden bir tanesi ise günümüzde yoksulluk verilerinin açıklanmamasıdır. Ortaya çıkmış olan güvencesiz ve riskli ortam en çok kentler de yaşayan yoksul kesimi etkilemektedir. Kent hayatında yaşam standartları düşük olan bireyler toplum tarafından dışlanmakta hatta ne yazık ki hor görülmektedir. Bunların doğrultusunda bireyler sosyal hayatta varlığını sürdürebilmek ve kabul görmek adına direnç göstermektedir. Yani

yoksulluk sorununun ülkeler için yalnızca yoksul olan bireylerin değil toplum refahı için tüm düzeydeki bireylerin sorunu olarak görülmesi gerekmektedir.

Ülkelerde gelir dağılımı ve yoksulluk sorunları ile mücadelede hükümet uygulamış olduğu politikalarda istikrarlı, kararlı, tutarlı ve ölçülü olmalıdır. Uygulanan politika ve sistemde sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yaparak birlikte hareket edilmeli, bütüncül yapı bozulmamalı ve uygulanan politikalar halkın bilincinde gerçekleştirilmelidir. Gelir dağılımı adaletsizliğinin iyileştirilmesi kapsamında hükümetlerin elindeki en önemli kaynak maliye politikası kaynaklarıdır. Maliye politikası uygulanarak, kamu harcamaları ve kamu gelirleri düzenlenerek bir nebze de olsa gelir dağılımı adaletinin iyileştirilmesi sağlanabilir. Kamu gelirleri arasında bulunan dolaylı ve dolaysız vergiler, ceza ve harçların toplanmasında adaletli davranılabilir ve ikincil yeniden dağılımı da adaletli bir şekilde gerçekleştirilebilirse, gelir dağılımının adaletli olması ve yoksulluğun azaltılması konusunda ciddi düşümler gözlenebilir.

Türkiye’de gelir dağılımının bozulmasında kırılma noktası 1980’li yıllar sonrasında gerçekleşmiştir. Siyasi iktidarsızlık ile birlikte kamu maliyesinin bozulmasının büyük etkisi bulunmaktadır. Siyasi iktidarsızlığın devamı ve artışı ile birlikte 1990’lı yıllarda kamu borçlarının artması, yüksek enflasyon, işsizlik, krizler, IMF, stand-by anlaşmaları ve uygulanan mali aflar gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Ve bunların doğrultusunda kamu maliyesinin siyasete hizmet etmesiyle birlikte ekonomik dengeler, kamu gider-gelir dengesi ve gelir dağılımı dengesi tümüyle bozulmuştur. Bunların yanı sıra ülkemizde gerçekleşmiş olan 1994, 2000 ve 2001 krizlerinde ekonomik durumlar tamamen bozulmuş ve içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Krizler sonrası iç ve dış finansman zorlukları ile beraber borçlanma maliyetleri artmış ve bunun doğrultusunda alt ve orta gelirli tabaka üzerindeki baskı çoğalmıştır.

Dünyada az gelişmiş ülkelerde görüldüğü gibi Türkiye’de de en yüksek %20’lik kesim ile en düşük %20’lik kesim arasında ciddi farklar bulunmaktadır. Bu farklılara rağmen Türkiye’de etkili ve istikrarlı bir yoksulluk programı uygulanmamaktadır. Zaten var olan yoksulluk ve gelir dağılımı sorunlarının önüne geçilemediği için günden güne artış göstermekte ve bu sorunlar yalnızca ekonomiyi değil sosyal, siyasi ve politik durumları da etkilemektedir. Ülkenin refah seviyesinin yükselmesi ve kalkınmanın daha iyi düzeylerde sağlanabilmesi için bazı uygulamalar yapılabilir. Bunlar;

- Süreli sosyal yardımların yanı sıra sıkı denetimler eşliğinde sürekli sosyal yardım politikaları devreye sokulabilir.
- Yatırımlar artırılabilir. Yatırımların artması beraberinde istihdam artışını, işsizliğin düşüşüne getirecektir ve neticede bireylerin gelirleri artacaktır.
- Yatırımlar yapılarak kayıt dışı istihdam azaltılabilir. Kayıt dışı istihdamın azalması sonucunda düşük ücretle veya sosyal güvencesi olmadan çalışan işçiler azalacak ve devletin gelir kaybı önlenecektir.
- Servet vergileri artan oranlı uygulanabilir. Bu vergi türünün muafiyeti ve affı düşük düzeylerde tutulabilir.
- Yoksul bireylerin büyük kesiminin yer aldığı kırsal bölgelerde kamu istihdamı sağlanarak bireylerin gelir düzeyleri artırılabilir.
- Eğitim de gerçekleştirilecek değişimlerle yüksek gelir getiren mesleklere yönelimler sağlanabilir ve bireyler günümüz teknoloji çağına yönlendirilebilir.
- Harcama vergileri derecelendirilerek artan oranlı haline getirilebilir.
- Kadınların işgücüne katılım oranı ve sürdürülebilirliği, sosyal politikalar ve sosyal güvenlik yöntemleriyle artırılabilir.
- Uzun vadede para politikasının istikrarlı bir tutum sergilemesi sağlanarak enflasyon oranları düşük tutulursa yoksul kesimin yaşam standartları iyileştirilebilir.
- Kentsel alanlardaki işsizliği azaltmak doğrultusunda nüfus artış hızı kontrol edilebilir.
- Kırsal alanlarda tarıma dayalı reformlar gerçekleştirilebilir ve tarıma dayalı sanayileşme sağlanarak gelir dağılımı adaleti sağlanabilir ve dolayısıyla yoksulluk iyileşmesi gerçekleşebilir.
- Sosyal yardımlar bireylerin gelir ve yoksulluk durumuna göre gerçekleştirilebilir, bu konuda sıkı denetimler yapılabilir.
- Geniş kesimin kullandığı mal ve hizmet fiyatları belli bir seviye de tutulabilir.
- İstihdamla ilgili bulunan bazı engellerin; mevzuat engelleri, işgücü üzerindeki vergi, prim ve diğer ağır mali yükümlülükler kaldırılabilir, yeni iş alanlarının açılmasına

imkân sağlanabilir ve işsizliğin yoğun olduğu bölgelerde özel istihdam programlarının geliştirilebilir.

- Dış kaynak bağımlılığı azaltılarak yerli üretime geçilebilir, dolayısıyla istihdam oranlarında artış gerçekleşir ve bireylerin gelir durumu iyileştirilebilir.
- Yatırım ve üretim artırılabilir ve gelir dağılımının iyileştirilmesi için yatırım politikaları üretken alanlara yönlendirilebilir.
- Teşvik politikaları ülkenin geri kalmış bölgelerinde yatırım gerektiren sektörlere yönelik yapılabilir.

Sonuç olarak gelir dağılımında ortaya çıkan adaletsizlik sorunu yoksulluk sorununu da beraberinde getirmektedir. Yoksulluğun önlenmesi için yoksulların yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve toplumun daha geniş bir kesiminin elinde gelir birikiminin engellenmesi uygulamasına öncelik verilmesi önemlidir. Ayrıca ekonomik büyümeye, sosyal refahın iyileştirilmesine, bölgesel eşitsizliklerin azaltılmasına, eğitim ve sağlık için eşit fırsatlar yaratılmasına ve gelir dağılımının iyileştirilmesine dayalı ekonomik ve sosyal politikalar eş zamanlı ve tutarlı bir şekilde uygulanmalıdır. Gerek eşitsizlik gerekse yoksullukla mücadelede sadece bireyin değil devletin, özel sektörün, sivil toplum kuruluşlarının ve uluslararası örgütlerin de topyekûn iş birliği gerekmektedir.

7. KAYNAKLAR

- AB'ye Genel Bakış. TC. Avrupa Birliği Bakanlığı, Ankara. www.ab.gov.tr, 2-3.
- Açıkgöz, B. vd. Küreselleşme Kurgusuna Yönelik Hipotez Testleri: Yoksulluk Olgusu Üzerine Seçilmiş Ülkeler Deneyimi (1997-2003). Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. 1, 351-376
- Açıkgöz, R. ve Ö. Ş. Yusufoglu. (2012). Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 76-117.
- Ahmet Şahinöz, “Dünya Ticaret Örgütünün Dönüşümü”, (Çevrimiçi) <http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/ktts02/20.pdf>, 6 Temmuz 2010.
- Akbaş, G. ve Apar, Altan. (2010). Avrupa 2020 Stratejisi: Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme İçin Avrupa Stratejisi Özet Bilgi Notu. *TC. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği; Sosyal, Bölgesel ve Yenilikçi Politikalar*, 1(1), 3-4.
- Akın, F. (2015). Gelir Dağılımı ve Gelir Dağılımına Müdahale Gereği. *İş ve Hayat Dergisi*, 1(1), 9-24.
- Akkoç, F. ve Demir, S. (2011). Türkiye’deki Düzeyi ile Muhasebe Meslek Mensuplarının, Vergi Denetmenlerinin ve İşletme Yöneticilerinin Kayıt Dışı Ekonomiye Algılamaları: Aydın İli Örneği. *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 2.
- Akses, S. (2014). *Avrupa 2020 Stratejisi*. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları.
- Aksu, Ömer A. (1993) Gelir ve Servet Dağılımı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi.
- Aktan, C. C. ve İ. Y. Vural. (2002). Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Gelir Eşitsizliği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri.
- Aktan, C. C. ve İ. Y. Vural. (2002). Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri.
- Aktan, C. C. ve İ. Y. Vural. (2002d). Makro-Ekonomik Politikalar, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk.
- Aktan, C.C. (2003). Yoksulluk Sorununun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri. Ankara: Deniz Feneri Yayınları.
- Aktan, Coşkun C. Yoksulluğun Kaynağı Olarak İşsizlik Sorunu ve İşsizliğin Önlenmesine Yönelik Stratejiler ve Politikalar Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, 2002.
- Altınışik, İ. ve H.S. Peker. (2008). Eğitim ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği. *KMU İİBF Dergisi*, (15), 7.
- Amis, P. (1997), ‘Indian Urban Poverty- Where are the Levers for its Effective Alleviation’, *IDS Bulletin*, 28(2), 96

- Arpacıoğlu, Ö. (2012). *Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Arpacıoğlu, Ö. ve M. Yıldırım. (2011). Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi. *Niğe Üniversitesi İİBF Dergisi*. 4(2), 60-76.
- Aydın, K. ve Güloğlu, T. (2011). Türkiye’de Nispi Yoksulluğun Sosyo-Ekonomik Analizi. Sosyal Siyaset Konferansları, 60 (1): 91-115.
- B.I. (2009). Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar. *Journal of Yasar Universty*, 3(11), 2668.
- Bakırtaş, T. ve O. Kandemir. (2012). Türkiye’de Yetersiz Eğitim ve Yoksulluk İlişkisi: İller Bazında Ekonometrik Analiz. İstanbul Finans Kongresi, İstanbul.
- Banerjee, A. Benabou, R and Mookherjee, D. (2006). *Understanding Poverty*. Oxford University.
- Beken, H. G. (2006). *Yoksulluk Olgusuna Kavramsal Bir Bakış*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bellù, L. (2006). *Inequality Analysis: The Gini Index*. Easypol Module 040.
- Bildirici, Z. (2011). *Avrupa Birliği’nde Yoksullukla Mücadele ve Türkiye’nin Uyum Sürecindeki Yeni Uygulamalar*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bükey AM, Çetin BI, (2017), “Türkiye’de gelir dağılımına etki eden faktörlerin en küçük kareler yöntemi ile analizi,” *Maliye Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 104-117.
- Cafrı, R. (2009). *Adana İlinde Yoksulluğun Analizi: Sınırlı Bağımlı Değişkenli Modellerle Bir İnceleme*. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Caminada, K. ve Goudswaard, K. (2009). Effectiveness of Poverty Reduction in the EU: A Descriptive Analysis. *Poverty and Public Policy*, 1(2), 2-3.
- Cennet, B. (2010). *Yoksulluk ve Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Politika Uygulamaları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Chen, M.A. (2012). The Informal Economy: Definitions, Theories and Policies. *Women in Informal Employment Globalizing and Organizing Working Papers*, 1, 7- 8.
- Çeken, H. vd. (2008). Eşitsizliği Derinleştiren Bir Süreç Olarak Küreselleşme ve Yoksulluk. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 79-95
- Çelik, A. (2004). AB Ülkeleri ve Türkiye’de Gelir Eşitsizliği: Piyasa Dağılımının Yeniden Dağılım. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 3: 60-79.
- Çondur, F. ve M. Bölükbaş. (2014). Türkiye’de İşgücü Piyasası ve Genç İşsizlik-Büyüme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. *Amme İdaresi Dergisi*. 47(2). (77-93).

- Dağdemir, Ö. (1999). Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analizi: 1987-1994. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1, 23-40.
- Danışoğlu, Ç. (2004). Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Üzerine Etkileri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, 5, 215-239.
- Dansuk, E. (1997). *Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla Ölçülmesi*. Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Ücretler ve Gelirler Dairesi Başkanlığı. Ankara
- Dansuk, E. (2003). *Yoksullukla Mücadelede Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi*. DPT Uzmanlık Tezleri.
- Demir, S. (2006). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişme Endeksi ve Türkiye Açısından Değerlendirme. DPT, Sosyal Sektör ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1994), Gelir Dağılımı ve Politikaları, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas komisyon Raporu, Devlet Planlama Teşkilatı: Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2001), “Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyon Raporu”, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2001), Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Dişbudak, C. ve B. Süslü. (2007). Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımını Belirleyen Makroekonomik Faktörler. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 65, 1-23.
- Dollar, D. ve A. Kraay. (2002). Growth is Good for the Poor. *Journal of Economic Growth*. 7. (195- 225).
- Dumanlı, R. (1996), Yoksulluk ve Türkiye’deki Boyutları, DPT Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Eğilmez, M. (2010). Makro Ekonomi, Türkiye’den Örneklerle. *Remzi Kitapevi Yayınları*.
- Emin, E. (2018). Dünya Yoksulluk ve Eşitsizlik Raporu. İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi.
- Erdoğan, N. (2007). Yoksulluk Halleri: Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri, *İletişim Yayınları*, İstanbul.
- Erdut, T. (2005). İşgücü Piyasasında Enformelleşme ve Kadın İşgücü. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 3, 11- 49.
- Erkuş, H. ve Karagöz, K. (2009). Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi ve Vergi Kaybının Tahmini. *Maliye Dergisi*, 156: 127.
- Erol, N. (2006). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Farris, F.A. (2010). The Gini Index and Measures of Inequality. *The American Mathematical Monthly*. 851-864
- Fikret Başkaya (1994), Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü, *İmge Kitabevi*, İstanbul.
- Fredriksen, K.B. (2012). Income İnequality in the Europeanunion Economics Department. ECO/ WKP. Workin Paper, 952(29), 4-5.
- Gediklioğlu, G. (2015). *Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele: Biga Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gediz, B. ve M. H. Yalçınkaya. (2000). Türkiye’de İstihdam-İşsizlik ve Çözüm Önerileri: Esneklik Yaklaşımı. *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. 6, 161-184.
- Gerşil, G. (2015). Küresel Boyutta Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. 22(1), 159-181.
- Gümüş, E. (2010). Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler. *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, 24, 3-8.
- Gündoğan, N. (2008). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele. *Ankara Sanayi Odası Dergisi*. 42-56.
- Gündüz, A. Y. (2006). Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 5(115), 34-55.
- Güneş, M. (2012). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Bir Kamu Yönetimi Politikası Olarak Sürdürülebilirliği. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 24, 149-184.
- Günsoy, G. (2005). İnsani Gelişme Kavramı ve Sağlıklı Yaşam Hakkı. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 36-37.
- Gürses, D. (2009). İnsani Gelişme ve Türkiye. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 340-341.
- Hatıplı, D. ve A. Aytaç. (2011). *Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluğun Özgün Yapısı ve Yoksullukla Mücadele*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- İncedal, S. (2013). *Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları*. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğu. Ankara.
- Kabaş, T. (2014). *Türkiye’de Yoksulluk ve Gelir Dağılımı*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Karakaş, M. (2010). Küresel Yoksulluğun Öteki Yüzü: Yeni Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 12 (2). (1-16)
- Karayılmazlar, E. (2006). Küreselleşme Sürecinde Yoksulluk ve Eğitim, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24 (2), 213-217.

- Karslı, M. (1999). Enflasyonun Milli Gücümüze Etkileri. Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul. 59-69.
- Kaya, Z. (2012). Türkiye’de Yoksulluk Analizi: Bir Probit Model Uygulaması. İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı.
- Kayalıdere, G. ve Şahin, H. (2014). Sosyal Devlet Arayışı Çerçevesinde Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının Gelişimi ve Yoksulluk. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 58-59.
- Kirazaldı, S. (2011). *Yoksullukla Mücadelede Yerel Yönetimlerin Rolü (Sakarya ve Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Korkut Boratav, Kamu Maliyesi ve Gelir Dağılımı, Ankara, *Ankara Üniversitesi SBF Yayınları*, 196(178), 191.
- Köksal Büyükdere, “Türkiye’de Gelir Dağılımı”, *Gümrük Dünyası Dergisi*, 51.
- Kubar, Y. (2014). Bir İktisat Politikası Amacı Olarak Gelir Dağılımı: Türkiye Örneği (1994-2007) Analizi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2, 227-246
- Kulaksız, Y. (2014). Yoksulluk Bağlamında Çocuk İşgücü. *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*. 2 (3), 91-111.
- Kunduracı, N. F. (2011). *Küreselleşme ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri*. Yardım ve Dayanışma, 2 (3). 93-100.
- Kurtipek, R. (2011). *Türkiye İçin Gelir Grupları Arası Gelir Oluşum İlişkisinin Miyazawa Yöntemiyle İncelenmesi*. Uzmanlık Tezi. T.C. Kalkınma Bakanlığı.
- Kuştepelı, Y. ve U. Halaç. (2004). Türkiye’de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 4, 143-160.
- Memiş, H. (2014). Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*. 5(1), 144- 161.
- OECD (2012). Reducing Income Inequality While Boosting Economic Growth. *Economic Policy Reforms, Going for Growth*, 2(5): 190-197.
- OECD (2014). Focus on inequality and Growth. Does Income Inequality Hurt Economic Growth? December, ss. 1-2.
- OECD (2015). Income Inequality Data Update and Policies Impacting Income Distribution: United Kingdom, February, ss. 1-3.
- OECD (2021), Income inequality (indicator). doi: 10.1787/459aa7f1-en (Accessed on 01 February 2021).

- Okumuş, H. Ş. (2010). *Dünyada ve Türkiye’de Mikro Finansman ve Yoksulluğun Azaltılması Teori ve Uygulamalar*. İstanbul: İTO Yayınları.
- Ortiz, I. ve Cummins, M. (2011). Global Inequality: Beyond The Bottom Billion. A Rapid Review of Income Distribution in 141 Countries. Social and Economic Policy Working Paper. ss. 20-26.
- Ökten, Z. ve Kale T. (2009). Türkiye’de Bölgesel Yoksulluğun Yapısı ve Yoksulluğa Karşı Politikalar. *Amme İdaresi Dergisi*. 42 (3), 59-91.
- Özcan Dağdemir, (1999). Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analizi: 1987- 1994”, *Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 17(1), 27.
- Öztürk, İ. (2006). Dünya Bankası Politikaları. Munich Personal Repec Archive, 335(9), 36-38.
- Öztürk, M. ve Çetin B. I. (2009). Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar. *Journal of Yasar University*. 3 (11), 2661-2698.
- Palaz, S. Şenergin, Ö. ve Öksüzler, O. (2013). Eğitim Düzeyi Farklılıklarının Gelir Dağılımına Etkisi: Türkiye Örneği. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. 2, 119-131.
- Pire, Ö. (2011). *Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Uygulanan Sosyal Politika Programları: Isparta İli Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.
- Sapancalı, F. (2007-2008). Türkiye’de İşgücü Piyasası, Sorunlar ve Politikalar. *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*. 21(2-3), 8-30.
- Sarısoy, İ. ve Koç S. (2010). Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi. *Maliye Dergisi*. 158, 326-348
- Selim, R. (2001). Türkiye’de Bir Gelir Dağılımı Eşitsizliği Olgusu Olarak Yoksulluk. *İktisat Dergisi*. 35-38.
- Selim, R. Günçavdı, Ö. ve Bayar, A.A. (2014). Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı Eşitsizlikleri: Fonksiyonel Gelir Kaynakları ve Bölgesel Eşitsizlikler. Yayın No: TÜSİAD-T/2014-06/554. 21-65.
- Seymen, R. (2009). İktisatçılar İçin Sosyal Siyaset. Der Yayınları: İstanbul.
- Şahin, M. (2005). Küreselleşme Kaynaklı Yoksulluk ve Yolsuzluk. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 25, 124-134.
- Şahin, T. (2010). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*. 1(2), (71-80).
- Şengür, M. ve Taban S. (2015). *Gelir Dağılımı-Tasarruf İlişkisi: Türkiye’de Hane halkı Gelir Türününün Tasarruflar Üzerindeki Etkisi*.
- Şenses, F. (2001). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları, 62-328.

- Şenses, F. (2006). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Taş, Y. ve S. Özcan. (2012). Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma, International Conference on Eurasian Economies: Büyüme ve Gelişme. III. (423-430).
- TCMB Enflasyon İstatistikleri, https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatis_tikler/EnflasyonVerileri , 06.01.2019
- Temiz, H. E. (2008). Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 2, 61-100.
- Tireli, M. (2009). Küreselleşme ve Yoksulluk: Birleşmiş Milletler (UNDP) ve Dünya Bankası Göstergeleri. TC. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. 102-106.
- Tunç, A. (2014). Yeni Yoksulluk Kavramı Çerçevesinde Gezi Parkı Olayları: Kamu Yöneticilerine Bazı Öneriler. *Birey ve Toplum Dergisi*, 4(7), 240-248.
- Türk, İ. (1989). Maliye Politikası. 8.Baskı. *S Yayınları*, Ankara, 18-292.
- Türk, T. ve H. Ünlü. (2016). Yoksullukla Mücadele Politikaları: 2000 Sonrası Türkiye Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. 7 (14), 92-104.
- Türk, T. ve H. Ünlü. (2016). Yoksullukla Mücadele Politikaları: 2000 Sonrası Türkiye Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. 7 (14), 92-104.
- Türkay, S. (2011). Gelir Dağılımı Kavramı ve Gelir Dağılımı Yaklaşımları. İK Serüveni, 1-21.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2019). *Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre İBBS (P80/P20) 2010-2019*. Bölgesel Gelir Dağılımı Göstergeleri 22 Kasım 2020 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-Bolgesel-Sonuclari-2019-33821> adresinden alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2019). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması*. Fonksiyonel Gelir Dağılımı Göstergeleri 21 Kasım 2020 tarihinde <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33820> adresinden alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2019). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması*. Sıralı yüzde 20'lik gruplar itibarıyla yıllık eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert gelirinin dağılımı (%), 2010-2019. Bireysel (Hane Halkı) Gelir Dağılımı Göstergeleri 22 Kasım 2020 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2019-33820> adresinden alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2019). Yıllar İtibarıyla Türkiye Gini Katsayıları göstergeleri 23 Kasım 2020 tarihinde <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33820> adresinden alınmıştır.
- TÜSİAD: Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: AB İle Karşılaştırma, İstanbul, TÜSİAD- T/ 2000-12, Aralık 2000.

- UNCTAD, Trade and Development Report, 2001, s.17.
- UNDP (1999). Human Development Report, 1-3.
- UNDP (2006a), Milenyum Gelişme Amaçları. <http://www.undp.org/mdg/> (Erişim Tarihi: 08.04.2021).
- UNDP (2013). Poverty Reduction and UNDP. Fast Facts United Nations Development Programme, 1-2.
- UNDP, Human Development Report, 2019. 306.
- UNDP, Human Development Reports, <http://www.hdr.undp.org/en/indicators/137506>.
- UNDP, İnsani Gelişme Endeksleri ve Göstergeleri: 2018 İstatistiksel Güncellemesi. http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/_insanig_eli_me-endeksleri-ve-goestergeleri--2018-statistiksel-gue.html 20.11.2018
- UNDP, Poverty Report 2000, New York, Oxford University Press, 2000.
- Uysal, Y. (2007). Gelir Dağılımı Türleri Arasındaki İlişkiler Perspektifinden Türkiye’de Gelir Dağılımının Düzenlenmesine Yönelik Öneriler. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2, 248-292
- Uzun, A. M. (2003). Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 4 (2), 155-173.
- Ülgen, G. (2010). *İktisat Bilimine Giriş*. İstanbul: Der Yayınları.
- Ünsal, E. (2007). *Mikro İktisat*. İmaj Yayınları: Ankara.
- Üzümcü, A. ve M. Korkat. (2014). Türkiye’de Gelir Dağılımı Adaletsizliği ve Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Gelişimi (2003-2012). *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 5 (8), 135-166.
- World Bank, World Development Indicators, <https://databank.worldbank.org>
- World Bank, World Development Report 1990: Poverty. Oxford University Press.
- Yalçın, N. (2008). *Sivil Toplum Kuruluşları ve Yoksulluk*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Aydın.
- Yanar, R. ve A. Şahbaz. (2013). Gelişmekte Olan Ülkelerde Küreselleşmenin Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*. 8(3), 55- 74.
- Yılmaz, S. (2006). *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yoksullukla Savaşım Politikaları İçindeki Yeri (Eskişehir Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.

Zülfikar, B. Ş. (2010). *Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Yöntemleri: Katılımcı Bir Yaklaşımla Sosyal Riski Azaltma Projesi'nin Başarı Değerlendirmesi-Ankara İli Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara